

Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn

En pilotundersøkelse

Bera Ulstein Moseng

Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn

En pilotundersøkelse

BERA ULSTEIN MOSENG

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 14/2003

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2003
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-166-1
ISSN 0808-5013

Forsidefoto: © *Fredrik Naumann / Samfoto*
Desktop: *Torhild Sager*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Prosjektet *Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn* – som er utført av stipendiat Bera Ulstein Moseng ved forskningsinstituttet NOVA – er skrevet på oppdrag av Kommunal- og regionaldepartementet. Prosjektet er, gjennom departementets utlysning av midler i brev av 14.10.02, definert som et pilotprosjekt. Forskningsleder Øivind Fuglerud har vært prosjektleder. Pilotprosjektet har, innenfor en tidsramme på seks måneder, hatt følgende målsetninger:

- innsamling av relevant datamateriale
- å studere nærmere ulike særegne sider ved lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet
- å tilrettelegge for videre forskning gjennom å identifisere temaer og problemstillinger som bør stå i fokus ved en mulig fremtidig studie av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon.

Arbeidet med rapporten baserer seg på to datakilder: femten livshistorieintervjuer med et utvalg lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn, samt statistikk fra Ung i Norge 2002 og Ung i Oslo 1996. Tre av prosjektets månedsverk har blitt brukt til å rekruttere informanter og til gjennomføring av selve livshistorieintervjuene. I denne fasen ble dessuten de rundt regnet 120 timene med informantsamtaler bearbeidet og skrevet ut. De resterende tre månedsverkene har gått med til å analysere data og ferdigskrive rapporten. Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i Norge er et stort og lite utforsket terreng. På basis av datamaterialet samt de funn og problemstillinger som har framkommet ved denne seks måneders lange forundersøkelsen, anes konturene av et felt der en mer omfattende forskningsinnsats hadde vært ønskelig.

Forskeren bak undersøkelsen vil først rette en stor takk til alle de kvinnene og mennene som har delt livshistoriene sine med meg, og som har gjort dette prosjektet mulig. En stor takk går til Marna Eide som på eget initiativ tok kontakt med NOVA da institusjonen fikk bevilget midler til dette pilotprosjektet. Hun formidlet sjenerøst kontakt med tre informanter som har deltatt i denne undersøkelsen. Forskeren takker dessuten Helseutvalget for homofile ved Arne-Harald Hansen, Lars Engebretsen og Rolf Angeltvedt for god faglig støtte og mye praktisk hjelp under feltarbeidet. Jeg vil også takke LLH sentralt ved Magne Richardsen og Stian Sigurdson. I tillegg takkes

kolleger og enkeltpersoner som har bidratt på verdifulle måter: Gina Jensen, Rahman Milani, Haldis Fougner, Inger Johanne Aas, Ole Håvard Lundvold og Mario Firmino.

Mange kolleger på NOVA har på ulike måter bistått meg i arbeidet med prosjektet: Thomas Michael Walle (som rekrutterte en informant, og foretok ett intervju), Tormod Øia, Viggo Vestel, Olve Krange, Ingeborg Rossow og Leila Torgersen. Også Gruppe for migrasjonsforskning ved NOVA skal ha takk for kommentarer til et tidlig rapportutkast.

Forsker Mona Sandbæk ved NOVA har lest gjennom det nesten ferdige manuskriptet, og kommet med omfattende og faglig innsiktsfulle kommentarer. Hun skal ha en stor takk for innsatsen. Sist, men ikke minst, vil jeg takke forskningsleder Øivind Fuglerud ved NOVA som har vært en viktig og inspirerende samtalepartner under prosjektet. Han har gitt viktige og avgjørende faglige bidrag, inspirasjon og kunnskaper underveis.

Oslo, august 2003

Bera Ulstein Moseng

Innhold

SAMMENDRAG	7
1 BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN, DESIGN OG GJENNOMFØRING	13
1.1 Innledning	13
1.2 Tidligere forskning om lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn	15
1.3 Begreper	20
1.4 Om metode og utvalg, intervjusituasjonen og anonymisering	21
2 RELIGION OG KULTUR SOM FORKLARINGSFAKTOR	25
3 KULTURFORSKJELLER I SYNET PÅ SAMMEKJØNNSEKSUALITET	30
3.1 Konklusjon: funn og anbefalinger	30
3.2 Forestillinger om samkjønnet kjærlighet og seksualitet i norske innvandremiljøer	31
4 INNVANDRERFAMILIEN I NORGE – SOSIAL TVANG ELLER MULIGHETENES INSTITUSJON?	44
4.1 Konklusjon: Funn og anbefalinger	44
4.2 Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i et familieperspektiv	45
5 LESBISKE OG HOMOFILE INNVANDRERE OG DERES SOSIALE NETTVERK	62
5.1 Konklusjon: Funn og anbefalinger	62
5.2 Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i et sosialt nettverksperspektiv ..	63
6 PSYKISK HELSE BLANT LESBISKE OG HOMOFILE MED INNVANDRERBAKGRUNN	72
6.1 Konklusjon: funn og anbefalinger	72
6.2 Forekomst av psykiske vansker og selvmordsatferd blant lesbiske og homofile innvandrere	72
7 AVSLUTNING	78
SUMMARY	81
LITTERATUR	87

Sammendrag

Man har per i dag lite forskningsbasert kunnskap om hvordan det er å tilhøre en minoritetsgruppe og samtidig være lesbisk eller homofil i Norge. I nordisk sammenheng er det tidligere utført kun to mindre undersøkelser – en svensk og en norsk – som omhandler livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Det er likevel grunn til å tro at livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere skiller seg fra livssituasjonen til innvandrere generelt, men også fra livssituasjonen til norske lesbiske kvinner og homofile menn. Denne pilotundersøkelsen fra NOVA har studert nærmere ulike særegne sider ved lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet. Som pilotundersøkelse har en hovedmålsetting for prosjektet vært å tilrettelegge for videre forskning gjennom å identifisere funn og problemstillinger som bør stå i fokus ved fremtidige studier av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon. Analysen baserer seg på livsfortellingene til femten kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som seg selv. Innvandrerbakgrunn er her definert ut i fra at begge foreldrene er født i et ikke-europeisk eller ikke-nordamerikansk land. En annen kilde er et representativt datamateriale fra NOVA-undersøkelsen *Ung i Norge 2002*.

Det er viktig å understreke at utvalget i denne kvalitative undersøkelsen er lite. Dessuten at det per i dag finnes lite forskningsbasert kunnskap om dette emnet. Livshistoriene i denne pilotundersøkelsen bør derfor ikke anvendes til å trekke bastante konklusjoner om de lesbiske og homofile innvandrers livssituasjon rent generelt. Imidlertid representerer de femten kvinnene og mennene i denne undersøkelsen mer enn seg selv. Som det fremgår av utvalgets sammensetning, formidler informantene et vidt spekter av identiteter, livsvalg og livserfaringer. Det er således grunn til å tro at de temaer og problemstillinger som har fremkommet etter nærmere 120 timer med informantsamtaler også vil ha relevans for de som ikke deltok i undersøkelsen, dvs. populasjonen lesbiske og homofile innvandrere generelt.

En første viktig konklusjon og anbefaling er at man ved fremtidige studier av lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet ikke må stirre seg blind på religion som forklaringsfaktor. Det har vært vanlig – særlig innenfor presse og media – å fokusere på ulike trossamfunns fordømmelse av samkjønnet kjærlighet og seksualitet når man skal forklare den antatt vanskelige livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrer-

bakgrunn. Lesbiske og homofile muslimer blir fremhevet som en særlig sårbar gruppe. Denne pilotundersøkelsen gir indikasjoner på at det ikke er grunnlag for å skille ut spesielle risikogrupper blant lesbiske og homofile innvandrere etter religiøs tilhørighet. Rett nok er det flere av informantene i denne undersøkelsen som forteller at de har vært plaget av identitetskonflikter under oppveksten pga. sitt religiøse livssyn. Det er også indikasjoner på at ikke-vestlige innvandrere ofte har mer negative holdninger til homoseksualitet enn kvinner og menn fra Europa og Nord-Amerika. Men slike negative holdninger er ikke nødvendigvis religiøst motivert.

Et annet og beslektet funn er at lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon ikke må forstås på bakgrunn av kultur og religion som overordnede abstrakte størrelser. Hvis kultur og religion skal brukes som forklaringsfaktorer må det fokuseres på forestillinger om sammekjønnsseksualitet slik disse kommer til uttrykk i konkrete sosiale situasjoner. Det avgjørende for lesbiske og homofile innvandreres livskvalitet er ikke kultur i seg selv, men hvordan forestillinger om det sammekjønnsseksuelle faktisk blir brukt i møtene mellom den enkelte lesbiske/homofile innvandrer og ulike representanter for minoritetsgruppen. Det finnes per i dag ingen vitenskapelige studier som omhandler ulike norske innvandremiljøers – arabiske, asiatiske, afrikanske, søramerikanske – syn på samkjønnet kjærlighet og seksualitet.

Det er også viktig når man bruker kulturforskjeller som forklaringsfaktor at man ikke framstiller sammekjønnsseksualitet i en ikke-vestlig kontekst som et monolittisk fenomen. Etter Michel Foucaults *Seksualitetens Historie* er det blitt vanlig å forstå lesbiske/homofile identiteter som en særegen og ensartet form for homoseksualitet karakteristisk for den vestlige moderniteten – det vil si det moderne Europa og Nord-Amerika grovt regnet etter 1650-tallet. Sammekjønnsseksualitet som praksis blir på sin side forbundet med epoker i Europas historie som antikken, middelalderen eller renessansen, samt ikke-vestlige samfunn i verdensdeler som Asia, Afrika, Midt-Østen og Sør-Amerika. Nyere historisk og antropologisk forskning fraråder at man opererer med slike forenklede dikotomiske framstillinger av det lesbiske/homofile som identitet og sammekjønnsseksualitet som praksis. Forskningslitteraturen antyder at det er store variasjoner i hvordan sammekjønnsseksualitet organiseres i ulike deler av den ikke-vestlige verden. Det er også påvist store variasjoner innenfor ett og samme samfunnssystem når det gjelder samfunnsføringer og praksis. Dette resonnementet gjelder også for det moderne Europa.

En særegen utfordring for lesbiske og homofile som er første generasjons innvandrere i Norge, er likevel at de må forstå og konstruere sitt

kjærlighetsliv på bakgrunn av flere motstridende modeller for sammekjønnsseksualitet. Som første generasjons innvandrere vil de ha vokst opp i land med kjønns- og seksualkulturer som kan være forskjellige fra europeiske og nordamerikanske tradisjoner og forståelsesformer. Slike ikke-vestlige forestillinger omkring samkjønnet kjærlighet og seksualitet er utvilsomt også virksomme i ulike innvandrer miljøer i Norge. Men lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn vil som innvandrere flest også være påvirket av ulike vestlige modeller for homoseksualitet. Informantene står overfor en vanskelig, men ikke umulig oppgave. Én hovedutfordring for lesbiske og homofile innvandrere er å etablere et samhandlingsrom hvor motsetninger mellom en vestlig homoseksuell livsform og forventninger og krav fra minoritetsmiljøet kan håndteres og forhandles om. Dette kompliserte forhandlingsarbeidet skjer i en situasjon hvor det etnisk norske homomiljøet for den enkelte innvandrer ikke anses å utgjøre et alternativ til opprinnelsesfamiliene på samme måte som er tilfelle for mange norske lesbiske og homofile. At forhandlinger rundt det sammekjønnsseksuelle oppleves som vanskelig illustreres ved at majoriteten av informantene i denne studien har valgt å leve skjult, og at mange lever ut sitt kjærlighetsliv på god avstand fra både de lesbiske/homofile miljøer og fra det minoritetsmiljøet de tilhører.

Et tredje funn og anbefaling, er at fremtidige studier bør rette et særlig fokus på innvandrerfamilien som sosial institusjon – gode familierelasjoner og et velfungerende familieliv er av stor betydning for lesbiske og homofile innvandrere, og for deres levekår og livskvalitet. Dette er et perspektiv som er klart underkommunisert i tidligere forskning. Rett nok er det vanlig å fokusere på innvandrerfamilien som utøver av sosial kontroll når man skal forklare lesbiske og homofiles innvandreres antatte vanskelige livssituasjon. I tråd med tidligere studier viser således også denne undersøkelsen at lesbiske og homofile innvandrere som ikke evner å underordne sammekjønnsseksualiteten kravet om ekteskap og reproduktivitet, står i fare å bli utstøtt fra familien og det norske innvandrer miljøet. Et viktig funn er at når lesbiske og homofile innvandrere strever i forhold til den nærmeste familien, fremtrer disse vanskelighetene som mer motsetningsfylte og synes å ta andre former samt andre individuelle og sosiale konsekvenser enn blant norske lesbiske og homofile. Livssituasjonen til informantene i denne undersøkelsen har på mange måter oppsiktsvekkende mange fellestrekk med heterofile ikke-vestlige kvinner og menn som forsøker å undra seg arrangerte ekteskap. Mange av vanskene som oppstår mellom lesbiske og homofile innvandrere og deres familier kan på en fruktbar måte sammenholdes med tvangsgifteproblematikk. Eksempler på dette kan være redselen for tap av familie-

nettverk m.m. hvis man ikke føyer seg etter familiens vilje. Dette er et tema som bør problematiseres nærmere i fremtidig forskning.

Ikke alle informantene i denne studien har et anstrengt forhold til familien. Hvilke faktorer er det som kan forklare at lesbiske og homofile innvandrere i møtet med familier og innvandrer miljøer ikke nødvendigvis opplever strukturell tvang og problemer? En konklusjon i denne forundersøkelsen er at fremtidig forskning bør studere familien i et perspektiv av å være en viktig ressurs for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Et trekk ved den norske samfunnsutviklingen synes å være at familien som sosialt nettverk har mistet noe av sin sosiale betydning, og ikke minst sin funksjon som en overordnet meningsbærende dimensjon i enkeltindividenes liv. Dette gjelder særlig lesbiske kvinner og homofile menn som i stor grad må skape og velge sine samkjønnede liv, uten forbilder og institusjonelle føringer i det norske samfunnet. Men der hvor norske lesbiske og homofile i stor grad på godt og ondt er overlatt til seg selv, synes familien fremdeles å utgjøre et overordnet referansepunkt når lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn skal gjøre sine livsvalg og konstruere sin livsvirkelighet. At lesbiske og homofile innvandrere verdsetter familien høyt må blant annet forstås i et immigrasjonsperspektiv. For mange av informantene i denne studien framstår familien som institusjon muligens som viktigere enn i hjemlandet, fordi man ved flyttingen til Norge har tapt sosiale nettverk og deler av sin etniske livsvirkelighet. Eventuelle konflikter eller brudd med familien kan således få vidtgående negative konsekvenser for den enkelte lesbiske og homofile innvandrere, og for deres levekår og livskvalitet. Dette kan være én forklaring på hvorfor lesbiske og homofile innvandrere finner det vanskeligere å leve med et problematisk forhold til familien enn norske lesbiske kvinner og homofile menn.

Denne studien gir klare indikasjoner på at løsningen på mange av de vansker og konflikter som lesbiske og homofile innvandrere opplever i forhold til familien, er å finne i familien selv og ikke i det norske samfunnet som påtvunget korrektiv og forbilde. Et hovedfunn er at lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn ikke må forstås som passive ofre – eksempelvis for opphavsfamiliens uforstand eller innvandrer miljøets negative holdninger til sammekjønns seksualitet. Når lesbiske og homofile innvandrere blir forstått i et perspektiv av kvalitative dybdeintervjuer tydeliggjøres opplevelsesaspektet – man får innblikk av hvordan lesbiske og homofile innvandrere og deres familier *selv* forstår og resonnerer rundt sammekjønns seksualitet og homoseksualitet som vestlig livs- og kulturform. Særlig interessant er det at dybdeintervjuene aksentuerer de dynamiske sidene ved

vanskeligstilte lesbiske og homofile innvandreres liv, og da særlig i deres forhold til den nærmeste familien. Mange av livshistoriene i denne undersøkelsen fremstår som tunge og vanskelige. Likevel er det noe med måten de femten informantene og deres familier forholder seg til det homoseksuelle som samlivsform. Blant informantene til denne rapporten lever en drøy fjerdedel av informantene åpent. Informanter som faktisk har blitt støtt ut eller har valgt å bryte med opphavsfamilien vil selvsagt fortelle en annen historie, men ingen av dem som deltok i denne studien og som lever åpent, har opplevd konflikter av slike dimensjoner at de har munnet ut i et reelt brudd. Det er viktig å være klar over at ikke-vestlige innvandrere ikke nødvendigvis nærer prinsipielt negative holdninger til homoseksuell praksis. Mange er – sammenholdt med norske kvinner og menn – påfallende liberale når det gjelder holdninger til sammekjønnsseksualitet som livsfase- eller situasjonsbetingede seksuelle handlinger. Det er samkjønnet seksualitet i vestlig form – dvs. som en livsstil fristilt fra ekteskap og reproduksjon – som foreldre med ikke-vestlig bakgrunn vanskelig kan tolerere. Denne pilotundersøkelsen gir imidlertid eksempler på at familier på ulike måter kan håndtere slike intergenerasjonskonflikter i synet på samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Fremtidige forskningsprosjekter som omhandler lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet bør fokusere på innvandrerfamilien i et slikt mestringsteoretisk perspektiv.

Et fjerde funn og anbefaling er at eventuell fremtidig forskning bør studere lesbiske og homofiles livssituasjon på bakgrunn av svikt i sosiale nettverk. Livshistorieintervjuene i denne undersøkelsen indikerer at lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn kan ha sammensatte og svært varierte sosiale nettverk. Likevel er det mange informanter som klager over ensomhet. Etter deres mening har livet som lesbisk eller homofil innvandrere i Norge ført med seg at viktige deler av deres sosiale livsvirkelighet har gått tapt. Ikke uventet – og i tråd med tidligere forskning – viser denne undersøkelsen at lesbiske og homofile innvandreres vanskelige livssituasjon må forstås på bakgrunn av at samkjønnet kjærlighet og seksualitet blir marginalisert i innvandrer miljøer, og at lesbiske og homofile innvandrere dermed ikke blir fullgodt integrert i ulike sosiale fellesskap som de ønsker å tilhøre. Imidlertid fremgår det av intervjuene at sosial isolasjon blant lesbiske og homofile innvandrere også må forstås på bakgrunn av at kvinner og menn med innvandrerbakgrunn *selv* velger å distansere seg fra ulike innvandrer miljøer som sosiale fellesskap og identitetsskapende prosjekter. Et effektivt virkemiddel hvis man ønsker å hemmeligholde sin seksuelle legning, eller å unngå trakassier som lesbisk eller homofil, er å distansere

seg fra det innvandrer miljøet man tilhører – eksempelvis ved helt eller delvis å bryte forbindelsen med fortrolige venner eller den nærmeste familien. Mange av informantene i denne undersøkelsen har det man kan kalle ensidige og innkapslede sosiale nettverk. Deres sosiale nettverk består i hovedsak av andre lesbiske og homofile, og de pleier i liten grad sosial omgang med være seg heterofile nordmenn, eller kvinner og menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Flere av informantene i denne undersøkelsen har imidlertid en homofil livsstil som må kalles innkapslet i dobbelt forstand. Det vil si at informantene har liten eller ingen kontakt med innvandrer miljøet eller med andre norske lesbiske og homofile. Deres sosiale omgangskrets består for noen hovedsaklig av lesbiske kvinner og homofile menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Svikt i lesbiske og homofile innvandreres nettverk kan for andre også skyldes at de på bekostning av sine lesbiske/homofile innvandrer venner kapsler seg inn i en norsk lesbisk eller homofil subkultur.

Et siste funn er at denne forundersøkelsen gir indikasjoner på at lesbiske og homofile innvandrere kan være overrepresentert med hensyn til å være plaget av psykiske vansker og selvmordsforsøk. Informantene i denne undersøkelsen har under samtalene snakket mye om muligheter, de kreative og lyse sidene ved det å være lesbisk/homofil og innvandrer i Norge. Imidlertid fremgår det også av livshistorieintervjuene at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn – i kapasitet av å tilhøre to marginaliserte grupperinger – synes å være utsatt for sterkere psykisk stress og flere negative livshendelser enn etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn. Livshistorieintervjuene gir eksempelvis indikasjoner på at mange lesbiske og homofile innvandrere strever mer i forhold til opphavsfamilien enn norske lesbiske kvinner og homofile menn. Sett på bakgrunn av at svekket sosial tilhørighet, ved siden av det å leve skjult, og det å være utsatt for trusler og vold regnes blant de viktigste risikofaktorer ved selvmordsatferd og psykisk uhelse blant lesbiske og homofile, er det ikke overraskende at mange av informantene omtaler ulike psykiske belastninger ved det å leve et samkjønnet liv som innvandrer her i Norge. De kvantitative dataene fra Ung i Norge 2002 indikerer også en slik mulig overrepresentasjon av psykiske vansker og selvmordsforsøk blant lesbiske og homofile innvandrere. Dette gjør psykisk helse til et viktig tema i fremtidig forskning som skal omhandle lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon.

1 Bakgrunn for undersøkelsen, design og gjennomføring

1.1 Innledning

Det er grunn til å tro at livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn skiller seg fra livssituasjonen til innvandrere generelt, men også fra livssituasjonen til etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn. Denne pilotundersøkelsen fra NOVA skal studere nærmere ulike særegne sider ved lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet. Som pilotundersøkelse har en hovedmålsetting for dette prosjektet vært å tilrettelegge for videre forskning gjennom å identifisere funn, men også problemstillinger som bør stå i fokus ved fremtidige studier av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon. Analysen baserer seg på livsfortellingene til femten kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som seg selv. En annen kilde er et representativt datamateriale fra NOVA-undersøkelsen *Ung i Norge 2002*. Dette inneholder blant annet data om livssituasjonen til unge voksne med innvandrerbakgrunn.

I Stortingsmeldingen om *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* (2000-2001) vises det til at man vet svært lite om hvordan det er å tilhøre en minoritetsgruppe og samtidig være lesbisk og homofil i Norge. I nordisk sammenheng er det tidligere utført kun to mindre undersøkelser – en svensk og en norsk – som omhandler livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn (Haansbæk 2002, Skivik, Eide og Nikolaisen 2003). Den sistnevnte norske studien, som ble ferdigstilt i januar 2003, er en forstudie til filmprosjektet *Kampen for kjærligheten*. Også dette prosjektet fra NOVA er å regne som en pilotstudie i betydningen at formålet er å gjøre en lite utforsket side ved lesbiske og homofiles livssituasjon tilgjengelig for videre forskning. Målsettingen er å identifisere funn og problemstillinger som bør stå i fokus ved et eventuelt større prosjekt som omhandler samkjønnet kjærlighet og seksualitet blant nordmenn med innvandrerbakgrunn. Undersøkelsen berører et vidt spekter ved lesbiske og homofile innvandreres livsbetingelser og levevis (se temaguiden s. 23) – men utgjør ingen fyllestgjørende analyse. Livshistorieintervjuene er således

eksplorative i designet. Samtalene med de femten informantene tar sitt utgangspunkt i en temaguide uten faste spørsmål og svaralternativer. Sammen med det kvantitative materiale fra UNG i Norge 2002 og Ung i Oslo 1996 vil livshistorieintervjuene tydeliggjøre temaer og problemstillinger som forhåpentligvis vil inspirere til videre forskning. Fortløpende i rapporten presenteres funn og anbefalte satsingsområder ved mulige fremtidige studier av livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn

Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn må på samme måte som etnisk norske lesbiske og homofile mestre ulike påkjenninger og psykisk stress som følger i kjølvannet av det å tilhøre en seksuell minoritet. En studie fra forskningsinstituttet NOVA (utført på oppdrag av det norske Barne- og familiedepartement) – viser at levekårene og livskvaliteten til lesbiske og homofile i Norge er sammensatt (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Lesbiske og homofile flest rapporterer om en god livskvalitet. Samtidig er det slik at et lite mindretall strever tungt med sine liv. Lesbiske kvinner og homofile menn er eksempelvis mer utsatt for vold og trusler, de er mer plaget av psykiske vansker og har et høyere alkoholkonsum enn den norske befolkningen generelt. Det er særlig ungdommen som skiller seg negativt ut. Det lå ikke i NOVAs «mandat» fra Barne- og familiedepartementet å studere levekårene og livskvaliteten blant lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn.¹ Heller ikke Bergh, Bjerck og Lund (1978)², den svenske (SOU 1984: 63) eller den danske offentlige utredningen av lesbisk og homofiles livssituasjon, problematiserer levekårene og livskvaliteten til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn (Bech og Lützen 1986, Lützen 1988).

Det er dog rimelig å anta at flere forhold kan bidra til at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan oppleve særskilte belastninger i hverdagen. Eksempler på dette kan være nordmenns holdninger til innvandrere og homoseksualitet, problemer med selvaksept, mangelfull integrering i lesbiske/homofile miljøer i Norge, samt ulike innvandrer miljøers forståelse av sammekjønnsseksualitet og holdninger til homoseksualitet som vestlig livsform. For mennenes vedkommende kan det i tillegg komme særegne problemer knyttet til HIV og AIDS. Denne pilotundersøkelsen gir anledning til å studere nærmere en rekke slike særskilte belastninger som

¹ I NOVAs rapport utgjør andelen lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn ca. 4 prosent av materialet. Dessverre spørres det ikke i denne undersøkelsen om foreldrenes opprinnelige nasjonalitet.

² Denne boken er det første forsøket på å gi en helhetlig, empirisk fundamentert fremstilling av lesbisk og homofiles livssituasjon i Norge.

lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn er utsatt for – og vil således supplere NOVAs undersøkelse om levekår og livskvalitet blant «etnisk norske» lesbiske kvinner og homofile menn. Pilotundersøkelsen gir også anledning til å utvikle nye problemstillinger rundt de mange kulturelle konflikter og forskjeller som lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn må forholde seg til; i forhold til ulike innvandremiljøer, men også i forhold til den norske «mainstreamkulturen», og til etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn. Lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn står på mange måter mellom flere kulturer. Det er grunn til å anta at store forskjeller i kjønns- og seksualkultur – samt innslag av fremmedfrykt og rasisme – gjør at mange innvandrere strever med å tilpasse seg det lesbiske/homofile miljøet i Norge. I mange asiatiske, arabiske og latinamerikanske land tolereres samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Samtidig blir homoseksualitet møtt med fortielse eller blir sterkt fordømt (se nedenfor). Åpne lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan risikere å bli ustøtt fra både opphavsfamilien, og fra det innvandremiljøet som de tilhører. Kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som seg selv innenfor rammen av en heterofil identitet, kan på sin side lett komme i konflikt med «etnisk norske» lesbiske og homofile, og deres kulturelle forståelse av hva som utgjør fullgod samkjønnet seksualitet. En må dog ta høyde for at en selvidentifisering som lesbisk eller homofil kan gi tilgang til sosiale nettverk som vil ha positiv innvirkning på deres livssituasjon.

1.2 Tidligere forskning om lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn

Livssituasjonen til kvinner og menn med innvandrerbakgrunn har ingen sentral plass være seg i norsk eller internasjonal forskning om homoseksualitet. Rett nok har norsk og internasjonal homoforskning på 1980- og 1990-tallet studert samkjønnet seksualitet slik denne blir/eller har blitt organisert i land utenfor den nordvesteuropeiske og nordamerikanske kulturkrets (se for eksempel: Arguelles og Ruby 1989, Carrier 1995, Herdt 1987a og 1987b, Kibsgaard 1998, Kulick 1998, Leiner 1994, Lumsden 1997, Murray 1995, Murray and Roscoe 1997, Murray and Roscoe 1998, Murray 2000, Murray 2002, Prieur 1994 og 1998, Ramos 1994, Schmitt and Sofer 1992, Sullivan and Leong 1996, Taylor 1991, Trevisan 1986, Whitam and Mathy 1986 og Wikan 1977). Disse studiene er ofte inspirert av nyere poststrukturalistisk teori. En sentral antagelse er at kjønn og seksualitet er sosiale konstruksjoner,

og som sådan er kjønn og seksualitet også relative fenomener som alltid vil være i endring (Prieur og Moseng 2000). Nasjoner utenfor den nordvesteuropeiske og nordamerikanske kulturkrets blir fremholdt som eksempler på samfunn som ikke opererer med et absolutt krav om at alle kvinner og menn skal begrense sin seksualitet til personer av det motsatte kjønn som dem selv (se for eksempel Kulick 1996). I mange arabiske, asiatiske og latinamerikanske land er det eksempelvis tradisjon for å tolerere – ja til og med respektere samkjønnet seksualitet så lenge denne ikke er enerådende, og finner sted innenfor rammen av en heterofil identitet, dvs. i dyp respekt for rådende forestillinger om hva mandighet og kvinnelighet er og skal være (se referansene ovenfor). Hvis begrepene «homofili/homoseksualitet» brukes er det som regel i forbindelse med menn eller kvinner som har sex med personer av samme kjønn som seg selv over en lengre tidsperiode – samtidig som de bryter med gjeldende sosiale kategorier for kjønn og seksualitet. Man skal dog være forsiktig med å på denne måten operere med et alt for strengt og klisjéaktige skille mellom Europa/Nord-Amerika og resten av verden med hensyn til hvordan man forstår og organiserer samkjønnet kjærlighet og seksualitet. For det første eksisterer det betydelige kulturelle variasjoner både innenfor ikke-vestlige samfunn, samt innenfor den nordvesteuropeiske og nordamerikanske kulturkrets i synet på homoseksualitet. Dessuten viser nyere studier at det er blitt mer vanligere i latinamerikanske, arabiske og asiatiske land å organisere samkjønnet kjærlighet og seksualitet på bakgrunn av en lesbisk/homofil identitet (se for eksempel Murray 2000, Schmitt 1992). I kapittel 2 og kapittel 3 i denne rapporten vil slike kulturforskjeller og kulturlikheter i synet på sammekjønnsseksualitet bli problematisert nærmere på bakgrunn av de femten livshistorieintervjuene. Det vil særlig fokuseres på innvandreres ulike ofte konfliktfulle møte med sammekjønnsseksualitet som vestlig homoseksuell livsform.

Som vist ovenfor eksisterer det per i dag en omfattende forskningslitteratur som omhandler «eksotiske» former for samkjønnet seksualitet *utenfor* den nordvesteuropeiske og nordamerikanske kulturkrets. Imidlertid eksisterer det lite forskning som omhandler livssituasjonen til lesbisk kvinner og homofile menn som har innvandret til USA eller Europa.³ I Norge er det på 1990-tallet blitt skrevet to norske ungdomsromaner som har en homofil innvandrers som hoved- eller biperson – Per Knutsens roman *Svømmersken*

³ Se også St.meld. nr. 25 (2000-2001): *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge*. Denne stortingsmeldingen etterlyser forskning som omhandler livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere. Eksempler på norske studier som omhandler livssituasjonen til innvandrere generelt er: Ahlberg 1990, Andersson 2000, Prieur 1999

(1994) og Tor Fretheims roman *Om bare sola ville danse* (1990). En prosjektoppgave skrevet ved Høgskolen i Oslo gir et innblikk i muslimske homofiles livssituasjon basert på fire intervjuer med selvidentifiserte biseksuelle og homofile kvinner og menn (Kleiberg et al. 2000). Prosjektoppgaven problematiserer dessuten holdninger til homofile i en kvalitativ intervjuundersøkelse av 54 muslimske kvinner og menn. Ikke overraskende viser det seg at en stor andel blant innvandrere med muslimsk bakgrunn tilkjenner negative holdninger til homoseksualitet. Det er de unge, kvinner og muslimer som rapporterer at de ikke utøver sin muslimske tro som stiller seg mest positive til samkjønnet kjærlighet og seksualitet. I artikkelen *Minoritet i annen potens* gir Geir Skogseth (2001) en kunnskapsoversikt, samt reiser en rekke problemstillinger omkring livssituasjonen til homofile menn med innvandrerbakgrunn i Norge. Fremstillingen – som ikke er basert på egen forskning – fokuserer ikke på livssituasjonen til lesbiske kvinner med innvandrerbakgrunn.

Den norske antropologen Hans W. Kristiansen (1998) har skrevet en rapport for svenske helsemyndigheter som omhandler HIV/AIDS problematikk blant homofile menn med innvandrerbakgrunn. Kristiansen fokuserer på det kulturelle møtet mellom latinamerikanske og etnisk svenske menn. Risikoatferd blant latinamerikanske homoseksuelle bør i følge Kristiansen blant annet forstås på bakgrunn av deres kulturelle oppfatning om hvilke seksuelle handlinger som utgjør sex mellom menn. De cubanske og chilenske informantene sidestiller sex med analsex: Ingen av dem regner sex uten penetrering som fullgod – på chilensk completo – seksualitet. Av strukturelle grunner – blant annet for å sikre seg oppholdstillatelse i Sverige, og fordi chilenske og cubanske homofile foretrekker menn som er passive/ lar seg penetrere – lever de fleste av informantene i Kristiansen undersøkelse i parforhold med etnisk svenske menn. Men informantene nærer ambivalente holdninger til det å ha en svensk seksualpartner. De lar seg ikke imponere av svenske menns maskulinitet. I forhold til latinamerikanske standarder er de *for* passive (de lar seg alltid penetrere og penetrerer sjelden sin partner) eller foretrekker å praktisere oralsex eller gjensidig masturbasjon – noe som ikke er å regne som fullgod seksualitet. Slike konfliktfulle møter mellom latinamerikansk og vestlig former for homoseksualitet er også tema for Reinaldo Arenas selvbiografi *Before Night Falls* (1994). Som politisk flyktning i USA var ikke Arenas i stand til å forsone seg med hverken nordamerikansk samfunnsliv eller homokultur. For ham fremsto selvmordet som løsning på en uutholdelig livssituasjon.

I C-opsatsen *Transa, bi, bög, flata och dessuten svartskalla* (2002) beskriver Elizabeth SanMartin situasjonen for ikke-heteroseksuelle innvandrere i interesseorganisasjonen RFSL (Riksförbundet för sexuellt lika-berättigande). Hun finner at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn i Sverige er underrepresenterte i styrer og valgte verv.

Thomas Haansbæks forskningsrapport ... *som en kamel med två puclar – om homosexuella innvandrare i Sverige* (2002) er per i dag den eneste bredt anlagte studien av livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn som er utført i Norden. Denne kvalitative intervjuundersøkelsen av 21 innvandrerkvinner og menn i Sverige viser at de fleste er vokst opp i samfunn som i høy grad stiller seg avvisende til homoseksualitet som annet enn livsfase- eller situasjonsbetingede seksuelle handlinger. Haansbæk gjør et poeng av at hans respondenter ved ankomsten til Sverige opplever at de møter et samfunn ned langt mer liberale holdninger til homoseksualitet. Til tross for dette tar det mange år før de legger sitt opprinnelige, det Haansbæk betegner som et grunnleggende ambivalent syn på sammekjønnsseksualitet, bak seg. Bearbeidelsesprosessen som leder frem til at man definerer seg som lesbisk eller homofil varierer sterkt fra person til person. Prosessen er minst problematisk for de informantene som blir møtt med støtte og forståelse fra familien. Prosessen tar lengst tid, og er mest vanskelig, for dem som føler seg tvunget til å skjule sitt samkjønnede liv fra slekt og nære venner. Haansbæks studie viser at en segregerende livsstil er svært vanlig blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Mange lever skjult. Samværet med heteroseksuelle innvandrere kompliseres ved at mange av disse i følge Haansbæk inntar en fordømmende holdning til særlig vestlige former for homoseksualitet. Det er derfor ikke uvanlig at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn velger bort de av sine sosiale nettverk som er fundamentert i innvandrer miljøet. Imidlertid gir mange respondenter uttrykk for et ønske om å finne en partner med samme etniske bakgrunn som dem selv. Behovet for å kunne tale sitt eget språk, ha felles tradisjoner og vurderinger ligger til grunn for slike ønsker. Det kan oppstå særskilte problemer når personer med forskjellig kulturbakgrunn lever sammen. I Haansbæks undersøkelse er det innvandrere med arabisk bakgrunn som finner det særlig vanskelig å finne partnere med samme kulturelle bakgrunn som dem selv. Flere av informantene har opplevd å bli utsatt for trusler og vold pga. sin seksuelle orientering. Selv om den somatiske helsen er god, rapporterer mange om psykosomatiske symptomer som for eksempel høyt blodtrykk, magesår, hodepine og søvnproblem. Blant deltagerne varierer symptomene fra mildt psykisk besvær til livstruende psykiske problem. Noen lider av dårlig selvfølelse, stress, angst og uro. Andre taler

om selvmordstanker, motløshet og ensomhet. Haansbæks kvalitative studie er forbilledlig ved at den problematiserer et stort antall levekårsdimensjoner ved lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i Sverige.

I startfasen av dette prosjektet publiserte Hans Morten Skivik, Maren Arna Eide og Karin Dammen Nikolaisen en 55 siders forstudie til dokumentarfilmen *Kampen for kjærligheten*: med tittelen *Homofil ungdom med innvandrerbakgrunn* (2003). Denne forstudien – som er finansiert av Barne- og familiedepartementet – er et imponerende stykke arbeid sett på bakgrunn av at forfatterne har rekruttert og intervjuet tolv informanter samt skrevet en rapport innenfor den knappe rammen av tre månedsverk. Av overkommelighetshensyn valgte Skivik, Eide og Nikolaisen å begrense analysen til fem utvalgte temaer: drømmen om fremtiden, beskrivelser av identiteter, utvikling av identitet som lesbisk/homofil, fordommer og krenkelser samt forebyggende arbeide. De fleste av de tolv informantene har kommet ut overfor sine foreldre, og ser ganske lyst på sine framtidsutsikter som lesbiske og homofile her i Norge. Informantenes komme-ut erfaringer er ganske ulike, men flertallet har rimelige gode erfaringer med å stå fram. Forfatterne er dog påpasselig med å understreke at dette gjelder kun for deres utvalg. Andre kan møte langt større problemer i familien. Informantene i denne studien har opplevd ulike former for diskriminering og krenkelser, både i innvandrer-miljøer og i norske lesbiske/homofile miljøer.

Forskning om lesbiske og homofile som er utført i USA og Europa (Norden unntatt) er på grunn av store kulturelle forskjeller lite overførbar til norske forhold. Det meste av den engelskspråklige litteraturen stammer fra USA. Det er dog verdt å merke seg at man i nordamerikansk og europeisk forskning også savner bredt anlagte studier av livssituasjonen til lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn. Flere artikler omhandler AIDS problematikk blant homofile menn med innvandrerbakgrunn (se for eksempel: Paradis 1997, Yoshioka 2001). Et annet tema er hvordan statlige myndigheter forholder seg til homofile og lesbisk immigranter (Carro 1992). Et stort antall arbeider studerer forskjeller og likhetstrekk mellom migrasjonsprosesser og komme-ut-fasen hos lesbiske og homofile (se for eksempel Espin 1996, Merighi og Grimes 2000). Sentralt står konflikter mellom lesbisk-homofile miljøer og ulike innvandrer-kulturer (Sohng and Icard 1997). I USA er det også utført holdningsundersøkelser som avdekker ulike innvandrergrupperingers holdninger til samkjønnet kjærlighet og seksualitet (Goldenberg and Saxe 1996, Hojat et al. 1999). Ikke overraskende viser slike undersøkelser at innvandrere fra øst-europeiske, asiatiske og arabiske land har et mer restriktivt syn på seksualitet, og på homoseksualitet i særdeleshet, i forhold til amerikanere generelt. Et

interessant funn er at immigranter til USA til tross for tilsynelatende restriktive holdninger til homofili skiller seg fra befolkningen i hjemlandet. Således tilkjennegir første og annen generasjons iranske flyktninger langt mer liberale holdninger til samkjønnet kjærlighet og seksualitet enn iranere som er bosatt i Iran. Studiet av russiske immigranter viser også at de inntar mer liberale holdninger til homoseksualitet over tid. Det ville være interessant om man kunne avdekke liknende tendenser til endringer i positiv retning når det gjelder holdninger til homofili blant innvandrere i Norge.

1.3 Begreper

I denne rapporten vil begrepene lesbisk og homofil bli brukt om kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som omtaler seg selv som lesbiske og homofile, men vel så ofte brukes den tunge og noe ugrasiøse formuleringen samkjønnet kjærlighet og seksualitet. En slik formulering tar hensyn til hvor sammensatt lesbiske og homofile innvandrere er som gruppering – informantene i denne undersøkelsen vil illustrere dette ved å favne et stort mangfold av identiteter, livsformer og generasjonsforskjeller. De fleste av de femten informantene som deltar i denne undersøkelsen omtaler seg selv som lesbiske eller homofile (én som bifil), mange beskriver samkjønnsseksualiteten som en del av personligheten dvs. som medfødt eller ervervet egenskap tidlig i barndommen. Imidlertid – som dette forprosjektet vil vise – selv om informantene tilsynelatende selvidentifiserer på vestlig vis, har deres seksualitet blitt formet i samfunn med kjønns- og seksualkulturer som på mange måter kan være svært forskjellige fra de tilsvarende norske. For de fleste informanter i dette studiet vil betydningen av samkjønnet kjærlighet og seksualitet på vesentlige punkter derfor være forskjellig fra hvordan norske lesbiske og homofile vil oppleve sin livssituasjon. Samtidig er det slik at selv første generasjons lesbisk og homofile innvandrere har levd større eller mindre deler av sine barne- og ungdomsår, eller voksenliv, her i Norge. De fleste har således utvilsomt blitt påvirket av ulike norske modeller for sammekjønns kjærlighet og seksualitet.

To andre ofte brukte begreper i denne forundersøkelsen, er begrepene norsk og innvandrer. Med innvandrer menes det i denne rapporten en kvinne eller mann som er norsk statsborger eller har oppholdstillatelse i Norge, og hvis *begge* foreldre er født i et ikke-vestlig land; dvs. kommer fra Afrika, Asia, Midtøsten eller Sør-Amerika. Med norsk menes en kvinne eller mann hvis *begge* foreldre er født og oppvokst i Norge. Noen vil finne det problematisk å bruke begrepsparet norsk/innvandrere fordi en slik begreps-

bruk kan gi assosiasjoner om at det kun er kvinner og menn med foreldre som er oppvokst i Norge som kan være fullgodt norske. Så bør ikke være tilfelle. Eksempelvis kan en første generasjons innvandrerjente fra Pakistan føle seg like norsk og være like velintegrert i det norske samfunnet som en jente med foreldre som begge har vokst opp i Norge. Når begrepene norsk og innvandrer brukes i denne rapporten er det ikke som påstander om informantenes etniske identitet, nasjonal selvfølelse og integrering i det norske samfunnet, men ut i fra et behov for å skille de to grupperingene fra hverandre rent analytisk. Formålet med denne undersøkelsen er å avdekke temaer og problemstillinger som er særegne for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn, og dette er kun mulig ved å kontrastere de to grupperingene etter foreldrenes opphavsland.

1.4 Om metode og utvalg, intervjusituasjonen og anonymisering

Beskrivelsen og analysen av lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn i Norge vil basere seg på to typer data. En kilde er et nytt, omfattende og representativt datamateriale fra NOVA som omhandler livssituasjonen til 12 000 ungdomsskole- og gymnaselever i Norge (*Ung i Norge 2002*). Spørreskjemaet som ble brukt under denne undersøkelsen inkluderer spørsmål om foreldrenes opphavsland, spørsmål om respondentenes kjærlighets- og seksuelliv samt om deres globale selvbilde og psykiske helse. Det er verdt å merke seg at gjennom dette kvantitative materialet vil NOVA få tilgang til innvandrerungdom som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som seg selv, men som har liten eller ingen kontakt med selvidentifiserende «norske» lesbiske og homofile.

En annen viktig kilde er femten kvalitative intervjuer med kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som dem selv. Hensikten med intervjuene er å fange opp sider ved livskvaliteten som ikke – eller kun delvis – lar seg belyse gjennom spørreskjemaundersøkelser. I utvalget av intervjupersoner har målet vært å oppnå en størst mulig spredning med hensyn til sentrale variabler som alder, kjønn, ulike innvandremiljøer og nasjonale identiteter. Rundt halvparten av informantene i dette studiet er kvinnelige innvandrere. Den yngste informanten er femten år, og den eldste er mellom femti og seksti år. Med to unntak bor informantene i det sentrale Østlandsområdet, og i Osloregionen. Denne skjevheten i utvalget må delvis forstås på bakgrunn av at innvandrere generelt sett bor mer sentralt enn nordmenn, og at mange,

særlig innvandrere fra ikke-vestlige land, er lokalisert i Østlandsområdet. En tredjedel av innvandrerne, mot én av ti nordmenn var per 1. januar 2001 bosatt i Oslo (Lie, 2002). Utvalgets sammensetning gjenspeiler også det faktum at reising av tidshensyn ikke ble prioritert under denne forundersøkelsen. Informantene som er rekruttert til undersøkelsen kommer fra Chile, Ecuador, Colombia, Iran, Irak, Marokko, Pakistan, Filippinene, Sri Lanka, Somalia, Etiopia, Sør-Afrika, Vietnam (av anonymitetshensyn er nasjonaliteten til noen av informantene endret). Alle informantene er første generasjons innvandrere. Utvalget gjenspeiler forskjeller i livsstil og grad av integrasjon i det «etnisk norske» lesbisk-homofile miljøet. Ca. halvparten av utvalget har norske kjærester eller samboere (to lever i partnerskap), fire er for tiden enslige og fire har tidligere hatt kjæreste med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Kun fire av de femten informantene lever åpent. De resterende elleve lever på ulike måter skjult eller selektivt skjult. Med å leve selektivt skjult menes det i denne rapporten lesbiske og homofile innvandrere som overfor noen venner og familiemedlemmer skjuler sin seksuelle legning, samtidig som andre venner og familiemedlemmer er blitt fortalt om deres samkjønnede kjærlighetsliv. Blant informantene som lever selektivt skjult er det gjerne norske venner og arbeidskolleger som er kjent med informantens seksuelle legning. Foreldre, søsken og venner fra innvandrer miljøet lever som oftest i uvitenhet om informantens samkjønnet kjærlighets- og seksualliv. Fem av de femten informantene har liten eller ingen kontakt med norske lesbiske og homofile eller norske lesbiske/homofile miljøer. Én av informantene har vært gift. To personer har vært samboere med personer av motsatt kjønn, og tre av informantene ligger for tiden i konflikt med familiene sine fordi disse ønsker å gifte dem bort i arrangerte ekteskap. Én av disse ble rekruttert da han tok kontakt med Helseutvalget for homofile for bistand og hjelp, én annen fordi han tok kontakt med en psykiater som er en bekjent av forskeren bak dette prosjektet.

Det ble tatt i bruk ulike metoder for å rekruttere personer til intervjuene. De fleste informantene er blitt rekruttert gjennom ulike nettverk bestående av uorganiserte lesbiske og homofile, på utesteder for lesbiske og homofile som blant annet Potta (Slang for Potpurriet, som ved siden av Bitch klubb per i dag er det eneste utestedet for lesbiske her i Norge), Soho og London pub (de to sistnevnte er primært homofile utesteder). To informanter ble rekruttert gjennom LLH (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring) sentralt. Helseutvalget for homofile har vært behjelpelig med å etablere kontakt med tre informanter. To informanter ble rekruttert gjennom psykiatrisk helsepersonell.

De fleste intervjuene med kvinnene foregikk i intervjupersonens eget hjem eller på mitt kontor på NOVA etter arbeidstid. Ett av intervjuene ble gjennomført på en kafé. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd. Med unntak av kaféintervjuet var bare intervjueren og den intervjuede til stede under samtalen. Samtlige intervjuer var halvstrukturerte. Det vil si at jeg brukte en intervjuguide som var inndelt etter temaer og at den på sitt beste fungerte som en slags sjekklister. I ideelle tilfeller fortonet intervjusituasjonen seg som en uformell samtale hvor den som ble intervjuet fikk anledning til å snakke fritt om sin livssituasjon. Bare unntaksvis ble det grepet aktivt inn i samtalen – i betydning å introdusere temaer – enten fordi informanten sto fast og måtte «hjelpes på vei» med konkrete spørsmål eller fordi jeg som intervjuer ikke forsto hva som ble sagt eller hadde behov for utdypning. Spørsmål ble sjelden fulgt opp med oppfølgings spørsmål. På sitt beste dokumenterer intervjuene således fortellingsmåter – hvordan informantene rent språklig velger å forholde seg til det å være innvandrere og ha et samkjønnet kjærlighets- og seksualliv. Samtalene ble tatt opp på bånd og varte fra to til åtte timer. De samtalene som varte mer enn tre timer foregikk gjerne over to ganger.

Intervjuguiden var inndelt i ni ulike temaområder:

- Kort innledende beskrivelse av livssituasjonen	- Vennskapsnettverk (norske/innvandrere)
- Kjærlighet, samliv og seksualitet	- Vold, trusler og trakassier
- Forhold til opphavsfamilien	- Diskriminering (etnisk/seksuell)
- Innvandremiljøet	- Oppsummerende betraktninger
- Identitetsproblematikk (etnisk/seksuell)	

De opptil åtte timer lange samtalene med de femten informantene har resultert i store mengder data – nærmere syv hundre sider skrevet tekst. I tillegg kommer det kvantitative datamaterialet fra Ung i Norge. Ett seks måneders forprosjekt gir selvsagt ikke rom for en omfattende analyse av så store mengder data. Formålet med dette prosjektet er da heller ikke å gi helhetlig dekkende beskrivelse av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon, men å aksentuere temaer og problemstillinger som bør stå i fokus ved videre forskning. Livshistorieintervjuene blir således først og fremst brukt som ledd i en argumentasjon om hvordan fremtidig forskning bør nærme seg denne type problematikk. Det er viktig å understreke at utvalget i denne kvalitative undersøkelsen er lite. Dessuten at det per i dag finnes lite forskningsbasert kunnskap om dette emnet. Livshistoriene i denne pilotundersøkelsen bør derfor ikke anvendes til å trekke bastante konklusjoner om den lesbiske og homofile innvandrers livssituasjon rent generelt. Imidlertid representerer de femten kvinnene og mennene i denne undersøkelsen mer enn seg selv. Som

det fremgår av utvalgets sammensetning formidler informantene et vidt spekter identiteter, livsvalg og livserfaringer. Det er således grunn til å tro at de temaer og problemstillinger som har fremkommet etter nærmere 120 timer med informantsamtaler også vil ha relevans for de som ikke deltok i undersøkelsen – dvs. populasjonen lesbiske og homofile innvandrere generelt.

Flere forholdsregler er tatt for å sikre anonymiteten til de femten intervjupersonene. Ingen andre enn forskeren har hatt tilgang til intervju-materialet. Opptakskassetene med det originale intervjuet har under hele prosjektperioden vært innelåst. Det har heller aldri eksistert lister med navn eller annen personidentifiserende informasjon. Kassetene med opptak av intervjuet er blitt skrevet ut av forskeren. Under denne prosessen ble eventuelle personopplysninger eller andre forhold som på en eller annen måte kunne spores tilbake til enkeltpersoner, utelatt. I ingen av sitatene henvises det til fylke eller bostedskommune her i Norge. Det opereres med vide alderskategorier. I teksten brukes det ikke navn. Ved sitater blir informantens nasjonalitet som oftest oppgitt. Av anonymitetshensyn blir det i et par tilfeller kun oppgitt hvilken verdensdel informanten kommer fra (eksempelvis muslim fra Asia). I to tilfeller er den nasjonale identiteten til informantene blitt endret (fiktivt eksempel: muslim fra Pakistan blir byttet ut med muslim fra Bangladesh). Jeg har også fjernet eller omformet andre opplysninger – eksempelvis antall søsken – som kan avsløre identiteten til informanten. Et par ganger står sitatet alene uten andre opplysninger enn at det er hentet fra et intervju med en informant. Noen av informantene har levd lenge i Norge – andre i en kort tidsperiode. Av anonymitetshensyn er alle dialektuttrykk eller særegenheter ved informantens språkbruk som grammatiske feil fjernet. Intervjuene er skrevet ut på et nøytralt bokmål og blir dessuten ikke gjengitt i sin helhet. Ett år etter at dette prosjektet er blitt ferdigstilt vil lydbåndene og utskriftene bli makulert.

Som det fremgår av denne rapporten er en del av informantene plaget av tunge psykiske vansker. Jeg har derfor benyttet meg av spesialist i klinisk psykologi Gina Jensen – som i mange år har jobbet med psykiske helseforhold blant lesbiske og homofile – som psykiatrisk back-up under prosjektet. Alle informantene har fått tilbud om å snakke med psykolog/miljøarbeider i etterkant av intervjuene hvis de følte behov for det. Ingen av informantene benyttet seg av dette tilbudet. To av informantene gikk allerede til behandling hos psykolog/psykiater på det tidspunkt da de ble rekruttert til undersøkelsen.

2 Religion og kultur som forklaringsfaktor

En første konklusjon og anbefaling i dette forprosjektet er at man ved fremtidige studier av lesbiske og homofile innvandreres levekår og livskvalitet ikke må stirre seg blind på religion som en overordnet forklaringsfaktor. Det har vært vanlig – særlig innenfor presse og media – å fokusere på ulike trossamfunns fordømmelse av samkjønnet kjærlighet og seksualitet når man skal forklare den antatt vanskelige livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Lesbiske og homofile som er muslimer blir fremhevet som en særlig sårbar gruppe. Denne pilotundersøkelsen gir indikasjoner på at det ikke er grunnlag for å skille ut spesielle risikogrupper blant lesbiske og homofile innvandrere etter religiøs tilhørighet. Eksempelvis blir ikke homoseksualitet fordømt innenfor buddhistiske og hinduistiske trossamfunn, men det er lite som tyder på at det er lettere å mestre livet som lesbisk/homofil og innvandrer hvis man er hindu eller buddhist enn om man er muslim. Tidligere forskning synes å ha idyllisert livssituasjonen til lesbiske og homofile ikkemuslimske innvandrere – eksempelvis buddhister fra Vietnam og Thailand, katolikker fra Chile, Brasil og Cuba osv. (se kap.1).

Rett nok er det flere av informantene i denne undersøkelsen som forteller at de har vært plaget av identitetskonflikter under oppveksten pga. sitt religiøse livssyn. Det er også klare indikasjoner på at ikke-vestlige innvandrere ofte har mer negative holdninger til homoseksualitet enn kvinner og menn fra Europa og Nord-Amerika – eksempelvis nordmenn. Men slike negative holdninger er ikke nødvendigvis religiøst motivert. Det mest oppsiktsvekkende funnet i denne undersøkelsen er negativt i betydningen fraværet av omtale. De femten informantene i den kvalitative studien snakker påfallende lite om religiøsitet, om hvordan deres livssituasjon er påvirket av eksempelvis fordømmende imamer eller en seksualfiendtlig katolsk kirke. Til sammen ti minutter av de over to hundre timene med informantsamtaler omhandler religion. Desto mer snakkes det om hvordan menn og kvinner med samme innvandrerbakgrunn som dem selv forholder seg til samkjønnet kjærlighet og seksualitet, og aller mest snakkes det om venner og den nærmeste familien: Hvordan deres livssituasjon som lesbiske og homofile på avgjørende måter bestemmes av familieforhold og vennsksapsrelasjoner.

Dette er av flere årsaker det man kan kalle et kontra-intuitivt funn. I den internasjonale faglitteraturen om etnisitet er det en tendens til å betrakte kjønns- og familierelasjoner som viktige «markører» av kulturelle grenser; inkludert religiøse. Ikke minst har det i feministisk litteratur vært påpekt at kvinner tildeles en rolle som symbolske grensevoktere for etniske minoriteter og ved nasjonale gruppedannelser (Anthias og Yuval Davis 1989, Anthias 1992). Hvem kvinner gifter seg med og hvem som er fedre til de barn de føder, er ofte ikke et spørsmål bare for kvinnen selv eller for familien, men har en identitetspolitisk dimensjon for gruppen som helhet. Denne forståelsen av etniske grenser kan i stor grad føres tilbake til den norske antropologen Fredrik Barth (1969). I stedet for å se ytre kulturtrekk – språk, klær, skikker osv. – som grunnlag for og årsak til ulikhet og distanse mellom grupper, betrakter Barth slike kulturtrekk som et resultat av de prinsipper folk benytter seg av for å organisere sin samhandling med andre. Etnisitet er i hans forståelse først og fremst kategorier som mennesker benytter seg av for selvidentifisering og tilskrivning av identitet til andre. Identifisering av en person som medlem av egen etnisk gruppe innebærer at denne personen anses å dele ens egne verdier; det å tilskrive en annen en status som medlem av en annen gruppe enn sin egen, innebærer en forståelse av at de to ikke har felles kriterier for evaluering av handling. Ytre kulturelle kjennetegn er i første rekke viktige som markører for de kategoriene folk benytter seg av i samhandling med andre. I Barths perspektiv betraktes etnisk identifisering, og dermed etniske markører – for eksempel ekteskapspraksis – som et resultat av samhandling og kontakt (jf. Fuglerud 2001:119).

Det er nærliggende å tenke seg at lesbisk og homofil legning, samt sammekjønnsseksualitet som praksis kan finne sin plass i en slik forklaringsmodell. Med andre ord at seksuell atferd blir ansett som underlagt minoritetsgruppers generelle identitetspolitiske prosjekter, og at dette representerer et hovedproblem når kvinner og menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har sex med personer av samme kjønn eller identifiserer seg som lesbiske og homofile. I Barths fokus på etniske grenser ligger muligheten for en dynamikk han omtaler som «konvergens» (Barth 1996), det vil si at etniske grupper markerer grenser ved å understreke forskjellighet fra sine sosiale omgivelser blant annet gjennom oppslutning om bestemte symbolkoder. I det aktuelle tilfellet vil det kunne innebære at minoritetsgrupper i Norge anser homoseksualitet som en lastefull atferd man bedriver i den umoralske majoritetsbefolkningen, men ikke i deres egen mer religiøse/moralske/høyverdige befolkningsgruppe. Som parallell til den politiseringen av kvinners generelle reproduktive rolle som Anthias og Yuval Davis påpeker

(ibid.), kan man tenke seg at dette ville føre til strengere sanksjoner overfor den enkelte homofile/lesbiske fra de respektive religiøse og etniske miljøer i Norge enn det som ville være tilfelle i deres hjemland. Som vist i kapittel 1 gir forskningslitteraturen indikasjoner på at sammekjønnsseksualitet som livsfase- og situasjonsbetingede seksuelle handlinger, er utbredt og akseptert i mange ikke-vestlige land – som eksempelvis Pakistan og Somalia, Sri Lanka og Vietnam eller Chile og Cuba. Feltarbeidet og de femten livshistorieintervjuene som ligger til grunn for denne rapporten viser imidlertid at sammekjønnsseksualitet som blir forstått og akseptert i hjemlandet ikke nødvendigvis blir møtt med forståelse og aksept i en ny sosial kontekst – det vil si i de etniske innvandrer miljøene her i Norge. Når lesbiske og homofile innvandrere risikerer å bli møtt med sanksjoner eller å bli støtt ut av familien og det innvandrer miljøet de tilhører, må man holde muligheten oppe for at dette bør forstås på bakgrunn av norske minoriteters identitetspolitiske prosjekter. Samkjønnet kjærlighet og seksualitet i norsk kontekst får en annen og farligere mening i det lesbiske/homofile livsformer fungerer som en markør av grensen til det norske som majoritetssamfunn.

Imidlertid må man også ta høyde for at talsmenn for innvandrer miljøer her i Norge i et slikt grensemarkeringsperspektiv lett kan fremstå som formidlere overfor en norsk offentlighet av et mer entydig negativt syn på det lesbiske/homofile som livsform og som sammekjønnsseksualitet, enn det man finner blant innvandrere flest. Det foreliggende materialet som ligger til grunn for denne rapporten viser – ikke overraskende – at ikke-vestlige innvandrere som har sex med personer av samme kjønn eller som selvidentifiserer som homofile, kan oppleve å bli møtt med negative sanksjoner som utstøting fra innvandrer miljøet, vold og trusler m.m. Samtidig er det slik at informantene gir en svært variert fremstilling av innvandrer miljøers holdninger til sammekjønnsseksualitet som praksis og som identitet. Én pakistansk informant forteller eksempelvis at han som homofil mann som regel blir behandlet med respekt av andre pakistanske menn. Dette kan ses som en indikasjon på at de norske minoritetsmiljøene kanskje ikke er så lukkede, og at kulturell identitet ikke er så monolittisk og politisert, som den offentlige norske debatten om kultur, kjønn og familierelasjoner skulle tilsi. At homofile innvandrere har en vanskelig livssituasjon er hevet over tvil, og vil komme tydelig frem i de neste kapitlene. Det materialet i denne rapporten antyder, er imidlertid at den primære årsaken til denne vanskelige livssituasjonen *ikke* er chilensk kultur, pakistansk kultur, somalisk kultur eller annen Kultur med stor K, det vil si kultur forstått som «pakker» – som (helhetlige) homogene kognitive og verdiforankrede systemer. Informantene står overfor

en vanskelig, men ikke umulig oppgave. Deres hovedutfordring er å etablere et samhandlingsrom hvor motsetninger mellom en vestlig homoseksuell livsform og forventninger og krav fra minoritetsmiljøet, kan håndteres. Blant informantene til denne rapporten lever en drøy fjerdedel av informantene åpent. Informanter som faktisk har blitt støtt ut eller har valgt å bryte med opphavsfamilien vil selvsagt fortelle en annen historie, men ingen av dem som deltok i denne studien og som lever åpent, har opplevd konflikter av slike dimensjoner at de har munnet ut i et reelt brudd. Dermed illustrerer de et poeng om at selv om sammekjønnsseksualitet i norsk kontekst skulle være underlagt identitetspolitiske prosjekter, er ikke resultatet av slike prosesser entydig gitt: det er fortsatt mulig å etablere rom for dialog. Dette kompliserte forhandlingsarbeidet skjer i en situasjon hvor det etnisk norske homomiljøet for den enkelte innvandrere ikke anses å utgjøre et alternativ til opprinnelsesfamiliene på samme måte som er tilfelle for mange norske lesbiske og homofile. At forhandlinger rundt det sammekjønnsseksuelle oppleves som vanskelig, illustreres ved at majoriteten av informantene i denne studien har valgt å leve skjult, og at mange lever ut sitt kjærlighetsliv på god avstand av både de lesbiske/homofile miljøer og av minoritetsmiljøet. Dette er problemstillinger som vil være gjenstand for videre diskusjon utover i rapporten (kapittel 4 og 5).

I denne rapporten vil lesbiske og homofiles livssituasjon bli forstått på bakgrunn av ikke-vestlige minoritetsgrupperingers holdninger til sammekjønnsseksualitet som atferd og identitet. Imidlertid er temaet for denne rapporten lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet. Det interessante er således ikke religion og kultur som overordnede abstrakte størrelser, men hvordan «religionen» og «kultur» eventuelt brukes i det konkrete møtet mellom den enkelte lesbiske/homofile innvandrere og andre medlemmer av minoritetsgruppen. Hvordan eksempelvis en familie eller kameratgjeng faktisk forholder seg til det sammekjønnsseksuelle i form av en lesbisk datter eller homofil venn er ikke på forhånd gitt. Sammekjønnsseksualitet som praksis eller identitet *kan* framstå som uforståelig og uakseptabel, men det finnes også eksempler i dette arbeidet på foreldre, venner og bekjente i innvandrer miljøet som faktisk har endret mening i de konkrete møtene med sammekjønnsseksualitet som livs- og kulturform.

Livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn vil i dette arbeidet – ved siden av det samhandlingsinspirerte perspektivet på kultur – bli forstått på bakgrunn av en omfattende forskningslitteratur som går under betegnelsen mestringsteori. Denne type teori fokuserer på vanskeligheter og konflikter, men også mulighetene til å mestre, eksempelvis ulike

påkjenninger og psykiske stress som følger i kjølvannet av det å være innvandrere og det å tilhøre en seksuell minoritet (Sommerschild 1998). Hvilke forutsetninger må være tilstede for at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn skal kunne leve gode liv? På hvilke måter vil forhandlinger rundt sammekjønnsseksualitet som er underlagt minoritetsgruppers identitetspolitiske prosjekter kunne påvirke lesbiske og homofile innvandreres psykiske helse og generelle livskvalitet? Er det mulig å etablere samhandlingsrom hvor motsetninger mellom sammekjønnsseksualitet som identitet og forventninger og krav fra minoritetsmiljøet kan håndteres? Sentrale bidragsyttere innenfor dette teoretiske feltet – som S.E. Taylor (1995) og Jutta Heckhausen og Richard Schultz (1995) – skiller mellom to typer mestring. Det Heckhausen og Schultz definerer som primærkontroll – og Taylor som handling – betegner atferd som er rettet inn mot de ytre omgivelser og innbefatter forsøk på å endre samfunnsmessige betingelser slik at disse bedre samsvarer med menneskers grunnleggende behov og rettigheter. Et eksempel på slik primærkontroll blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn, kan være holdningsendrende arbeid i minoritetsmiljøer med henblikk på å redusere forekomsten av negative livshendelser og konkrete krenkelser som denne gruppen kan bli utsatt for. Et annet eksempel er forsøkene på å etablere pragmatiske rom for samkjønnet kjærlighet og seksualitet innenfor rammen av norske minoritetsmiljø. Sekundærkontroll skiller seg fra primærkontroll ved at den er av en mer tilpassende og justerende karakter. Denne type mestring er ikke rettet inn mot de ytre omgivelser, men mot individet selv og har som mål å minske tap, opprettholde og utvide evnen til primærkontroll, dvs. evnen til aktivt å forholde seg til de sosiale utfordringene man vil møte i livet som lesbisk eller homofil innvandrere i ulike minoritetsgrupperinger i Norge. Et eksempel på en slik mestringsstrategi blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan være forsøk på å lette det psykiske stresset ved å underspile alt som heter annerledeshet. Dette kan eksempelvis skje ved at de konstruerer seksuelle identiteter som ligger tettest mulig opp til minoritetsmiljøets verdier for kjærlighet, samliv og seksualitet. Andre slike mestringsstrategier kan være å leve skjult eller mest mulig diskret, samt å leve innkapslet eller å bryte med opphavsfamilien og heterofile innvandrervenner (kap. 5). I følge Heckhausen og Schultz skal primærkontroll og sekundærkontroll ikke forstås som gjensidig utelukkende mestringsstrategier.

3 Kulturforskjeller i synet på sammekjønnsseksualitet

3.1 Konklusjon: funn og anbefalinger

Denne forundersøkelsen konkluderer med at fremtidige forskningsprosjekt som omhandler lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon bør ta sitt utgangspunkt i en grundig dokumentasjon av norske, respektive ulike innvandremiljøers kulturelle syn på samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Meningen med kjærlighet og seksualitet er ikke ene og alene biologisk gitt, men også sosialt konstruert. Den individuelle og samfunnsmessige betydningen av det å være mann eller kvinne og føle seg seksuelt attrahert av personer av samme kjønn som seg selv, vil derfor variere fra samfunn til samfunn og over tid. Det særegne for lesbiske og homofile innvandrere og deres livssituasjon, er at deres kjærlighetsliv blir forstått på bakgrunn av minst to forskjellige kulturelle konstruksjoner av sammekjønnsseksualitet. Som første generasjons innvandrere vil de ha vokst opp i land med kjønns- og seksualkulturer som kan være svært forskjellige fra europeiske og nord-amerikanske tradisjoner og forståelsesformer. Slike ikke-vestlige forestillinger omkring samkjønnet kjærlighet og seksualitet er også utvilsomt virksomme i ulike innvandremiljøer i Norge. Men lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn vil som innvandrere flest også være påvirket av norske, dvs. ulike vestlige modeller for sammekjønnsseksualitet. Dessuten må man også ta høyde for at det innen mange asiatiske, afrikanske og søramerikanske land eksisterer flere ulike modeller for sammekjønnsseksualitet. Denne forundersøkelsen kan tyde på at hvordan lesbiske og homofile innvandrere – samt deres nærmeste venner og foreldre – forholder seg til de ulike eksisterende modeller for samkjønnet kjærlighet og seksualitet, har en avgjørende betydning for deres livssituasjon – eksempelvis deres forhold til opphavsfamilien samt venner og bekjente i innvandremiljøer.

Det er per i dag ingen vitenskapelige studier som omhandler ulike norske innvandremiljøers – arabiske, afrikanske, asiatiske, søramerikanske – samfunnskulturelle forestillinger omkring samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Viktige spørsmål i et fremtidig forskningsprosjekt vil være: hvordan påvirkes livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere av at de lever i

et diskursivt skjæringspunkt mellom ulike forståelsesformer av samkjønnet kjærlighet og seksualitet? Opplevs det flerkulturelle inntaket til det samkjønnede som en hemske eller berikelse når lesbiske og homofile innvandrere konstruerer sine seksuelle identiteter og velger sine livsprosjekt? Og hvilken innvirkning har det flerkulturelle inntaket til sammekjønnsseksualiteten for lesbiske og homofile innvandreres manøvreringsmuligheter: eksempelvis i forhold familie og innvandremiljøet, og til ulike lesbiske/homofile miljøer i Norge? Et siste spørsmål som bør stilles er hvordan det å leve i et diskursivt skjæringspunkt mellom ulike forståelsesformer av samkjønnet kjærlighet og seksualitet kan påvirke samlivene mellom norske lesbiske/homofile og lesbiske/homofile med innvandrerbakgrunn. I det følgende vil det gjøres rede for sider ved intervjumaterialet som ligger til grunn for disse konklusjoner og anbefalinger.

3.2 Forestillinger om samkjønnet kjærlighet og seksualitet i norske innvandremiljøer

I forrige kapitel ble det argumentert for at lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon ikke primært bør forstås på bakgrunn av overordnede abstrakte størrelser som kultur og religion. Hvis kultur skal brukes som forklaringsfaktor må det fokuseres på forestillinger om sammekjønnsseksualitet slik disse kommer til uttrykk i konkrete sosiale situasjoner. Det avgjørende for lesbiske og homofile innvandreres livskvalitet er ikke holdninger i seg selv, men hvordan forestillinger om det sammekjønnsseksuelle faktisk kommer til uttrykk i møtene mellom den enkelte lesbiske/homofile innvandrer og andre medlemmer av minoritetsgruppen. Videre ble det antydnet at en hovedutfordring for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn, er å etablere et samhandlingsrom hvor motsetninger mellom en vestlig homoseksuell livsform og forventninger og krav fra minoritetsmiljøet, kan håndteres og forhandles om.

Etter Michel Foucaults *Seksualitetens Historie* (1978) er det blitt vanlig å forstå lesbiske/homofile identiteter som en særegen form for homoseksualitet karakteristisk for den vestlige moderniteten – det vil si det moderne Europa og Nord-Amerika grovt regnet etter 1650-tallet (et godt eksempel på dette er Kulick 1996). Sammekjønnsseksualitet som praksis blir på sin side forbundet med epoker i Europas historie som antikken, middelalderen eller renessansen, samt ikke-vestlige samfunn i verdensdeler som Asia, Afrika, Midt-Østen og Sør-Amerika. Nyere historisk og antropologisk forskning fraråder at man opererer med slike forenklete dikotomiske fram-

stillinger av det lesbiske/homofile som identitet og sammekjønnsseksualitet som praksis. Eksempelvis synes den lesbiske/homofile seksualiteten, slik vi kjenner den, å strekke seg mye lenger tilbake i tid enn Foucaults opprinnelsesmyte (1650-tallet). Når forskere som Joseph Cady (1996) og Wayne R Dynes (1992) advarer mot tendensen til å overdrive fortidens radikale annerledeshet, er det på bakgrunn av de individuerings- og moderniseringsprosesser som satte fart allerede på 1100–1200-tallet. Antropologiske studier viser på sin side at man må være forsiktig med å framstille sammekjønnsseksualitet i en ikke-vestlig kontekst som en klisjé i betydningen et alt for ensartet sosialt fenomen. Ikke overraskende viser forskningslitteraturen at ikke-vestlig sammekjønnsseksualitet kan være forskjellig fra hvordan homoseksualitet som livsform er blitt organisert de siste 200–300 årene i Europa og Nord-Amerika. Imidlertid påviser denne litteraturen også betydelige variasjoner i hvordan sammekjønnsseksualiteten blir, og er blitt organisert i ulike ikke-vestlige samfunn og nasjoner (se referanser kapittel 1). Eksempelvis vil en vietnamesisk mann utvilsomt forstå sitt samkjønnede kjærlighets- og seksualliv på en annen måte enn en homofil mann fra Chile. Det er videre påvist store variasjoner i den kulturelle forståelsen innenfor ett og samme ikke-vestlig samfunnssystem. Dette resonnement gjelder selvsagt også for det moderne Europa. I dette kapitlet skal slike likheter og variasjoner i synet på sammekjønnsseksualitet beskrives nærmere. Med utgangspunkt i informantsamtalene vil det bli gitt eksempler på hvordan sammekjønnsseksualitet i en ikke-vestlig kontekst kan være forskjellig fra hvordan denne organiseres i Norge. Informantsamtalene vil også gi eksempler på variasjoner i ikke-vestlig forståelse av sammekjønnsseksualitet som praksis og som seksuell legning. Kapitlet vil videre fokusere på hvordan slike kulturforskjeller kan komme til uttrykk (og endres) i konkrete forhandlings-situasjoner rundt det sammekjønnsseksuelle, dvs. når eksempelvis lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn sammen med sine foreldre forsøker å løse konflikter, finne fram til mening og en felles forståelse i møtet med vestlige homoseksuelle livsformer.

Ingen av de femten deltakerne som deltar i denne undersøkelsen er født i Norge. Det vil si at informantene har tilbrakt barne- og ungdomstiden, ja kanskje også deler av sitt tidlige voksenliv – i land som Chile, Ecuador, Marokko, Iran, Irak, Ethiopia, Sri Lanka og Vietnam før de alene eller sammen med sine familier av ulike grunner immigrerte til Norge. Informantene har derfor vokst opp i land med kjønns- og seksualkulturer som på mange måter er svært forskjellige fra europeiske og nordamerikanske tradisjoner og forståelsesformer. For kvinner og menn med eksempelvis

pakistansk, iransk og chilensk bakgrunn kan således betydningen av det å føle seg seksuelt tiltrukket av personer av samme kjønn som seg selv være svært forskjellig fra hvordan nordmenn opplever og vurderer ulike former for sammekjønnsseksualitet. Hvor det eksempelvis i Nord-Amerika og Europa er vanlig å forstå samkjønnet kjærlighet og seksualitet som en medfødt eller tidlig ervervet egenskap, dvs. som uttrykk for en seksuell identitet, finner man i mange ikke-vestlige land en utbredt forståelse av sammekjønnsseksualitet som situasjons- og livsfasebetingete seksuelle handlinger. Kvinner og menn som tilkjennegir eksklusiv interesse for sammekjønnsseksualitet over lengre tid kan bli forstått som lesbiske og homofile – men det lesbiske/homofile som identitet blir da gjerne koplet opp mot en avvikende kjønnsidentitet og partner-komplementaritet. Eksempelvis kan det forventes at selvidentifiserende homofile er unge, feminine og seksuelt sett passive menn som har seksuelle forhold til menn som er eldre, maskuline, seksuelt aktive og selvidentifiserende heteroseksuelle osv. I den klassiske litteraturen på feltet har således søramerikanske pasivos som regel forhold til activos, homofile menn med heterofile menn, maskulint identifiserte kvinner har forhold til feminint identifiserte kvinner osv. (se Carrier 1995, Kulick 1998, Murray 1995 og 2000, Prieur 1994 og 1998). To informanter – en fra Chile og en fra Pakistan – kan stå som to eksempler på slike kjønnskulturelle og seksuelle meningsforskjeller mellom Europa og Nord-Amerika og ikke-vestlige land:

(Pakistansk mann, 50–65 år): Jeg tror at det er vanlig blant kvinner og menn å ha sex med personer av samme kjønn i Pakistan. Problemet er imidlertid at pakistanere ikke skjønner hva homoseksualitet er. Det finnes ikke homoseksuelle i Pakistan. Det finnes kun aktive og passive menn, og hvis noen vet at du liker å ha sex med menn da blir livet ditt et rent helvete. Du kunne lese det på veggene. Den og den er passiv står det – ikke homo, men passiv og det er et veldig stygt ord på pakistansk. Passive menn er små og dårlige mennesker som ikke duger til noe. Så alle menn som har sex med menn sier at de er aktive. Og det å ha sex med menn gjør deg ikke til homofil ... det handler bare om sex og nytelse. Lastebilsjåfører som kjører langdistanse for eksempel har ikke lov til å ha damer, heller ikke det å være homoseksuell er lov, men å ta med seg en ung gutt og misbruke ham, ja det er OK og alle vet at det skjer.

(Chilensk mann, 35–49 år): Mine seksuelle opplevelser med menn i tenårene i Chile var fine, men på den tiden ville jeg ikke ha noe med andre homofile menn å gjøre. Jeg har ikke problemer med å forholde meg til feminine gutter og slikt. Jeg aksepterer dem som den delen av

det fargerike miljøet som homsemiljøet er. Men det er IKKE den type menn som tenner meg seksuelt. Problemet med å være homofil i Chile er at de SKRULLENE⁴ ikke aksepterer homser som ikke er som dem selv. Jeg husker at for noen år siden kom det en gjest fra Mexico her til Norge. [til intervjueren] Kjenner du til Mema [en av hovedinformantene i Annick Prieurs studie fra Mexico; se referansene ovenfor]? Han fikk meg til å tenke på Chile. Mema uttalte noe sånn som at alle homofile menn som ser streite ut er homser som skammet seg over å være homser. Du skjønner i Chile er det å være homofil ikke noe som foreldrene vil være stolte av, men hvis du er en feminin homse så vil foreldrene gjerne resignere til slutt. Siden Chile har en utpreget macho kultur resonnerer folk at den og den må være homo fordi han identifiserer seg med det kvinnelige... Altså: Det er trist at du er homo, men ikke noe å gjøre med ... En homofil mann derimot som er mann og som ønsker å ha forhold til menn ... Nei slikt tolereres ikke i Chile ...

Den pakistanske og den chilenske informantene formidler et syn på samme-kjønnsseksualitet som henholdsvis situasjonsbetinget (sex med unge gutter er noe pakistanske lastebilsjåførere har fordi kvinner ikke er seksuelt tilgjengelige) og som koplet opp mot en avvikende kjønnsidentitet (chilenske homofile menn er menn som foretrekker sex med andre menn fordi de identifiserer seg med det kvinnelige). De tilbakeskuende intervjuene i denne undersøkelsen er fulle av slike og liknende eksotiske historier om samkjønnet kjærlighet og seksualitet som ligger temmelig fjernt fra hvordan norske lesbiske og homofile framstiller seg selv og det lesbiske/homofile som livs- og kulturform. Som begge disse informantene illustrerer skal man imidlertid være forsiktig så man ikke ender opp med en endimensjonal framstilling av det sammekjønnsseksuelle som kultur eksempelvis i Pakistan og Chile. Sitatene antyder at sammekjønnsseksualiteten i Pakistan og Chile – på samme måte som homoseksualitet som livsform her i Norge – er underlagt store variasjoner. Eksempelvis påstår den chilenske informant at maskuliniteten har dårlige kår blant homsene i Chile. Samtidig er han et eksempel på at slike homofile menn finnes. Han er, og har alltid vært, en maskulin mann som har hatt forhold til andre maskuline menn. Og den pakistanske informant sier at det finnes ikke homoseksuelle i Pakistan, bare menn som har sex med menn. Samtidig forteller han at det ikke er lov å være homoseksuell i Pakistan, og med dette antyder han at slike menn – altså menn som tilkjenner eksklusiv interesse for sammekjønnsseksualitet over en lang tidsperiode – faktisk finnes. Lenger ut i intervjuet forteller han da også at han

⁴ Skruller er feminint identifiserte homofile menn med klare transvestittiske eller transseksuelle trekk.

kjenner en homofil mann i Pakistan som har levd sammen med andre homoseksuelle menn store deler av sitt liv. For ham derimot har en slik livsform vært umulig. Informantene i denne studien er en påminnelse om at man må ha øye for mangfoldet i sammekjønnsseksualiteten slik denne organiseres i ikke-vestlige land. Videre må det advares mot å overdrive forskjellene mellom Europa/Nord-Amerika og resten av verden når det gjelder forståelse og organiseringen av samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Blant annet kan globaliseringsprosesser – den sterke vestlige kulturelle påvirkning gjennom medier som tv, film og reklame forklare det faktum at lesbiske og homofile fra Asia, Afrika, Midt-Østen og Sør- og Latin-Amerika i tiltakende grad identifiserer seg på vestlig vis som lesbiske kvinner og homofile menn. Det er også blitt mindre vanlig blant lesbiske og homofile fra eksempelvis arabiske og søramerikanske land å kople en slik selvidentifisering til avvikende kjønnsidentitet og partner komplementaritet. Stephen O. Murray beskriver dette som en moderne likhetsorientert modell av homoseksualiteten. I et slikt forhold er det ingen av partene som forventes å innta en bestemt seksuell rolle, og begge partene regnes å tilhøre en og samme seksuelle kategori – de homofile/lesbiske – uavhengig hvilken seksuell rolle man foretrekker under den seksuelle akten (Murray 2000). Billigere flyreiser har de siste 20–30 årene medført at vestlige lesbiske og særlig homofile i økende grad har oppsøkt eksotiske homofile reisemål som eksempelvis i Indonesia, Thailand, Brasil og Chile, men globaliseringen har også åpnet for den motsatte bevegelse. Ikke-vestlige lesbiske og homofile reiser nå på pakketurer til storbyer som er kjent for sine lesbiske/ homofile subkulturer som Miami, San Fransisco, New York, London, Manchester og Barcelona. Med seg i kofferten tilbake har de siste nytt på den vestlige homsefronten. Én 20 år gammel informant fra Sør-Amerika viser således til at gaykulturen i hjemlandet nå har mistet mye av sin lokale koloritt. Et trendy homsted i Lima og Bogota skiller seg ikke lenger nevneverdig fra trendy utesteder i Miami (som er et yndet reisemål for søramerikanske homofile menn), Barcelona eller for den saks skyld Oslo. Han anslår at i hans hjemby har omtrent halvparten av utestedene et vestlig orientert klientell. På disse utestedene spilles den samme musikken, du møter de samme kroppsfikserte homsene i de samme merkeklærne, som du gjør på homofile utesteder i Vest-Europa og USA. I følge ham er sosialantropologenes eksotiske søramerikanske homofile mann – den utpreget feminin og seksuelt passiv mann som pleier seksuelle kontakter med ekte maskuline, helst heteroseksuelle menn – nå å regne som en historisk parentes. Han finner du på nedslitte barer og utrendy utesteder hvor arbeiderklassens menn og kvinner vanker.

Samkjønnet kjærlighet og seksualitet er sosialt konstruert. Det vil si at meningen med det å forelske seg i eller ha sex med personer av samme kjønn vil variere fra samfunn til samfunn og over tid, ja selv innenfor et og samme samfunn kan det i en og samme tidsepoke eksistere konkurrerende modeller for hva som utgjør «ekte» homoseksualitet. Et særegent trekk ved lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon er imidlertid at deres kjærlighetsliv blir forstått og konstruert på bakgrunn av flere til dels motstridende modeller av sammekjønnsseksualitet. Dette gjelder særlig første generasjons innvandrere som har vokst opp i land med kjønns- og seksualkulturer som på mange måter kan være forskjellige fra europeiske og nordamerikanske tradisjoner og forståelsesformer (se eksemplene ovenfor). Slike ikke-vestlige kulturelle forestillinger omkring samkjønnet kjærlighet og seksualitet, er utvilsomt virksomme også i ulike innvandremiljøer i Norge. Således finner man for eksempel i de fleste nordiske hovedstedene – eksempelvis Oslo og Stockholm – en levende latinamerikansk homosekultur som har påfallende likhetstrekk med hvordan denne leves ut (eller har blitt levd ut) på Cuba, i Brasil og i Chile. Dette er miljøer hvor analsex har stor betydning for menn som har sex med menn, og hvor hvem som penetrerer hvem har vidtgående konsekvenser for seksuell klassifisering og kjønnsidentitet (se Kristiansen 1998). Men lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn vil som innvandrere i Norge også være påvirket av ulike vestlige modeller for sammekjønnsseksualitet. Den chilenske informanten som ble sitert ovenfor kan stå som eksempel på at også latinamerikanske homofile menn i Norge kan ta form og farge av vestlig homoseksualitet som kultur- og livsform.

Informantene i denne forundersøkelsen viser på ulike måter hvordan kunnskap om norske, respektive innvandremiljøers ulike kulturelle forestillinger om sammekjønnsseksualitet, er å regne som en nødvendig forutsetning ved fremtidige studier av levekår og livsbetingelser blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. En særegen utfordring for lesbiske og homofile innvandrere i Norge er at de må forstå og konstruere sitt kjærlighetsliv på bakgrunn av flere motstridende modeller for sammekjønnsseksualitet. Hvordan denne oppgaven løses kan ha avgjørende betydning for deres livskvalitet. Et godt eksempel på dette er en 16–24 år gammel selvidentifiserende homofil asiatisk innvandrer som har tilbrakt halvparten av sitt liv i Asia og halvparten i Norge. Han forteller at han har forstått seg selv som homofil siden han var sytten år, og at han med unntak av en avstandsforelskelse i en annen jente tidlig i barndommen, opp gjennom oppveksten utelukkende har forelsket seg i og følt seg seksuelt tiltrukket av andre gutter og unge voksne menn. Denne informanten er på mange måter en

vellykket homofil innvandrer. Han har tatt høyere universitetsutdanning, og har en utfordrende og godt betalt jobb innenfor den norske statsadministrasjonen. Imidlertid har hans samkjønnede kjærlighets- og seksualliv vanskeliggjort forholdet til opphavsfamilien og til kameratflokket i innvandrer miljøet. De siste fem årene har han hatt liten eller ingen kontakt med asiater fra hjemlandet. Hans omgangskrets består for det meste av norske arbeidskolleger og norske homofile menn. I begynnelsen av sitt homofile liv strevde han med å finne meningen med det å være en «gutt som liker andre gutter». Disse vanskene må dels forstås på bakgrunn av at han som innvandrer etter fem–seks år i Norge ennå ikke fullt ut var innforstått med det han selv kaller de norske kodene for homofili. Da han i en alder av nitten år kom i kontakt med norske lesbiske og homofile fremsto derfor den norske homofile kulturen som en totalt fremmedartet livsverden. Samtidig er det antakeligvis slik at han som innvandrer ikke er fullt ut fortrolig med den asiatiske modellen for sammekjønnsseksualitet. Han er kjent med at det på hans morsmål ikke finnes noe ord som tilsvarer de norske ordene for homofili og homoseksualitet. Og at han vet at det i hjemlandet er vanlig at ugifte menn har sex med andre menn – men at slike forbindelser ikke er ment å vare ved og tilskrives liten eller ingen sosial verdi. Hvis voksne menn mot formodning har sex med menn er de nesten uten unntak alltid gift. Så hva betyr det egentlig at han liker gutter best og ikke vil gifte seg med en jente? Denne informantens vanskeligheter med å fullt ut gripe betydningen av sin sammekjønnsseksualitet i en norsk kontekst kommer tydelig frem når han blir tvunget til å fortelle om sitt kjærlighetsliv til sine foreldre:

(Asiat, 16–24 år): Et par måneder etter at jeg fikk den første kjæresten min så oppsto det problemer. Foreldrene mine begynte å mistenke at det var noe galt som foregikk. Og foreldrene mine begynte å mase. For det å gå ut på byen er ikke noe positivt i et tamilsk perspektiv. Det å drikke alkohol og rote med damer er rett og slett noe stygt. Så tamiler som går på byen får dårlig rykte. En lørdag så skulle jeg ut på en homsekafé og møte vennene mine. Mor og far og jeg hadde kranglet så jeg mistet den bussen jeg skulle ta til byen. Da jeg skulle gå over til en annen bussholdeplass fulgte faren og moren min etter meg med bil. Moren min sto og pratet med meg på holdeplassen. Hun spurte meg om hva det var som var galt. Hun presset meg. Så jeg måtte si noe, men hva skulle jeg si? At jeg forelsker meg i gutter? Men homofili er et norsk ord og det finnes ikke noe tilsvarende ord på tamilsk. På den tiden gikk syv søstre på TV 2 så jeg fortalte moren min at jeg var som den Simen/Tore? Da var det gjort. Moren min begynte å gråte og ... Hun spurte om jeg var ... Nei hun viste ikke hva hun skulle si. Hun lette etter ord på tamilsk som har noe med transseksualitet og transvestisme å

gjøre ... Nei jeg vet ikke helt hvordan hun ordla seg Hun sa et ord som betyr en mellomting mellom gutt og jente ... Hun viste ikke helt ...

Intervjuer: Hun hadde vanskelig for å sette ord på hva hun mente ...

Ja, men det hadde jeg også. Og det var det [med trykk]. Mor dro gråtende hjem, og snakket med min søster og min bror. Hadde det vært opp til meg så ville jeg kanskje aldri ha fortalt familien min at jeg er homofil. Men de VILLE vite og jeg MÅTTE fortelle det. De presset det ut av meg ... [forsiktig latter] De var engstelige. Trodde kanskje at jeg rotet med en dame eller at jeg hadde begynt med narkotika ... [stille lenge] ja [med ettertrykk, etter å ha tenkt litt] ... Det var vel kanskje slik at jeg hadde begynt å hinte litt ... at jeg hadde et problem. Så fikk de panikk. De spekulerte i om at kanskje jeg hadde AIDS eller noe sånt noe.

Denne informanten forteller en tilsynelatende helt alminnelig norsk komme-ut historie – med alle de vendepunkter og dramatiske episoder som en slik historie som genre skal inneholde. En komme-ut-historie er en tilbakeskuende fortelling i den forstand at lesbiske eller homofile som ser sitt liv i et komme-ut-perspektiv leter etter bekreftelsen på den voksne selvidentifikasjonen i sammekjønnsattraksjoner i barn- og ungdommen. Slike attraksjoner – eksempelvis at man som liten var betatt av lærere og medelever på skolen – blir ikke nødvendigvis forstått som sammekjønnsforelskelse under oppveksten, men de blir i ettertid tolket slik at de viser hen mot den fullendte voksens seksualiteten, at man som voksen mann eller kvinne på et tidspunkt identifiserer seg som homofil eller lesbisk. Et annet viktig tema i komme-ut-historien som genre, er de sosiokulturelle føringene som gjør det vanskelig for lesbiske og homofile å erkjenne og akseptere sin seksuelle legning. Historiene tematiserer således skam og identitetskonflikter som lesbiske og homofile ofte er plaget av i tenårene og tidlig voksen alder. Historiens dramatiske høydepunkt – som begrepet tilsier – består i selve bekjennelsen; det nervøse, men forløsende øyeblikk hvor den lesbiske og homofile tilkjennegir sitt sanne seksuelle jeg overfor venner, søsken og foreldre. Det å komme-ut fremstilles som et vendepunktet – et smertefull, men et frigjørende øyeblikk og starten på et nytt og bedre lesbisk eller homofilt liv. Komme-ut-historien som genre har en sentral posisjon i den nordamerikanske og europeiske diskursen om samkjønnet kjærlighet og seksualitet.

Siden den ovenfor siterte informanten har levd i Norge siden han var 11 år, og kom inn i et norsk homofilt miljø da han var 19 år – så er det ikke oppsiktsvekkende at han forteller historien om sitt unge homofile liv nettopp i et perspektiv av en komme-ut historie. Under intervjuet forteller han således om tidlige draging mot andre gutter i barndommen, om den første for-

elskelsen i tenårene, om det å identifisere seg som homofil da han var 18 år. Og som hos norske homofile og lesbiske flest, sentrerer denne asiatiske homs livshistorie om den dramatiske konfrontasjonen med foreldrene da han ble tvunget til å komme ut som homofil. Men til tross for slike strukturelle likheter er hans komme-ut-historie forskjellig fra hvordan norske lesbiske og homofile vil fortelle den. Den mest påfallende forskjellen er at informanten og hans foreldre mangler adekvate ord på sitt eget språk som gjør det mulig for dem å kommunisere på meningsfull måte rundt hans – fra et tamilsk siktepunkt – atypiske erfaringer med sammekjønnsseksualitet. Eksempelvis reagerer ikke moren så meget med avsky og fornektelse som med full forvirring når sønnen prøver å fortelle henne at han er homofil. Hva er det han forsøker å formidle? En forklaring på at hun ikke skjønner hva han sier er at man på flere asiatiske språk savner ord som tilsvarende de vestlige begrepene for det å ha en homofil eller lesbisk identitet. Det nærmeste moren kommer er ord som er tilnærmedesvis like de norske ordene for transvestisme og transseksualitet. Dette gjenspeiler det faktum at man i disse kulturene som regel ikke strukturerer samkjønnet seksualitet på vestlig vis, dvs. i form av lesbisk-homofile identiteter eller som en stabil preferanse som holder seg over en viss tid. Det er rett og slett ubegripelig for foreldrene at sønnen deres ikke ønsker å gifte seg, og ennå mer ubegripelig når han antyder at han ønsker å leve i homofile parforhold resten av sitt liv. For foreldrene gir det ingen eller lite mening å ha en sønn som identifiserer seg som homofil. I ettertid forteller faren at på Sri Lanka finnes det også «sånne menn», men at når «sånne menn» blir giftet bort så forsvinner problemene: fra da av lever de et meningsfylt ekteskap med en person av det motsatte kjønn.

Denne informantens komme-ut historie viser hvor viktig det er å studere livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere på bakgrunn av deres flerkulturelle inntak til samkjønnet kjærlighet og seksualitet. En fullgod forståelse av hvilke vanskeligheter denne familien gjennomlever krever en grundig empirisk kunnskap om modeller for sammekjønnsseksualitet som per i dag sirkulerer i norskasiatiske innvandremiljøer. Betydningen av god kjennskap til modeller for sammekjønnsseksualitet i norske innvandremiljøer kommer også tydelig frem hvis man ser nærmere på hvordan denne informanten forholder seg til lesbiske/homofile miljøer, og ikke minst, hvordan norske lesbiske og homofile forholder seg til ham og hans livssituasjon. Som allerede nevnt forteller denne informanten at han i utgangspunktet følte seg litt utenfor i sine møter med norske homofile menn, og han legger til at han i mange år har strevd med å finne *sin* rolle som homoseksuell her i Norge. En grunn til dette er i følge ham selv at han ikke kunne kodene for hvordan norske homofile menn forventes å iscenesette sine

liv. Som asiatisk gutt blir han dessuten møtt med nordmenns stereotype forestillinger om den asiatiske homsen: som ung, blid, seksuelt passiv og alltid tjenestevillig. Siden han var asiat og homse, kanskje var det slik at han burde anlegge en mer feminin stil? Etter fire–fem år som homofil i Norge finner han ut at en slik livsstil ikke passer ham. Vanskelig er det også at hans norske homofile venner oppviser problemer med å forholde seg til ham og hans livssituasjon som asiatisk innvandrere i Norge. Denne informanten er som allerede nevnt en ressursrik mann, med høy utdannelse og velintegret i det norske samfunnet. Likevel opplever han at han taler for døve ører når han prøver å formidle sin livssituasjon overfor sine norske venner, han blir møtt med ett jammen: også de har hatt problemer med foreldrene sine i komme-ut fasen av sine liv. Hans norske venner er blinde for det særegne ved de vansker han og hans familie baler med. De omtaler hans problemer i komme-ut-problematiserende termer, og ser ikke at denne norske modellen for hvordan lesbiske og homofile liv konstrueres på ingen måte fanger hans livssituasjon på et adekvat vis. For ham handler ikke overgangen til et samkjønnet kjærlighetsliv så meget om å erkjenne og akseptere at han er homofil, samt den etterfølgende mer eller mindre smertefulle normaliseringsfasen – det å få familien til å erkjenne og akseptere ham som en homofil mann. Som asiatisk innvandrere handler etableringsfasen som homofil mer om å finne støtte og meningen for sitt samkjønnede liv i spennet mellom to motstridende modeller av samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Det blir også forkjært når hans norske homofile venner sidestiller sine norske foreldre med hans asiatiske innvandrereforeldre. Når de sistnevnte finner det vanskelig å forholde seg til samkjønnet kjærlighet er det ikke på prinsipielt grunnlag. De har ikke noe mot sammekjønnsseksualitet i og for seg, det er når sønnen konstruerer et homofilt liv som bryter med deres modell for sammekjønnsseksualitet at det homoseksuelle fremstår som høyst problematisk. Denne pilotundersøkelsen gir fire eksempler på at familier med innvandrerbakgrunn kan håndtere det å leve med slike kultur- og intergenerasjonskonflikter i synet på vestlig homoseksualitet som livsform. Denne tamilske familien er et eksempel på dette. Det har gått mer enn fire år siden informanten sto fram ovenfor sine foreldre. Situasjonen er fremdeles vanskelig i den forstand at foreldrene ikke fullt ut ennå klarer å forstå og akseptere sønnens livsform, men de har hverken brutt med ham eller på annen måte støtt ham ut familien. Han deltar på viktige familiesammenkomster, og moren hans ringer ukentlig for å sjekke at sønnen har det bra og spiser skikkelig middag hver dag.

En 35–49 år gammel kvinnelig informant fra Iran kan stå som et annet eksempel på hvordan lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon kan bli

påvirket av det å leve i skjæringspunktet mellom ulike kulturelle forståelsesformer av samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Denne kvinnelige informanten har tilbrakt ca. seksten år av sitt liv i hjemlandet, og resten i ulike europeiske land og Norge. Når hun beskriver oppveksten sin i Iran karakteriserer hun det iranske samfunnet som nærmest kvelende. Dette skyldes ikke så meget det velkjente faktum at seksualitet mellom kvinner, og mellom menn, er fordømt i koranen, og at det nåværende regimet juridisk sett har muligheten til å idømme kvinner og menn som lever lesbisk eller homofilt dødsstraff – samt andre strenge straffereaksjoner. Den største utfordringen for kvinner som forelsker seg i personer av samme kjønn som seg selv, er å trenge gjennom den drepene stillheten som omslutter særlig kvinnelige former for sammekjønnsseksualitet. I Iran nevnes ikke det forbudte ved navn. Lesbiske kvinner omtales ikke i bøker og aviser, på tv eller filmer.⁵ Selv imamene omtaler ikke vestlig dekadanse i form av lesbisk seksualitet. Og lesbiske kvinner er selvsagt ikke synlig i samfunnslivet, for eksempel i offentlige parker eller gatebildet. Informanten forteller at hun i hele sin tenåringstid var på leting – men at det er først som politisk flyktning i Europa at hun kommer i kontakt med andre iranske lesbiske kvinner. Hennes tidlige lesbiske liv bærer preg av en selvpålagt ensomhet og isolasjon, og frem til hun er seksten år, en forgjeves leting etter boklige uttrykk for kvinners kjærlighet til kvinner som kunne være henne til hjelp under konstruksjonen av en sammekjønnsseksualitet:

(Iransk kvinne, 35–49 år): At jeg er lesbisk og tiltrekkes av kvinner tror jeg at jeg forsto ganske tidlig. Jeg husker at jeg var syv år gammel, og var på kino med min mor og alle mine tanter. Vi så Cleopatra med Elisabeth Taylor og Richard Burton. Etter filmen var jeg helt fortapt, hjertet mitt banket, jeg hadde aldri i hele mitt liv sett noe så vakkert som Elisabeth Taylor. Tantene mine derimot maste om hvor pen Richard Burton var. Da skjønnte jeg at det var noe som var galt [latter]. Jeg viste ikke helt hva det var, men jeg forsto at mine følelser ikke var vanlige blant kvinner. [...] På ungdomsskolen hadde jeg en vanskelig periode fordi jeg følte meg så annerledes enn de andre barna. Mer og mer jo eldre jeg ble. Problemet var at jeg forelsket meg i lærere og jenter i klassen, og ikke kunne vise det. Jeg viste at jeg måtte holde avstand til de andre elevene. Derfor betraktet de meg nok som en litt blærete og hoven person. Jeg ble litt av en einstøing ... Det finnes begrep om homofili på persisk. Men mest i form av fornedrende ord og uttrykk om menn, som for eksempel vis uttrykket soper på norsk. Ofte kan man overhøre iranske menn fortelle morsomme historier om feminine menn.

⁵Hennes påstand blir understøttet i Murray og Roscoe (1997).

Men lesbiske kvinner omtaler man ikke i Iran, og det er jo interessant. Faren til min første kjæreste [en iransk kvinne som hun har truffet i Europa] er en meget rik mann og tilhører den iranske overklassen. Jeg tror at han tidlig forsto at venninnen min og jeg var kjærester, for jeg tilbrakte masse tid sammen med henne og ... En dag trakk han kjæresten min tilside og sa: «Du vet at alle unge kvinner gjennomgår en fase, men slikt går over. [til intervjueren] Skjønner du? Han formidlet sitt budskap til oss uten å nevne kjærligheten vår ved navn eller ved å spesifisere hva slags fase han snakket om. [latter] Videre sa han: «Du kan gjøre hva du vil når du er i London, men når du er i Teheran så må du passe deg». Det var alt. Han var en meget kultivert mann. Og kjæresten min skjønnte hva han sa: «Gjør hva du vil, men vær for Guds skyld diskre»

Måten faren til denne informantens kjæreste omtaler deres kjærlighetsliv kan tolkes som et uttrykk for en tradisjonell arabisk forståelse av homoseksualitet. På samme måte som i mange asiatiske land blir samkjønnet kjærlighet i Iran ofte forstått som livsfasebetingede og tidsbegrensede seksuelle handlinger, og ikke som en konkurrerende og alternativ samlivsform (Murray og Roscoe 1997). Men legg merke til at denne informanten fremstiller seg selv som selvidentifiserende lesbisk allerede i tenårene. En slik selvframstilling i en tilbakeskuende livshistoriefortelling kan selvsagt tolkes som et utslag av en etterrasjonalisering. Etter å ha levd som lesbisk i over femogtyve år av sitt voksenliv finner hun bekræftelsen på sin voksne selvidentifikasjonen i barn- og ungdommen. Imidlertid kan en tidlig påvirkning av vestlige modeller for sammekjønnsseksualitet – hun flyttet til Nord-Europa da hun var knapt femten år – muligens forklare både den tidlige selvidentifiseringen, samt det faktum at hun i startfasen av sitt lesbiske liv valgte å skille lag med andre iranske lesbiske kvinner. Hennes kjærlighetsliv bryter på en fundamental måte med sine venninnens modeller for samkjønnet kjærlighet og seksualitet:

(Iransk kvinne, 35–49 år): Da jeg var seksten år – på et flerårig studieopphold i Europa – traff jeg min første iranske kjæreste. Hun gikk på samme skole, et par klassetrinn over meg. Da vi innledet forholdet gjorde hun det klart fra første stund at når tiden var inne så kom hun til å gifte seg. Så det var tøft. For når vi slo opp etter at vi hadde vært sammen i tre år, så var det fordi hun hadde funnet seg en mann og jeg visste at hun ikke var det minste interessert i ham. Hun ville gjerne fortsette å ha et forhold til meg etter at hun giftet seg – men jeg ville ikke være med på det: Jeg elsket henne faktisk. Det er vanlig at lesbiske kvinner i Iran innretter seg på denne måten. Iranske kvinner MÅ gifte seg – og noen gifter seg i et forsøk på å få større frihet. For i middelklassen er kvinnens egen familie som oftest mye strengere og kontrollerende enn mannen. For en iransk kvinne gjelder det å finne en medgjørlig mann [latter] ... Hun kom faktisk og besøkte meg i Norge

etter at familien min flyktet hit ... Hun ville fortsette å ha et forhold til meg, men det syntes jeg var motbydelig – jeg følte en slik avsky ... Og det satte i gang tanker hos meg selv: Hva slags liv ville jeg egentlig leve? Måtte også jeg gifte meg? Skulle jeg også leve resten av livet mitt som henne: i skjul av ekteskapet?

Dette er tilsynelatende en tilforlåtelig historie om en tenåringsjente som svermet etter filmstjerner og lærerinner i barneårene, som begynte å selv-identifisere seg som lesbisk i ungdomsårene og som fikk sin første kvinnelige kjæreste i en alder av 16 år. Men det er også en historie om iranske lesbiske kvinner og deres særegne livsbetingelser, om de tunge sosiale strukturer i Iran som motarbeider kvinners kjærlighet til kvinner. Lesbiske kvinner er som andre iranske kvinner underlagt streng sosial kontroll. Allerede i tidlig voksen alder blir de møtt med et absolutt krav om å gifte seg. Ugifte voksne kvinner kan oppleve store vansker i forhold til opphavsfamilien. Som lesbisk kvinne kan du ikke leve åpent eller selektivt skjult. Slik sett fremstår et strategisk giftemål med en «dumsnill» mann som en meget smart måte å leve i (ekte)skapet. Denne iranske informanten ler med tanke på at norske asylmyndigheter bruker sivilstatus som lakmestest når en kvinne søker asyl på grunnlag av å tilhøre en forfulgt seksuell minoritet. Muligens er Sima lesbisk, muligens er hun det ikke, men at hun har vært gift to ganger forteller ingenting om hennes seksuelle legning. Denne informanten kjenner mange iranske lesbiske kvinner, og alle er de eller har vært gift – inklusive hun selv. Men fremfor alt er dette en historie om hvordan lesbiske og homofiles livssituasjon påvirkes av de valg og identitetskonstruksjoner som kan gjøres på bakgrunn av vestlige og ikke-vestlige modeller for sammekjønnsseksualitet. Til forskjell fra sine iranske immigrantvenninner forstår hun sitt lesbiske liv på bakgrunn av først og fremst den vestlige modellen. Dette forklarer hvorfor hun tidlig identifiserer seg som lesbisk, og hvorfor hun føler forakt overfor venninnen som svikter deres kjærlighet ved å leve ut det sammekjønnsseksuelle som livsfasebetingede handlinger. Videre forklarer det faktum at hun står nærmere en norsk enn iransk modell for sammekjønnsseksualitet hvorfor hennes sosiale nettverk ser ut som det gjør. Hun har få eller ingen iranske innvandrervenninner – og i Norge har hun uten unntak levd i samliv med norske kvinner: de siste nærmere ti år i et partnerskap.

4 Innvandrerfamilien i Norge – sosial tvang eller mulighetenes institusjon?

4.1 Konklusjon: Funn og anbefalinger

I foregående kapitler er det blitt anbefalt at en mulig fremtidig studie av livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn bør ta sitt utgangspunkt i en grundig dokumentasjon av ulike norske innvandrer-miljøers samfunnskulturelle syn på sammekjønnsseksualitet. En viktig problemstilling bør være: hvordan påvirkes livssituasjonene til lesbiske og homofile innvandrere av at de lever i et diskursivt skjæringspunkt mellom ulike vestlige og ikke-vestlige forståelsesformer av samkjønnet kjærlighet og seksualitet? Det er også blitt argumentert for at et rendyrket religiøst perspektiv ved denne type problematikk bør tones ned, og at hvis kultur skal brukes som forklaringsfaktor må det fokuseres på forestillinger om sammekjønnsseksualitet slik disse kommer til uttrykk i konkrete sosiale situasjoner. En tredje anbefaling er at fremtidige studier bør rette et særlig fokus på innvandrerfamilien som sosial institusjon – gode familierelasjoner og et velfungerende familieliv er av stor betydning for lesbiske og homofile innvandrere og deres levekår og livskvalitet. Dette er et perspektiv som er klart underkommunisert i tidligere forskning. Rett nok er det vanlig å fokusere på innvandrerfamilien i et perspektiv av sosial kontroll når man skal forklare lesbiske og homofile innvandreres antatt vanskelige livssituasjon. I tråd med tidligere studier viser således også denne undersøkelsen at lesbiske og homofile innvandrere som ikke evner å underordne sammekjønnsseksualiteten kravet om ekteskap og reproduktivitet, står i fare å bli utstøtt fra familien og det norske innvandremiljøet. Når lesbiske og homofile innvandrere strever i forhold til den nærmeste familien synes konfliktnivået å være atskillig høyere enn blant norske lesbiske kvinner og homofile menn.

Noen av informantene i denne undersøkelsen løfter frem et vel så interessant perspektiv: Lesbiske og homofile innvandrere kan leve et samkjønnet kjærlighetsliv samtidig som de har et godt forhold til sine familier. Hvilke faktorer er det som kan forklare at lesbiske og homofile innvandrere i møtet med familier og innvandremiljøer ikke nødvendigvis opplever at de overkjøres av tunge sosiale krav og føringer? En konklusjon i denne forundersøkelsen er at fremtidig forskning bør studere familien som en viktig

ressurs for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Familien utgjør ikke bare et overordnet referansepunkt ved individuelle valg og seksuelle identitetskonstruksjoner. Denne studien gir klare indikasjoner på at løsningen på mange av de vansker og konflikter som lesbiske og homofile innvandrere opplever i forhold til familien er å finne i familien selv og ikke det norske samfunnet som påtvunget korrektiv og forbilde.

4.2 Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i et familieperspektiv

I forrige kapittel ble temaet innvandrerungdom og deres forhold til opphavsfamilien, da særlig under oppveksttiden – introdusert. I dette kapitlet skal lesbiske og homofile innvandrere og deres familieband problematiseres nærmere. Av livshistoriene i denne undersøkelsen fremgår det at forholdet til familien står sentralt i lesbiske og homofile innvandreres liv, og at dette forholdet på mange måter har avgjørende betydning for deres livssituasjon – også som voksne lesbiske kvinner og homofile menn.

NOVAs rapport *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999) viser at norske lesbiske og homofile tidvis – gjerne i ungdomstiden og i tidlig voksen alder – kan ha et nokså turbulent forhold til sin familie. Når unge norske lesbiske og homofile tilkjenner at de er plaget av psykiske vansker og stress, må dette blant annet forstås på bakgrunn av konflikter i forhold til opphavsfamilien. En tredjedel av de 3000 informantene i undersøkelsen forteller eksempelvis om foreldre som reagerte negativt da de fikk vite at sønnen eller datteren deres var homofil eller lesbisk. Over tid synes forholdet til familien å gå seg til, men mange informanter klager likevel over søsken og foreldre som ikke fullt ut aksepterer dvs. inntar en forbeholden holdning til deres kjærlighetsliv.

Av sitatene i forrige kapittel fremgår det at lesbisk og homofil innvandrerungdom på mange måter kan streve i forhold til den nærmeste familien under oppveksttiden. Disse vanskelighetene fremtrer som mer motsetningsfylte, synes å ta andre former og ha andre individuelle og sosiale konsekvenser enn blant norske lesbiske og homofile. Et eksempel på slike særegne konflikter som lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn kan oppleve i forhold til sine foreldre, er problemer som grunner i kulturelle forskjeller i synet på samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Det å ha en sønn eller datter som identifiserer seg som homofil eller lesbisk passer ikke inn i foreldrenes virkelighetsbilde, det kan fremstå som nærmest som ubegripelig – og legge grunnlaget for forvirring og stor usikkerhet. I dette kapitlet skal det fokuseres

nærmere på hvilke psykiske og sosiale konsekvenser slike familiekonflikter kan ha for lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Det vil også fokuseres på muligheter til mestring av slike konflikter, det vil si på hvilke måter lesbiske og homofile innvandrere og deres familier kan manøvrere seg fram til felles forståelse og ordninger rundt det sammekjønnsseksuelle som alle parter i «konflikten» kan leve med.

Av de kvalitative intervjuene fremgår det at de fleste av informantene i denne undersøkelsen opplever det som vanskelig å være «avvikere» i betydningen av å måtte bryte med familiens forventninger når det gjelder samliv og seksualitet. De ønsker å være lojale overfor foreldre og søsken – og er svært opptatt av hvilke negative konsekvenser deres lesbiske eller homofile liv kan ha for familien som helhet, da særlig i forhold til innvandrer miljøet. På norsk derimot synes det å være i opposisjon å være selve innbegrepet på det å være tenåring eller ung voksen mann eller kvinne. Det å være i konflikt med sine foreldre oppleves selvsagt som vanskelig, men det å være i opposisjon i ungdomsårene – hva det nå er denne opposisjonen består i – er sosialt forventet, og fremstår nærmest som en obligatorisk øvelse på veien mot en selvstendig voksenindividualitet. Det er ingen tvil om at norske lesbiske og homofile ungdommer strever mer enn norske heterofile ungdommer under etableringen av sine voksenliv. Et hovedproblem kan være forholdet til den nærmeste familien. Likevel fremstår slike vansker ofte som livsfasebetingede problemer. I NOVAs rapport om *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* blir således andelen lesbiske og homofile som oppgir at de er plaget av tunge psykiske vansker mer enn halvert ved fylte 25 år (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Et trekk ved den vestlige samfunnsutviklingen kan synes å være at familien som sosialt nettverk har mistet noe av sin sosiale betydning, og ikke minst endret sin funksjon som en meningsbærende dimensjon i enkeltindividenes liv (Bauman 1991, 1992, 1993 og 2000, Beck 1992 og Giddens 1991). Dette gjelder særlig lesbiske kvinner og homofile menn som i stor grad må skape og velge sine samkjønnede liv, uten særlige forbilder og institusjonelle føringer i det norske samfunnet. I prinsippet er dette – om enn i noe sterkere grad – de samme utfordringene som norske ungdommer flest må leve med. Det norske samfunnet kan betegnes som heteronormativt i den betydning at det ikke finnes tydelige og lett tilgjengelige samlivsmodeller for annet enn kjærlighet og seksualitet mellom menn og kvinner. Dette kan oppleves som vanskelig. En forklaring på at lesbiske og homofile likevel klarer å håndtere livssituasjoner som for eksempel alvorlige konflikter i forhold til foreldrene, kan være at familien som institusjon ikke på samme måte som tidligere

inngår som ledd i norske kvinner og menns identitetskonstruksjoner og livsprosjekt. Unge voksne og voksne norske menn og kvinner forventes å være familiemedlemmer, men samtidig uavhengige og selvstendige i forhold til sine søsken og sine foreldre. NOVAs rapport *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* (ibid.) antyder at lesbiske og homofile mer enn noen annen befolkningsgruppe i Norge (ihvertfall på samlivsområdet), har måttet lære seg å leve med det som Baumann med flere karakteriserer som den moderne tids flytende livsbetingelser. Være seg om de har et godt eller dårlig forhold til sine familier, er lesbiske og homofile mer enn heterofile i stor grad overlatt til seg selv når de på samlivsområdet skal utforme sine livsprosjekter. Antropologen Kath Weston argumenterer for at lesbiske og homofile i nordamerikansk (og europeisk) kontekst kontinuerlig må velge sine familier, og at de må skape dem selv (1991).

De fleste av informantene i denne undersøkelsen – være seg om de kommer fra Asia, Afrika, Midt-Østen eller Sør-Amerika – gjør på ulike måter et poeng av at gode familierelasjoner er av stor betydning for lesbiske og homofile innvandrere og deres livskvalitet. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at flere av informantene oppgir å ha liten eller ingen forståelse for hva de opplever som nordmenns «kjølige» og «distanserte» forhold til sine nærmeste familier. En informant uttrykker det slik: «Åhhh disse norske homsene og deres mangel på familiefølelse. De drar hjem til jul og kommer hjem igjen etter tre dager med ett: 'Takk Gud for at det er over for i år' ... Jeg kan krangle med mine foreldre, mine søsken, fettere og kusiner. Men nordmenns holdninger er meg komplett uforståelig. Familien betyr fryktelig mye for meg.» Forskning utført ved NOVA viser at andelen blant ungdom med innvandrerbakgrunn som oppgir å krangle med sine foreldre, er langt mindre enn blant etnisk norsk ungdom generelt (Torgersen 2001, Øia 2003). Når det en sjelden gang oppstår konflikter er de ofte mer motsetningsfulle og har alvorligere konsekvenser. Innvandrerungdom som har et problematisk forhold til sine foreldre, synes oftere å være plaget av psykiske vansker enn blant norsk ungdom generelt. De førstnevnte er langt mer konforme, og det å være i opposisjon synes ikke å ha den samme befordrende virkning med hensyn til utviklingen av en selvstendig voksen individualitet, innvandrerungdom som bryter ut er på mange måter mer avvikende og ekstreme, og de oppviser mer problematferd enn blant etnisk norsk ungdom (Øia 2003).

Alle deltakerne i denne undersøkelsen er første generasjons innvandrere. Det er derfor ikke overraskende at mange av dem gir uttrykk for at de verdsetter sin familie og familielivet som sådant svært høyt. At lesbiske og homofile innvandrere forteller at de setter stor pris på familien må blant

annet forstås i et migrasjonsperspektiv. For mange av informantene i denne studien framstår familien som institusjon muligens som viktigere enn i hjemlandet fordi man ved flyttingen til Norge har tapt sosiale nettverk og deler av sin etniske livsvirkelighet. Selvsagt er informantene påvirket av vestlig familieideologi og forståelsesformer etter å ha tilbrakt deler av barndoms- eller voksentiden her i Norge. Noen få av informantene tilkjenner seg således at de opplever familien og innvandremiljøet som en tvangstrøye, de dyrker moderne verdier som frihet og individualisme, samt gjør krav på at innvandremiljøet må tolerere individuell annerledeshet eksempelvis i form av vestlig homoseksualitet. En pakistansk kvinnelig informant (25–34 år) er et eksempel på dette:

Når jeg tenker på min egen oppvekst her i Norge så skiller den seg nok fra norske barns ved at mine foreldre har valgt så mye mer for oss barna. Mange avgjørelser som angår individet tas i familien som fellesskap, og jeg merker: Jeg aksepterer ikke dette lenger ... Så når andre sier at jeg har tatt farge av det norske samfunnet så er det nok riktig. Ja verdien av frihet, også dette å være et selvstendig og uavhengig individ betyr svært mye for meg ...

Men de fleste av informantene definerer seg selv og sine livsprosjekter mer i termer av familie og familietilhørighet enn det som synes å være tilfelle hos norske lesbiske kvinner og homofile menn. Et sentralt funn i denne undersøkelsen er at når sammekjønnsseksualiteten blant ikke-vestlige innvandrere skaper problemer vis á vis familien bør dette ikke utelukkende forstås i et perspektiv av familien som negativ utøver av sosial kontroll. Vel så viktig er det å studere familien som en positiv bidragsyter. Familien er viktig for lesbiske og homofile innvandrere. Når livssituasjonen til lesbiske og homofile innvandrere er vanskelig kan det være fordi sammekjønnsseksualiteten på en måte blir stående mellom dem og familien, og at de dermed står i fare for å miste et overordnet referansepunkt og viktige sosiale nettverk i sitt liv.

En 25–34 år gammel katolikk fra Asia illustrerer dette poenget. Denne informanten ble rekruttert til undersøkelsen gjennom en ansatt i Helseutvalget for homofile. Anledningen til at han tok kontakt med Helseutvalget er at han for tiden befinner seg i en fortvilet livssituasjon. Foreldrene har over en fem års tid forsøkt å arrangere et ekteskap for ham, og de siste årene har nettet begynt å snøre seg inn. Informanten som har forstått seg selv som homofil siden han var tyve, er åpen homofil overfor norske venner og arbeidskolleger. Det er bare hjemme og overfor det asiatiske innvandremiljøet at han skjuler at han lever som homoseksuell. Familien har over en tre års periode presentert ham for seks ekteskapskandidater. For fire av dem

hadde han legitime grunner for å si nei. Én av kandidatene var alt for ung, to av dem hadde ikke riktig sosial bakgrunn, men når de etter fem kandidater presenterer han for en kvinne med akademisk utdannelse, og som i tillegg både er sjarmerende og pen, ja da har han ikke lenger noen grunn til å si nei. Til slutt svarer han et avtvunget ja, med det inderlige håp om at den aktuelle kvinnen ikke ville finne ham akseptabel som ektemann:

(Asiatisk mann 25–34 år): Men nei ... dessverre ... hun svarte ja. Og DA var saken i boks, foreldrene mine begynte å forberede bryllupet og ... Ja, da fikk jeg panikk. Dette kunne jeg ikke gjennomføre, jeg ville jo ødelegge jentas liv, mitt også... Så noe måtte jeg finne på. ... Jeg ringte til den eldste broren min, fortalte ham at jeg er homo, og at han måtte fortelle det til mor og far, men det klarte han ikke ... Så til slutt måtte jeg fortelle det selv. Jeg fortalte mor at jeg ikke kunne gifte meg fordi jeg er ... Nei DET kunne jeg ikke si ... Det jeg sa var at jeg ikke kunne gifte meg fordi jeg ikke kan få barn ... Mor svarte: «Men hvordan vet du det? Har du vært til legen?» Nei det hadde jeg ikke, men det er sånn at jeg ikke vil ha barn ... Men DE ville ha barnebarn. «Ja, men det har dere allerede» svarte jeg. «Både søsteren min og broren min har barn og det bør holde» sa jeg. Nei de ville ha barnebarn fra meg også. Så sa jeg at grunnen til at jeg ikke ville gifte meg var at jeg ikke liker jenter. «Jeg kan ikke ha sex med jenter,» sa jeg til dem. Og da sa mamma «Men hvorfor har du da sagt ja til å gifte deg?» Jeg fortalte henne «Men mor jeg kunne ikke si nei, for du og far ble jo så glad når jeg sa ja til å gifte meg. Hvordan kunne jeg da si nei. Jeg vet jo hvor mye det at jeg gifter meg betyr for dere.» Da sa pappa «Hva med kondomene som jeg har funnet på rommet ditt? [han hadde funnet kondomer da han hadde ryddet rommet til sønnen] Hva skal du med kondomer når du ikke kan ha sex med kvinner?» «Men pappa,» svarte jeg – «Jeg bruker dem når jeg har sex med gutter!» «Ja da får du slutte med det,» sa far ... «Men pappa det er ikke lett, for jeg liker gutter og ikke jenter,» svarte jeg ... «Ja da får vi gå til legen. For dette er sykt,» sa far. Jeg svarte at jeg ikke er syk, men at jeg er født sånn og kommer jeg alltid til å være sånn ... Så konfronterte jeg mor: «Hvem er det jeg likner på far eller deg?» ... «Meg,» sa mor ... «Ja,» svarte jeg: «jeg har utseendet ditt, personligheten din ALT jeg er har jeg fra deg ... Ingenting har jeg fra far. DET er derfor er JEG ER SOM JEG ER» ... OG da ble det stille ... Og med det trodde jeg at det var slutt. Men nei da, foreldrene mine ringer til astrologer og spåmenn og Uff det er en forferdelig vanskelig situasjon. Familien betyr mye for oss ... Vi asiater er jo så lojale. Jeg kan ikke bare tenke på meg selv. Jeg må tenke på mamma og pappa og søsknene mine og ... Hvis jeg velger å ikke gifte meg vil alle i det asiatiske miljøet spørre: Hvorfor gifter han seg ikke? Mor synes at jeg bør bli katolsk prest siden jeg ikke liker kvinner. Men da har hun ikke skjønt problemet. Jeg er homofil, og har faktisk lyst på å leve sammen med en

mann ... Det er forferdelig tungt å leve som jeg gjør. Jeg tenkte på selvmord for et par år siden. Det er bedre og ta noen piller i stedet for å leve slik Men så kom dette med familien igjen. Hvordan ville mamma ta det ... Men nå kommer jeg til å si nei ... Ikke noe mer tull ... jeg tenker jo på den stakkars jenta jeg gifter meg med ... Jeg sa til mamma her om dagen «bare prøv og tving meg, dagen etter tar jeg ut skilsmisse eller mitt eget liv ...»

«Neste gang kommer jeg til å si nei ...» Så enkelt er det nok ikke. Informanten er tydelig i villrede, og det er fryktelig vanskelig for ham å si nei til sine foreldre. Han prøver derfor – tilsynelatende halvhjertet – å manøvrere seg inn i omstendigheter som gjør det umulig for moren og faren å gifte han bort. En slik løsning kan være å komme dem i forkjøpet eksempelvis ved å få barn med en lesbisk kvinne (det har han hørt at norske homofile menn gjør), en annen vil være å inngå partnerskap med en homofil mann. Slike drastiske løsninger vil imidlertid få store sosiale konsekvenser både for ham selv og for hans familie. Familien som helhet vil med stor sannsynlighet miste posisjon og status, ja de vil kunne stå i fare for å bli utstøtt fra det asiatiske innvandremiljøet. Fra et norsk perspektiv er det lett å se og sympatisere med den fortvilete livssituasjonen denne informanten befinner seg i. For nordmenn flest fremstår arrangerte ekteskap som en urimelig ordning, særlig når den berørte part er en homofil mann eller lesbisk kvinne. Men for å forstå denne informantens vanskelige livssituasjon må man anlegge et bredere perspektiv enn misforstått lojalitet og tvangsgifteproblematikk. Denne informanten ønsker å leve et homofilt liv. Samtidig er det for ham utenkelig å unndra seg familiens forventninger og krav ved å velge seg inn i det etniske norske homomiljøet på bekostning av det asiatiske som minoritetssamfunn. Informanten vet ikke hvordan han skal komme seg ut av den vanskelige livssituasjonen han befinner seg i. Det eneste han med sikkerhet vet er at løsningen hverken ligger i det å gifte seg heteroseksuelt eller å bryte med sine foreldre og sine asiatiske innvandrervenner. Som nevnt tidligere i kapittel 2 står mange av informantene i denne studien overfor en vanskelig, men ikke helt umulig oppgave. Deres hovedutfordring er å etablere et samhandlingsrom hvor motsetninger mellom en vestlig homoseksuell livsform og forventninger og krav fra innvandremiljøet, kan håndteres. Hvor vanskelig denne oppgaven kan være illustreres ved at flertallet av informantene i denne undersøkelsen har valgt å leve skjult og på god avstand av både norske lesbiske og homofile og av innvandremiljøet. Imidlertid lever fire av informantene i denne undersøkelsen mer eller mindre som åpne lesbiske og homofile, samtidig som de forsøker å opprettholde gode relasjoner med sine foreldre og søsken, samt venner og bekjente med

minoritetsbakgrunn.. Denne asiatiske katolikken befinner seg nettopp i en slik forhandlingsprosess.

En afrikansk muslimsk kvinne i første halvdel av tyveårene gir en nærmere beskrivelse av denne forhandlingsprosessen. Hun forteller om hvordan hun og hennes nærmeste familie de siste fem årene har forsøkt å forene motstridende og tilsynelatende uforenlige forventninger med hensyn til hvordan samliv og seksualitet hos en etiopisk ungjente bør organiseres. På mitt spørsmål om det er mulig for innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn i Norge å leve åpent som lesbiske eller homofile samtidig som de opprettholde et godt forhold til sin nærmeste familie og til innvandremiljøet, svarer hun et betinget ja. Den viktigste forutsetningen for at man skulle kunne etablere et samhandlingsrom hvor konfliktfylte holdninger til homoseksualitet som livsform kan håndteres, er i følge denne informanten at den lesbiske selv står fjellstøtt i sin identitet som lesbisk. Dernest må den lesbiske evne å respektere og akseptere det faktum at foreldregenerasjonen blant ikke-vestlige innvandrere nok alltid vil ha problemer med å forholde seg til sammekjønnsseksualitet som noe annet enn livsfase- og situasjonsbetingede seksuelle handlinger. Bli begge disse forutsetningene oppfylt er imidlertid mulighetene til stede for dialog, og for at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn og deres foreldre kan komme frem til en forståelse og ordninger rundt sammekjønnsseksualiteten som begge parter kan leve med. Denne informanten er en meget reflektert kvinne som har tenkt mye omkring sin livssituasjon som lesbisk og som innvandrerkvinn i Norge. Hun lever i samboerskap med en norsk kvinne, og er i ferd med å ferdigstille en høyere universitetsutdannelse. I forhold til det afrikanske muslimske innvandrer-miljøet i Norge, er hun på mange måter en dobbelt avviker, ikke bare lever hun i et lesbisk parforhold, men det er svært få kvinner – ja også menn med hennes bakgrunn som har tatt høyere akademisk utdannelse, og da særlig innenfor humaniora. Hun kan vise til særdeles gode eksamensresultater. På mange måter er denne informanten en velintegret kvinne – men hun er ikke «helt» norsk, informanten er seg bevisst sin afrikanske bakgrunn og sine afrikanske verdier. Eksempelvis er hennes klesstil trendy norsk, men ikke gjennomført. Den har noen markerte afrikanske innslag, og dessuten dekker den tichte t-skjorten og de tichte jeansene atskillig mer av kroppen hennes enn det som er vanlig blant norske kvinner på hennes alder, det sistnevnte gjør hun av respekt for familien og venner i innvandremiljøet. Når jeg gjør et poeng av at hun som lesbisk og innvandrer i Norge må sies å ha en meget god livssituasjon, er hun påpasselig med å understreke at hun har gjort livsvalg som også har kostet. Tidvis har belastningene vært store i forhold til

familien, og særlig i forhold til innvandrer miljøet. Når hun har valgt å leve som lesbisk og ta en akademisk utdanning, er det fordi dette er verdier som betyr svært mye for henne. Regnskapet har utvilsomt gått i pluss, men omkostningene har vært store. Når hun blir bedt om å runde av intervjuet med å trekke sine konklusjoner om hva det er viktig å fokusere på når det gjelder lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon svarer hun:

(Muslimsk etiopisk kvinne 16–24 år): Kanskje det at lesbiske og homofile innvandrere ikke må provosere for å provosere. Man må ta hensyn til at når vi som lesbiske og homofile forholder oss til innvandrer miljøet er det gjerne besteforeldregenerasjonen vi konfronterer. De har sin bakgrunn fra helt andre samfunnsforhold, og det må vi respektere. Jeg tror foreldregenerasjonen vår er i stand til en masse. Tenk bare på hva de har måttet gå gjennom, og hvordan de har måttet omstille seg her i Norge. Det er vanskelig å snakke med dagens generasjon av afrikanske muslimer om homofili. Forutsetningene er rett og slett ikke til stede. Men på sikt tror jeg våre foreldre også vil takle dette. Som innvandrer og lesbisk er man tjent med å finne en gylden middelvei overfor innvandrer miljøet og det norske samfunnet. Forsøker man å banke igjennom en livsstil som lesbisk og som innvandrer ender du opp som enstøing i begge miljøer – ikke sant? Som lesbisk afrikaner er det for meg viktig å være tro mot den jeg er. Dermed har jeg måttet akseptere at familien min ikke fullt ut klarer å forholde seg til at de har en lesbisk datter. Og så har jeg måttet lære meg å forsøke å forstå hva det er familien min ikke forstår ... På denne måten åpner man for en prosess ... Hvis det er noe jeg har lært av norske familier så er det at det går an å snakke, forhandle om ting som er vanskelig. Som tenåring tok jeg den norske modellen med hjem til foreldrene mine. Jeg fulgte ikke lenger ordre blindt, diskutere ville jeg ... Da ble mor satt litt ut tror jeg: Litt for mye norsk hadde jeg blitt ... Afrikanske barn er ikke vant til å reflektere ... Vi har mødre som kommanderer: Gjør sånn og sånn og fedre som kommanderer: gjør sånn og sånn. Så selvsagt, den unge generasjonen tar etter ... [til intervjueren] Husker du Kadra-saken? Under TV-diskusjonen var de somaliske og pakistanske jentene like så steile som den gamle imamen, ikke sant. De hadde bare andre klær og andre synspunkter [latter]. Helt håpløst. Så jeg håper at du skriver i boken din hvor viktig det er for lesbiske og homofile at vi samtaler ... Ikke forsøke å konvertere motparten, men å forstå og anerkjenne motpartens synspunkter. Hvor mange lesbiske og homofile innvandrere finnes det i Norge? Sikkert tusen. Og jeg kan ikke tenke meg at alle har problemer med familiene sine. Det finnes sikkert innvandrerfamilier som aksepterer det å ha en homofil sønn eller lesbisk datter. Og slike forbilder må man bruke overfor foreldregenerasjonen. Vet dere at den og den familien har en homofil sønn, og de synes det er ok ...

Intervjuer: Så du mener at ikke alle lesbiske og homofile innvandrere har et problematiske forhold til familien?

Jeg vet ikke .. Kanskje er fordelingen 50–50. Jeg tror det er mange lesbiske og homofile innvandrere som har foreldre som er fryktelig glad i dem, og når kjærligheten er til stede vil nok mange foreldre prøve å leve med problemet, og DET er det mange innvandrerforeldre som er i stand til. Man skal ikke overdramatisere situasjonen. Jeg tror at innvandrerforeldre ikke er verre enn det norske foreldre var på 1950- og 1960-tallet. Tror du at norske homofile på 1970-tallet hadde det så greit? De måtte jobbe ut i fra datidens samfunnsforhold, og oppvise diskresjon og fleksibilitet. Det er viktig å ha et perspektiv på situasjonen. Jeg mener å se på eldre norske kvinner og menn at heller ikke de klarer fullt ut å skjønne rekkevidden av å ha en lesbisk datter eller homofil sønn, men de har måttet akseptere situasjonen som den er – ofte takler de problemene med å unnlate å snakke om det ... Å fullt ut akseptere homofili som livsstil handler om tilvenning. Akkurat som det norske samfunnet må innvandrer miljøet få den tiden de trenger: At norskafricanske muslimer skal tolerere homofili, det handler kun om tid.

Denne informanten målbærer et sentralt poeng i denne undersøkelsen. I møtet med lesbisk og homofile innvandrere er det lett for etniske nordmenn å sette seg på sin høye hest i vurderingen av første generasjon innvandrere og deres evne til å konstruktivt forholde seg til sammekjønnsseksualitet. Følgelig fokuseres det gjerne på innvandrergrupperingens antatte manglende evne til å akseptere ikkeheteroseksuelle samlivsformer når man skal beskrive livsbetingelsene til lesbisk og homofil innvandrerungdom. I en slik fremstilling ligger en fare selvglorifisering. Underforstått: Moderne opplyste nordmenn – i motsetning til innvandrere – har få eller ingen problemer med å forholde seg til samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Dette er en sannhet med modifikasjoner. Rett nok viser NOVAs rapport om *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* (1999) at den norske befolkningen er i bevegelse i synet på lesbisk og homofil kjærlighet, samliv og seksualitet. Homofile ble avkriminalisert i Norge i 1972 ved at § 213 ble opphevet. I 1981 ble det innført et særskilt straffevern for lesbiske og homofile ved at de ble inkludert i antidiskrimineringsloven, og i 1993 ble det innført en partnerskapslov for regulering av samliv mellom to personer av samme kjønn. Sammenliknet med tidligere meningsmålinger utført på 1980- og 1990-tallet viser MMIs undersøkelse utført for NOVA i 1999 at flere nordmenn stiller seg positive til at lesbiske og homofile skal ha rett til å gifte seg og ordineres til prest i den norske kirken. Denne positive bevegelsen

gjelder også lesbiske og homofiles rett til å adoptere barn. Det er menn og eldre over 60 år samt yngre tenåringer (se nedenfor) som inntar mest negative holdninger til lesbiske og homofiles rettigheter og livssituasjon. Imidlertid er det et betydelig mindretall av den norske befolkning som fremdeles nærer negative holdninger til samkjønnet kjærlighet og seksualitet, og et klart flertall av den norske befolkningen er mot at lesbiske og homofile *på alle områder* skal nyte godt av de samme rettigheter og forpliktelser som heterofile kvinner og menn. Eksempelvis var det i 1999 kun én av fire som mente at lesbiske og homofile bør kunne få adoptere barn, og hele fem av ti som mener at et barn vil ta skade av å vokse opp hos to homofile foreldre.

Data om ulike innvandrergrupperings generelle holdninger til homoseksualitet, og som inkluderer alle alderskategorier, savnes enn så lenge i Norge. *Ung i Oslo* undersøkelsene fra 1996 gjennomførte målinger av holdninger til ulike ungdomsgrupper – deriblant homofile ungdommer – og ulike ungdomsaktiviteter blant grunnskole og gymnaselever i alderen ca. 12–20 år. Av denne fremgår det at ungdom med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa og ikke-vestlige land i gjennomsnitt gir en noe mer negativ vurdering av homofile som gruppe enn norsk ungdom og ungdom med innvandrerbakgrunn fra vestlige land. Ikke overraskende stiller jenter seg mer positive til homofile som gruppe enn gutter. Det er dog verdt å merke seg at også «norsk» ungdom i gjennomsnitt gir homofile som gruppe en negativ vurdering, og at de på ingen måte utmerker seg i forhold til ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. På en vurderingsskala fra 1 til 10 – der 1 til 5 er å regne som en negativ vurdering og 6 til 10 som en positiv vurdering – ble ungdomsskole- og gymnaselever bedt om å rangere ulike grupper av ungdommer og ungdomsaktiviteter. Norske gutter ga homofile en gjennomsnittsvurdering på 2,64 mens ungdommer med asiatiske (her er informanter fra Midt-Østen inkludert), afrikanske og søramerikanske innvandrerbakgrunn ga gruppen en gjennomsnittsvurdering på 1,54; 1,82 og 1,84 – forskjellen i vurdering av homofile og lesbiske som gruppe er på sitt maksimale altså mindre enn 1,1.⁶

Med utgangspunkt i sterke enkelthistorier er det lett å fremstille innvandrerfamiliene som fra en bokstavelig talt annen verden – som gammel-dagse, steile og autoritære. Det nærmest forventes at de vil sette hardt mot hardt i møtet med samkjønnet kjærlighet og seksualitet som ikke er livsfase- eller situasjonsbetinget. Ikke alle innvandrerfamilier klarer å håndtere det å

⁶ Generelt sett synes ungdoms negative holdninger til homoseksualitet å være livsfasebetingede (knyttet til puberteten). 20-åringer har eksempelvis langt mer positive holdninger til homoseksualitet enn 12-åringer som befinner seg tidlig i puberteten.

ha døtre eller sønner som lever et samkjønnet liv. Lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn som lever åpent, eller som ikke evner å underordne kjærlighet og seksualitet ekteskap og reproduktivitet, kan stå i fare å bli utstøtt fra familien og det norske innvandremiljøet. Men noen av informantene i denne undersøkelsen løfter frem et vel så interessant poeng. Som ikke-vestlige innvandrere lever de et sammekjønnnet kjærlighetsliv samtidig som de har klart å opprettholde relativt gode relasjoner til sine familier. En interessant forskningsoppgave vil være å studere nærmere hvordan, og på hvilke mulige måter mestring av slike intergenerasjonskonflikter rundt det sammekjønnseksuelle kan være mulig. En konklusjon og anbefaling i denne forundersøkelsen er at fremtidig forskning bør studere familien som en viktig ressurs for lesbiske og homofile. Familien utgjør ikke bare et overordnet referansepunkt ved individuelle valg og identitetskonstruksjoner. Løsningen på mange av de vanskene og konflikter som lesbiske og homofile innvandrere opplever i forhold til familien er å finne i familien selv og ikke i det norske samfunnet som påtvunget korrektiv og forbilde. Flere av informantene i denne undersøkelsen formidler et særdeles interessant bilde av innvandrerfamilien som institusjon her i Norge. I norsk kontekst vil eksempelvis en etiopisk, tamilsk eller irakisk familie være noe annet enn hvordan denne institusjonen fremstår som institusjon i hjemlandet. I kapittel 3 ble det vist til at innvandrergrupper i møtet med det norske majoritetssamfunnet i et grensemarkeringsperspektiv kan endre sitt syn på sammekjønnseksualitet i negativt retning. Men denne undersøkelsen gir også eksempler på det motsatte scenario. Siden foreldregenerasjonen som immigranter har blitt tvunget til å tilpasse seg nye og grunnleggende annerledes samfunnsforhold, kan man tenke seg at familien som institusjon også kan være kjennetegnet ved atskillig større evne til fleksibilitet. Muligens er det denne fleksibiliteten som blant annet kommer til uttrykk ved holdningsundersøkelser fra USA som viser at første generasjons innvandrere fra ikke-vestlige land, som eksempelvis Iran, har mer liberale holdninger til homofili enn iranere i Iran (se s. 15). Nettopp denne evnen til fleksibiliteten kan mobiliseres i forhold til sammekjønnseksualiteten som problem.

Blant informantene i denne undersøkelsen som har det minst problematiske forholdet til familien, er det kvinner og menn som har levd marginaliserte liv under barndommen og tidlig voksen alder – enten i hjemlandet eller som innvandrer her i Norge. De kommer for eksempel fra familier som tilhører en liten etnisk minoritet, eller som har stått i politisk eller religiøs opposisjon til dominerende strømninger i hjemlandet. Slik sett har barndommen vært en leksjon i det å være annerledes, og det å leve på

tvers. De har måttet lære seg å mestre det å stå utenfor og konstruere et alternativt livsprosjekt uten den institusjonelle støtte som andre barn og ungdom har hatt i ryggen når de har gjort sine livsvalg. En kvinnelig informant som tilhører en etnisk og religiøs minoritet i Midt-Østen er et godt eksempel på dette:

Intervjuer: Du er en modig kvinne? Du fortalte din mor at du var lesbisk da du var noen og tyve? Til tross for at du måtte vite at ...

(Kvinne fra Midt-Østen): [latter] Jeg vet ikke hvor modig jeg er ... Det er bare slik at jeg ikke orker å leve som i et fengsel. Jeg har alltid hatt en trang til å være fri. Det skjedde noe dramatisk med oss under revolusjonen i Iran, moren min og jeg satt innesperret i leiligheten vår i ukevis uten mat og brensel. Og det iranske samfunnet ... Ja det var totalt forandret, nesten ugjenkjennelig ... Jeg var så deprimert, og fortalte min mor at hvis vi ikke klarte å flykte så ville jeg ta mitt eget liv. Jeg kunne ikke leve på de nye premissene – fordekt og totalt kontrollert. Min mor repliserte at det skjønte hun utmerket godt. Også for henne betyr frihet absolutt alt. Og DET synes jeg er det aller beste ved å bo her i Norge: Det at et hvert menneske har anledning til å være seg selv. Det finnes selvsagt sneversynte miljøer, men det norske samfunnet tillater deg å være deg selv. Jeg tror mor hadde problemer med å forholde seg til at jeg er lesbisk i begynnelsen. For hun er en VELDIG heterofil dame, hun har rett og slett vanskeligheter med å skjønne at to kvinner kan elske hverandre. 100 prosent greit tror jeg det aldri blir, men nå 20 år etter at hun fikk vite det så tror jeg at hun aksepterer det at jeg er lesbisk rent intellektuelt ... Tror jeg ... Men følelsene hennes er det verre med. Hun kan finne på å si: Hadde det ikke vært slik at din mannlige samboer gjorde det og det, da hadde du kanskje vært gift nå? Jeg svarer at samlivsbruddet ikke handlet om ham, men om meg og den jeg er, men samme hvor mange ganger jeg sier det så glir det ikke inn ... [...] Vi tilhørte en etnisk minoritet i Iran. Som ikke er marginalisert på noen måte, men anerkjent av iranere flest, ja nærmest sett opp til. Iranere med denne bakgrunnen har ofte god utdanning, og de tjener godt. Men min familie skilte seg ut fra andre i denne befolkningsgruppen fordi min bestemor var så fryktelig frankofil. Ikke bare jobbet hun som fransk-lærer. Hun oppdro barna sine som om de var franskmenn: de gikk på fransk skole, alle hadde franske navn, snakket fransk hjemme og ute blant folk – persisk med markert fransk aksent. Jeg husker at hjemmet vårt i Teheran hele tiden var fylt med utlendinger. Så egentlig var familien min ikke så vel ansett. Den var litt for europeisk og bohem-aktig av seg for det. Min mor og hennes søsken hadde lært på skolen å si «mitt land Frankrike» og det var snålt, ikke sant: De levde midt i tykkeste Iran og proklamerte rett som det var «mitt land Frankrike»! Jeg husker første gang mor og jeg reiste til Frankrike på ferie. Hun kunne

hele geografien utenat, ramset opp navn på hvert eneste slott, det var som hun hadde bodd der hele sitt liv [latter]. Stakkars mor... Det er helt malplassert ikke sant. Hun oppførte seg som en franskmann som hadde kommet hjem etter å ha levd hele sitt liv i eksil, bare det at hun er iraner og ikke det minste fransk...

Denne iranske kvinnen er et eksempel på at tidlig annerledeshet – at man opp gjennom barndom, ungdom og tidlig voksenliv har måttet arbeide med henblikk på å redusere forekomsten av de negative livshendelser og konkrete krenkelser – styrker evnen til å mestre de utfordringer man vil møte senere i livet eksempelvis som lesbisk og som innvandrer her i Norge. De fleste av informantene i denne undersøkelsen beskriver ikke sine liv i termer av brudd, avvik og marginalitet. Satt på spissen: det eneste som tilsynelatende skiller informantene i denne undersøkelsen fra andre innvandrere er at de elsker og begjærer personer av samme kjønn som dem selv. Blant informantene i denne undersøkelsen er det å underspille annerledeshet kanskje den vanligste mestringsstrategien for å unngå psykisk stress og vansker pga. et samkjønnet kjærlighets- og seksualliv. Ved å dele livet sitt i ulike, strengt atskilt livsverdener – dvs. en homofil verden og en «alminnelig» verden – forsøker de å unngå krenkelser og det å bli sosialt isolert fra familien og heterofile venner og bekjente. På denne måten prøver man å sikre familiens overordnede funksjon som viktig meningsbærende dimensjon i sitt liv. En informant beskriver denne type mestringsstrategier slik:

(Marokkansk mann 25–34 år): I Marokko levde jeg livet mitt som om jeg var to personer. Ute blant de homofile vennene mine var jeg Hassan ikke sant, men hjemme måtte jeg være et helt annet menneske. Jeg kunne bare være meg selv når jeg var alene på rommet mitt. Ingen i familien min vet at jeg er homofil og bor sammen med en mann her i Norge ... Noen ganger tenker jeg at min homofili ikke er deres «business», at mitt liv er mitt liv ... Men de er så muslimske ikke sant og så kontrollerende ... Jeg er faktisk redd dem, og har bestemt meg for at jeg aldri kommer til å invitere foreldrene og søsknene mine på besøk her til Norge ...

Denne informanten verner om sitt samkjønnede kjærlighetsliv først ved å dele livet inn i to strengt atskilte livsverdener, dernest ved å flytte til Norge og på den måten skape en distanse mellom seg og sin nærmeste familien. Imidlertid illustrerer denne undersøkelsen at en slik distansering fra viktige sosiale fellesskap og identitetsskapende prosjekt kan få betydelige psykososiale konsekvenser. Flere av informantene i denne undersøkelsen forteller at de immigrerte til Norge i voksen alder pga. omfattende sosioøkonomiske problemer som oppsto i kjølvannet av et samkjønnet kjærlighets- og seksual-

liv. I en rekke asiatiske og søramerikanske land er det ikke bare vanlig, men forventet at døtre og sønner skal bo hjemme før de gifter seg, så når enslige voksne flytter hjemmefra uten at dette er strengt tatt nødvendig er dette å regne som en skilsmisse; og et tegn for omgivelsene på at familien plages av alvorlige konflikter. Mange ikke-vestlige lesbiske og homofile kvier seg i det lengste for å flytte hjemmefra. De ønsker ikke å sette familien (og seg selv) i et dårlig lys. Imidlertid er det i lengden særdeles vanskelig å skjule sin seksuelle legning hvis man lever i et samfunn hvor det ikke finnes være seg private eller offentlige rom for samkjønnet kjærighet og seksualitet. Det psykiske stresset ved å leve som lesbisk eller og homofil i samfunn som ikke tolererer samkjønnet kjærighet og seksualitet annet enn som kortvarige, situasjonsbetingede handlinger – kombinert med redsel for hva som kan skje hvis man blir oppdaget, tvinger mange lesbiske og homofile til å gjøre det uhørte i egne og andres øyne: de unndrar seg den sosiale kontrollen i form av familie, venner og et nabolag ved å flytte – gjerne til en annen by i hjemlandet. Men en slik strategi for å skjule sitt kjærighetsliv initierer en rekke nye problemer. En 35–49 år gammel pakistansk lesbisk kvinne illustrerer dette poenget:

(Pakistansk kvinne: 35–49 år): Mens jeg levde i Pakistan var jeg livende redd for at mor og far skulle oppdage at jeg forelsket meg i jenter, livende redd var jeg ... Hva ville skje med meg hvis de oppdaget meg? ... Jeg måtte bort, men hvilke valgmuligheter hadde jeg? Hvis jeg rømte hjemmefra og flyttet til en annen by i Pakistan, ville jeg nok gå sosialt og økonomisk til grunne. Som enslig kvinne uten familie ville jeg aldri få jobb.

Løsningen for henne – som den marokkanske homofile som ble sitert ovenfor – er at hun immigrerte til Norge. En informant fra Sør-Amerika gir en fyllestgjørende beskrivelse av de alvorlige sosiale, men også økonomiske konsekvensene som kan følge av ett brudd med familien. Å forsøke å unngå en vanskelig livssituasjon som lesbisk/homofil med å bryte med familien gjør kun problemene større:

(Søramerikansk mann 25–34 år): Før moren min oppdaget at jeg var homofil hadde jeg nært forhold til familien. Med ett ble jeg ... kan jeg si ufamiliær? Forholdet mitt til mor var svært anstrengt, og jeg hadde konstant angst for at hun skulle fortelle det til min far. Jeg spiste og sov hjemme, men resten av tiden tilbrakte jeg på universitetet eller sammen med vennene mine. Og så oppsto det selvsagt problemer. Moren min og faren min ble irriterte fordi jeg aldri var hjemme, fordi jeg aldri stilte opp på familieselskaper. Men jeg var jo bare redd. Jeg viste ikke hvordan jeg skulle forholde meg til det hele... [...] ... Etter en to års tid

bestemte jeg meg for at dette går ikke lenger ... Jeg gikk rundt med en kontant angst for å bli oppdaget ... og det gikk ut over studiene mine ... Det første året på universitetet var jeg en av de beste studentene på kullet. Det andre året så strøk jeg i to fag. Også hvordan kunne jeg forklare resultatene mine til Professoren min? At de dårlige karakterene skyldes personlige problemer, at jeg er homofil og hadde problemer hjemme. Det gikk ikke. Sånt kunne jeg ikke si I hjemlandet mitt er det slik at tenåringer og unge voksne de flytter ikke hjemme fra før man er gift. Det passer seg rett og slett ikke å gjøre slik. Det er som man skiller seg fra familien. [til intervjueren] Skjønner du? Så den eneste løsningen var at jeg søkte meg over til et universitet i en annen by ... Problemet er at jeg som andre i mitt hjemland er avhengig av økonomisk hjelp fra familien under studiene ... Det å ta universitetsutdanning er svært dyrt og det finnes ikke studielån som her i Norge. Faren min hadde ingen forståelse for at jeg flyttet til andre siden av landet for å studere, når universitetet her i hjembyen var svært godt og jeg kunne bo hjemme under studiene. Hvorfor insisterte jeg på å flytte? Du har eget rom, egen bil, får penger og mat på bordet hver dag? Så nei, han ville ikke støtte meg lenger økonomisk. Jeg sa «jeg flytter uansett. Hvis dere støtter meg så er det hyggelig, men hvis ikke så flytter jeg uansett.» Moren min sendte meg litt penger hver måned. Men det var ikke til å leve av. Så jeg måtte jobbe på dagen, fulgte undervisningen på kvelden og studerte på natten. Jeg fikk meg ny kjæreste og forholdet mellom oss var ganske godt, men det andre året begynte det å bli dårlig. Et problem var at jeg var økonomisk avhengig av ham. Utgifter til universitetsstudiene tok det meste av pengene jeg tjente, og jeg hadde store økonomiske problemer. Kjæresten min betalte det meste av husleien og ja nei det var ikke bra ... Jeg ble syk, mistet masse vekt og var plaget med utslett. Sjefen min er et dannet menneske, men i mitt hjemland er ikke høy utdanning en garanti for at de har et liberalt syn på homofili, så jeg turte ikke si noe og kunne ikke jobbe Sjefen min sluttet å ha respekt for meg, og ga meg sparken ... Og så forsvant resten av selvfølelsen min ... Det endte med at jeg ble lagt inn på det kommunale sykehuset, men standarden på de offentlige sykehusene i hjemlandet mitt er svært dårlige ... Jeg var så dårlig at jeg holdt på å dø ... Jeg trengte penger til lege og medisiner. Så til slutt måtte jeg kripe til korset, jeg ringte hjem til mor og far og tryglet om hjelp Først lå jeg syk i et par måneder ... og så begynte jeg å jobbe i bedriften til faren min. Han fortalte at hjemmet hans ikke var et hotell, og at hvis jeg ville bo hjemme så måtte jeg jobbe og følge reglene i huset ... og det var slutten på friheten min. Jeg ville bli ferdig på universitetet og begynne å jobbe, men der kunne jeg ikke studere fordi jeg trengte økonomisk støtte fra familien ... Og det fikk jeg ikke lenger ... Jeg hadde valget mellom å gå til grunne i hjemmet hos foreldrene mine, eller å reise tilbake og fortsette studiene Men da ville de samme problemene

oppstå igjen. Jeg hadde ikke økonomisk bærekraft til å klare meg selv ...
Så det var et slags dam if you do or dam if you dont situasjon.

Tre informanter i denne forundersøkelsen har innvandret til Norge som svar på hva de betegner som utholdelig livssituasjon i hjemlandet (én er fra Midt-Østen, én er fra Nord-Afrika og den siste kommer fra Sør-Amerika). De er – kanskje ikke overraskende – blant de informantene som oppgir å ha den beste livssituasjon som lesbiske kvinner og homofile menn her i Norge. I mange ikke-vestlige land er det fremdeles slik at enkeltindividets det meste av livet ikke bare er avhengig av familien sosialt – men også rent økonomisk. Vanskelige familierelasjoner eller brudd med familien kan således få vidtgående sosiale konsekvenser. De tre informantene forteller at de flyttet til Norge etter at de hadde mistet et hvert sosialt og økonomisk fundament for å leve videre i hjemlandet. To av dem vurderte om de skulle søke om asyl ved ankomsten til Norge. Imidlertid er det per i dag ytterst få saker der UDI (Utlendingsdirektoratet) og UNE (Utlendingsnemnda) har gitt asyl til lesbiske og homofile fra ikke-vestlige land på bakgrunn av at de tilhører en seksuell minoritet som lider overlast i hjemlandet (se UNES hjemmeside). Den ovenfor siterte informanten er således strategisk, og søker og får opphold i Norge på et annet adekvat grunnlag. Han har i alle de årene han har levd i Norge forsørget seg selv, og er nå i ferd med å fullføre sine embetsstudier på Universitetet.

Hvorfor er det ikke flere lesbiske og homofile med ikke-vestlig bakgrunn som har fått asyl på politisk og humanitært grunnlag i Norge? Lesbiske og homofile innvandrere kan være i en særdeles vanskelig livssituasjon uten av den grunn å tilfredsstillte lovens strenge krav til å få politisk asyl eller oppholdstillatelse på humanitært grunnlag i Norge. Eksempelvis er det ikke nok å vise til – som informanten ovenfor – at man er plaget av sosial og økonomisk nød, eller sterke psykiske vansker fordi man i hjemlandet tilhører en marginalisert sosial gruppe som utsettes for privat forfølgelse i form av tvangsgifte eller vold og trusselepisoder i hjemmet og nabolaget osv. Det kreves aktiv og systematisk forfølgelse av enkeltpersonen fra myndighetenes side for at UDI/UNE vil gi asyl. De siste år har norske politikere – eksempelvis kommunal- og regionalminister Erna Solberg våren 2003 (Dagsavisen 19.05.03) – signalisert at de ønsker å rette større oppmerksomhet mot marginaliserte grupper, deriblant lesbiske og homofile med ikke-vestlig bakgrunn, og deres beskyttelsesbehov.

Når man skal vurdere livssituasjonen til ikke-vestlige lesbiske og homofile bør man ikke ene og alene legge til grunn et rendyrket juridisk perspektiv. Vanskeligstilte lesbiske og homofile liv kan handle om statlige

myndigheter som ikke tolererer samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Egypt og Iran kan stå som eksempler på stater hvor politi og domstol med en viss systematikk utsetter gruppen lesbiske kvinner og homofile menn for trusler, vold og trakassier. I Egypt har eksempelvis politiet flere ganger de siste årene gjennomført massearrestasjoner av homofile menn. Og i Iran har man som allerede nevnt før i denne rapporten anledning til å idømme kvinner og menn som lever lesbisk eller homofilt, dødsstraff. Imidlertid bør livssituasjonen til ikke-vestlige lesbiske og homofile vel så meget forstås i et sosialt perspektiv, eksempelvis ut i fra flyktningkonvensjonens prinsipp om akkumulerte sosiale problemer. Når man skal vurdere levekårene og livskvalitetene til lesbiske og homofile bør man ta i betraktning summen av de sosiale vanskene som kan følge av å tilhøre en gruppering som blir utsatt for utstøtelse og marginalisering, og som dermed ikke blir fullgodt integrert i ulike sosiale fellesskap man tilhører for eksempel familien. Det å tilhøre et sosialt fellesskap og pleie sosialt samvær med andre mennesker er å regne som et grunnleggende sosialt behov. Således blir svekkede sosiale nettverk ved siden av tunge psykiske lidelser og høyfrekvent alkoholforbruk, regnet som noen av de viktigste utløsende faktorene ved selvmord og selvmordsforsøk (Møseng 2002).

5 Lesbiske og homofile innvandrere og deres sosiale nettverk

5.1 Konklusjon: Funn og anbefalinger

En konklusjon i dette pilotprosjektet er at fremtidig forskning bør studere lesbiske og homofiles livssituasjon på bakgrunn av svikt i sosiale nettverk. Livshistorieintervjuene i denne undersøkelsen indikerer at lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn kan ha sammensatte og svært varierte sosiale nettverk. Likevel er det mange informanter som klager over ensomhet. Ikke uventet – og i tråd med tidligere forskning, viser også denne undersøkelsen at lesbiske og homofile innvandreres vanskelige livssituasjon må forstås på bakgrunn av at samkjønnet kjærlighet og seksualitet blir marginalisert i ulike innvandremiljøer, og at lesbiske og homofile innvandrere dermed ikke blir fullgodt integrert i ulike sosiale fellesskap som de ønsker å tilhøre. Imidlertid fremgår det av intervjuene at sosial isolasjon blant lesbiske og homofile innvandrere også må forstås på bakgrunn av at kvinner og menn med innvandrerbakgrunn *selv* velger å distansere seg fra ulike innvandremiljøer som sosiale fellesskap og identitetsskapende prosjekt. Et effektivt virkemiddel hvis man ønsker å hemmeligholde sin seksuelle legning eller unngå trakassier, er å holde avstand til det innvandremiljøet man tilhører – eksempelvis ved helt eller delvis å bryte forbindelsen med fortrolige venner eller den nærmeste familien. Mange av informantene i denne undersøkelsen har det man kan kalle ensidige og innkapslende sosiale nettverk. Deres sosiale nettverk består i hovedsak av andre lesbiske og homofile, og de pleier i liten grad sosial omgang være seg med heterofile nordmenn, eller kvinner og menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Flere av informantene i denne undersøkelsen har en homofil livsstil som kan betegnes som innkapslet i dobbelt forstand. Det vil si at informantene har liten eller ingen kontakt med andre norske homofile. Deres sosiale omgangskrets består for noen hovedsaklig av lesbiske kvinner og homofile menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Svikt i lesbiske og homofiles innvandreres nettverk kan for andre skyldes at de på bekostning av sine lesbiske/homofile innvandrer venner kapsler seg inn i en norsk lesbisk/homofil subkultur.

5.2 Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon i et sosialt nettverksperspektiv

I denne rapporten er det allerede blitt konkludert med at fremtidig forskning bør studere lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon med utgangspunkt i familien som et viktig sosialt nettverk. Et tilbakevendende tema har vært at familien som institusjon står helt sentralt i lesbiske og homofile innvandreres liv, og at forholdet til familien på mange måter kan ha avgjørende betydning for deres levekår og livskvalitet. Et trekk ved den norske samfunnsutviklingen er at familien som sosialt nettverk har mistet mye av sin sosiale betydning, og ikke minst sin funksjon som en overordnet meningsbærende dimensjon i enkeltindividenes liv. I dette kapitlet utvides det sosiale nettverksperspektivet ved at flere sider ved lesbiske og homofile innvandreres sosiale livsverden ut over familielivet vil bli problematisert nærmere. Hvordan er egentlig lesbiske og homofile innvandreres sosiale nettverk sammensatt? Er deres sosiale liv fundamentert i en homofil eller i en heterofil livsverden, består deres omgangskrets av nordmenn eller innvandrere, og er deres sammekjønns partnere norske, eller kvinner og menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv? Det vil særlig fokuseres på hvordan lesbiske og homofile innvandrere justerer og tilpasser sine liv for å unngå negative hendelser i det sosiale samværet med andre mennesker.

Livshistorieintervjuene i denne undersøkelsen indikerer at lesbiske kvinner og homofile menn med innvandrerbakgrunn kan ha sammensatte og svært varierte sosiale nettverk. Likevel er det mange informanter som klager over ensomhet. Etter deres mening har livet som lesbisk eller homofil innvandrer i Norge ført med seg at viktige deler av deres sosiale livsvirkelighet er gått tapt. Over halvparten av informantene oppgir at de savner kontakt med andre innvandrere med samme bakgrunn som dem selv. En tredjedel av informantene forteller at de lever et liv som er forankret ene og alene i en norsk homofil livsverden, at deres sosiale omgangskrets består utelukkende av norske, gjerne homofile, kvinner eller menn. Men informantene i denne undersøkelsen demonstrerer også det motsatte poeng, at når lesbiske og homofile innvandrere kan tape viktige deler av sin sosiale livsvirkelighet så kan dette også skyldes at de på bekostning av innvandremiljøet generelt og norske lesbiske/homofile miljøer, har kapslet seg inn i en etnisk lesbisk/homofil livsverden. Deres sosiale nettverk består utelukkende av andre lesbiske og homofile med samme innvandrerbakgrunn som dem selv.

En nærliggende forklaring på at lesbiske og homofile innvandrere har svake sosiale nettverk er at samkjønnet kjærlighet og seksualitet på ulike

måter blir marginalisert i norske innvandrer miljøer og innvandrer nettverk. Når lesbiske og homofile innvandrere mangler fortrolige venner og sjelden pleier sosial omgang med menn og kvinner med samme innvandrer bakgrunn som seg selv, er det fordi lesbiske og homofile innvandrere i sine respektive asiatiske, afrikanske og søramerikanske innvandrer miljøer opplever å bli forskjellsbehandlet, diskriminert og utstøtt. Det er tidligere i denne rapporten blitt gjort et poeng av at norske innvandrer miljøer sjelden stiller seg totalt avvisende til homoseksualitet som seksuell praksis. Sammekjønns seksualitet som situasjons- og livsfasebetingede seksuelle handlinger kan bli tolerert, men den samme sammekjønns seksualiteten fremstår med ett som problematisk når den leves ut åpenlyst og utvetydig, dvs. når den ikke underordnes det absolutte institusjonelle krav om at kvinner og menn skal gifte seg og få barn. Det en kvinnelig informant fra Sør-Amerika forteller om vold og trakassier kan stå som eksempel på sosiale mekanismer og prosesser som kan munne ut i at selvidentifiserende lesbiske og homofile til slutt taper innvandrer miljøet som sosial livsvirkelighet:

(Søramerikansk kvinne 25–34 år): Mange har spurt meg om hvordan det er å være lesbisk og utlending her i Norge. Jeg svarer at jeg nok er av de heldige siden jeg har levd her siden jeg var 10 år. Likevel ... Da jeg som tyveåring innså at jeg var lesbisk i tillegg til at jeg var utlending, tenkte jeg: Nå kommer du til å slite. Mest motstand har jeg fått fra utenlandske gutter, av dem har jeg fått mye bank ...

Intervjuer: Har du har blitt slått fordi du er lesbisk?

Mange ganger. Like etter at jeg ble sammen med den første jentekjæreste min så ... Ja ryktene går utrolig raskt i disse innvandrer miljøene i Oslo, selv om jeg ikke var åpen på den tiden visste alle med ett at jeg hadde en damekjæreste. Det ble mye styr og bråk. Jeg husker jeg kom hjem med blåmerker, en gang med en brukket nese og ... Nå trekker jeg meg alltid unna når jeg treffer marokkanere på byen. Også utenlandske jenter har gitt uttrykk for at de har vært redde for at jeg skulle sjekke dem opp. Men nå er jeg eldre og klokere. Jeg har i hvert fall sluttet å gå på heterosteder der det vanker marokkanske gutter [latter] ... Problemet er at vennene mine liker å gå på sånne dårlige steder som serverer billig pils... på Lompa og Original Pilsen og Cordial. Det er masse utlendinger der ikke sant og det ender alltid opp i bråk ...

Ikke uventet – og i tråd med tidligere forskning – viser denne undersøkelsen at lesbiske og homofile innvandreres vanskelige livssituasjon må forstås på bakgrunn av at vestlig inspirert samkjønnet kjærighet og seksualitet blir

marginalisert i innvandrer miljøer, og at lesbiske og homofile innvandrere dermed ikke blir fullgodt integrert i ulike sosiale fellesskap. Imidlertid fremgår det av intervjuene at sosial isolasjon blant lesbiske og homofile innvandrere også må forstås på bakgrunn av at kvinner og menn med innvandrerbakgrunn *selv* velger å distansere seg fra ulike innvandrer miljøer som sosiale fellesskap og identitetsskapende prosjekt. Som det fremgår av foregående kapitler lever de fleste av informantene i denne undersøkelsen skjult eller selektivt skjult. Når lesbiske og homofile innvandrere i denne undersøkelsen mangler fortrolige venner med samme innvandrerbakgrunn som dem selv, kan dette forstås som et utslag av proteksjonisme. Et effektivt virkemiddel hvis man ønsker å hemmeligholde sin seksuelle legning eller unngå trakassier er å distansere seg fra det innvandrer miljøet man tilhører – eksempelvis ved å helt eller delvis bryte forbindelsen med fortrolige venner eller den nærmeste familien som sosialt fellesskap. To asiatiske menn – én fra Sri Lanka og én fra Vietnam – kan stå som eksempler på lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn som helt eller delvis har valgt bort det asiatiske innvandrer miljøet som sosialt fellesskap i et forsøk på å beskytte sin sammekjønns seksualitet. På spørsmålet om hvor ofte de pleier sosial omgang med andre innvandrer venner svarer de:

(Katolsk vietnamesisk mann 24–35 år): Jeg har ikke vietnamesiske venner lenger. Eller rettere sagt jeg har vietnamesiske venner, men ikke lenger daglig kontakt ... [stille lenge]. Det riktige er nok å si at jeg ikke lenger har vietnamesiske venner. Det kan jeg ikke, for det går ikke ... [stille] Da jeg var yngre prøvde jeg å teste dem ut, jeg sa ikke at jeg var homofil – men jeg brakte av og til temaet på banen Kompisene mine reagerte alltid med å vise til at sånt ER sykt. Det gikk for så vidt greit, i den forstand at de fortsatt var venner med meg, men jeg følte på en måte at jeg løy for dem ... Nå er de gifte og har barn så det har jo gjort det lettere for meg å holde avstand ...

(Tamilsk mann 16–24 år): Jeg har bare norske venner. Jeg har prøvd å bli kjent med andre tamilske her i Oslo, men det går liksom ikke. For jeg opplever tamiler flest som mistenksomme, og at miljøet er preget av mye ryktespredning ... Også denne intoleransen, jeg føler meg rett og slett ikke komfortabel sammen med andre tamiler. Så derfor jeg har mest norske homofile venner ...

Intervjuer: Hva mener du med mistenksomhet og rykter? At tamiler er særlig sladrete?

(Tamilsk mann 16–24 år): Ja, ja, ja [med trykk]. Det er det de er. Hvis en annen tamil ser meg på trikken, ja da sender han meg gjerne et ekstra

blikk. Han spør seg selv hvem er den fyren der, hvilken familiebakgrunn har han og hvorfor går han med rundt med piercing? Ja ... [latter] ... Det er ikke bare jeg som opplever det slik, også andre tamiler synes det er ...[stille]

Mange av informantene i denne undersøkelsen har det man kan kalle ensidige, og med Hennig Bech – innkapslende sosiale nettverk (1987 og 1989).⁷ Å ha et innkapslet sosialt nettverk betyr at ens livsverden består i hovedsak av andre lesbiske og homofile, dvs. at man i liten grad pleier sosial omgang med være seg heterofile nordmenn eller kvinner og menn med samme innvandrerbakgrunn som en selv. Flere av informantene i denne undersøkelsen har imidlertid en homofil livsstil som må kalles innkapslet i dobbelt forstand. Homofile med innvandrerbakgrunn synes å ha utviklet en egen subkultur innenfor, eller kanskje mer korrekt utenfor den eksisterende lesbiske/homofile subkulturen i Norge. I Oslo eksisterer det egne nettverk bestående utelukkende av asiatiske eller søramerikanske menn. Tilsvarende store sosiale nettverk blant lesbiske innvandrerkvinner finnes per i dag ikke, men forskeren bak denne rapporten traff under dette feltarbeidet eksempelvis en lesbisk venninnegjeng fra Somalia ute på byen. Jeg ble også fortalt at det finnes tilsvarende pakistanske grupperinger. Lesbiske med innvandrerbakgrunn observeres i små grupper på fredags- og lørdagskvelder på lesbiske utesteder i Oslo. De kommer sent, holder seg for seg selv og forsvinner etter noen timers tid – uten å mende seg med de andre, hovedsaklig norske lesbiske kvinnene som befinner seg i lokalet.

At mange lesbisk og homofile innvandrere har ensidige sosiale nettverk må forstås på bakgrunn av at de ønsker å beskytte sin sammekjønnsseksualitet i forhold til venner og bekjente i innvandremiljøet. Imidlertid kan ikke svikten i lesbiske og homofile innvandreres sosiale nettverk ene og alene forklares ved denne type marginaliseringsproblematikk. At lesbiske og homofile innvandrere foretrekker å leve sine samkjønnet liv innenfor rammen av et eksempelvis asiatisk eller søramerikansk homsenettverk, må også forstås på bakgrunn av kulturforskjeller i synet på sammekjønnsseksualitet. Rundt halvparten av informantene i denne undersøkelsen gir på forskjellige måter uttrykk for at de opplever den norske lesbe- og homse-

⁷ I boken *Når mænd møtes* skiller Henning Bech mellom fem idealtypiske livsformer blant homofile. Livsformene bestemmes av i hvilken grad ens sosiale nettverk er forankret i en «bøsseverden» («homseverden») og/eller «den alminnelige verden», samt hvordan disse verdene kombineres. Ved siden av en innkapslende livsform fokuserer Bech særlig på segregerende, integrerende og sosial isolasjon som lesbisk/homofil livsform.

kulturen som en til tider fremmedartet livsverden. Den norske måten å være lesbisk eller homofil på ligger langt fra hva de opplever som meningsfull sammekjønnsseksualitet. Selv blant informanter i denne undersøkelsen som har valgt å leve i et parforhold, samboerskap eller partnerskap med norske lesbiske eller homofile, er det mange som ellers finner det meningsløst eller lite givende å pleie sosial omgang med norske homofile kvinner og menn. Én marokkansk homofil informant uttrykker seg slik: «Jeg finner norske homofile menn utrolig kjedelige. Når de går ut så sitter de rundt et bord og drikker pils, og drikker pils, og bare prater og prater og prater. Hva er meningen med det?» Denne informanten derimot elsker å danse. Derfor foretrekker han å gå ut på byen med sine innvandrervenner som deler hans danseglede, når hans norske partner har sine norske venner på besøk trekker han seg tilbake til sitt eget arbeidsværelse. Sporadisk stikker han nesen ut for å sjekke ut om det mot formodning skjer noe interessant. Det gjør det aldri. En irakisk muslimsk mann (34–45 år) forteller at han foretrekker å være sammen med andre muslimer fordi han ikke klarer å forholde seg til norske homofile menn og deres mangel på – i følge ham – seksualmoral. Én kvinnelig informant forteller på sin side at hun alltid har likt bedre å være sammen med ikke-vestlige kvinner fordi hun opplever dem som mer sensuelle og varme enn de norske partnerne hun har vært sammen med:

(Irakisk mann, 34–45 år): De fleste norske par jeg kjenner lever i åpne forhold. Men hva er vitsen med det å være sammen med en mann hvis det er fritt frem å ha sex med hvem man vil? Jeg skjønner det ikke, men sånn er systemet her i Norge. Hvor er moralen, hvor er respekten for den mannen du er sammen med? Jeg skal fortelle deg at hvis jeg er sammen med en mann, og tar han i å rote med en annen ... Ja da er forholdet slutt.

(Kvinne 25–34 år): Med ett unntak har jeg bare hatt utenlandske kjærester. Utenlandske damer med barn. Vet ikke helt hvorfor, men jeg tiltrekkes mest av utenlandske kvinner. Jeg tror det har med varmen deres å gjøre. Damer fra Somalia, Cuba eller Filippinene er så mye varmere enn norske jenter. Du skjønner jeg er ikke spesielt flink til å lage mat, ikke til å stelle hjemme heller. Og slik sett har jeg hatt snille kjærester altså: hver dag har jeg kommet hjem til ferdig middag og ... ja unntatt den norske kjæresten min da [latter] ... i det forholdet var det jeg som lagde middag – som regel med svært dårlig resultat [latter]...

At lesbiske og homofile innvandrere kapsler seg inn i egen subkultur utenfor den lesbiske/homofile subkulturen i Norge kan også skyldes at de som ikke-vestlige innvandrere blir utsatt for etnisk diskriminering i de norske

lesbiske/homofile miljøene. Informantene i denne undersøkelsen er som i tidligere undersøkelser klart delt i synet på hvorvidt det norske homofile og lesbiske miljøet preges av fremmedfrykt og rasistiske holdninger. Noen informanter viser til at de som utenlandske homofile og lesbiske kun har opplevd å bli positivt forskjellsbehandlet av norske lesbiske kvinner og homofile menn. En kvinnelig informant uttrykker det slik:

For meg har det å gå ut på Potta vært helt greit. Kanskje fordi jeg er mer spennende enn de norske lesbene? Særlig de første årene da jeg var ny i miljøet var det mange norske jenter som prøvde å sjekke meg opp og ... Ja jeg ble litt redd, for jeg er litt sjenert av meg ... Men nå går det greit, jeg er jo blitt eldre [over tretti] og ikke så spennende og attraktiv lenger [latter] ...

Under feltarbeidet tok forskeren bak dette prosjektet kontakt med to asiatiske jenter som satt på Potta. Etter et par minutter med småprat fortalte jeg dem om undersøkelsen min. Kunne de tenke seg å delta? Nei det ble nok vanskelig, det var ikke meningen å være uhøflige, men de var hverken lesbiske eller biseksuelle. De gikk på Potta kun fordi de opplever å bli så vennlig mottatt. Potta var etter deres mening det beste stedet å gå ut som kvinnelig utlending i Oslo. En fransk dame som satt ved nabobordet sa seg dog ikke enig. Flere informanter i denne undersøkelsen – rundt halvparten – gir uttrykk for at de finner de lesbiske/homofile miljøene (deriblant ute-stedene) her i Norge diskriminerende, noen rent ut rasistiske og sexistiske i den forstand at de ikke behandler innvandrere som mennesker, men nærmest som eksotiske sexleketøy. Én informant fra Pakistan (45–54 år) og én fra Ecuador (25–34 år) forteller:

(Pakistansk mann, 45–54 år): Da jeg var ung var jeg ganske populær som pakistansk homse her i Norge. Jeg husker en gang jeg var ute så begynte to nordmenn og sloss om meg. «Jeg skal ha ham» ropte den ene. «Nei, jeg» ropte den andre. Herre Gud, hva er det som rører seg oppe i de norske hodene deres. Tror de at pakistanske menn er horer eller? Den ene tok fatt i meg: «Du skal være med meg i natt, for jeg har penger og jeg kan gi deg det og det » ... Det går altså nordmenn rundt på London pub – ja de er ikke få heller – som spanderer drinker på unge innvandrerhomser, og som forventer at vedkommende blir med hjem og som tilbyr seg å betale for sexen etterpå. En gang jeg var ute med en norsk kamerat var det en venn av ham som kom bort, og sa «Hva slags rype er du har med deg i dag». Trodde fyren at jeg ikke hadde ører eller? Jeg tok en flaske og truet med å slå inn skallen hans. «Men kjære deg, det var da ikke personlig ment,» sa han. «Jaså, så jeg er ikke tilstede jeg da,» svarte jeg. Jeg har ingen komplekser. For jeg har solid utdannelse og en betydningsfull jobb, men fy faen ...

(*Mann fra Ecuador 25–34 år*): Jeg føler at nordmenn som tar kontakt med meg på utesteder egentlig ikke ønsker å bli kjent med meg. Av og til føler jeg meg som et kjeledyr, at de som forsøker å sjekke meg opp kun har interesse av å finne ut hvordan det er å ha sex med en latin-amerikaner. Det har hendt at jeg har møtt norske menn som er SÅ entusiastisk. Åhhh, så hyggelig det er å bli kjent med meg. Masse oppmerksomhet får jeg, men etter én ukes forhold: borte er de ... For jeg er pen, kjekk og eksotisk, men alt for rar. Snakker om sånne merkelige ting som dere nordmenn ikke er interessert i å høre på [latter] ... [...] Jeg tror noen norske homser har en konkurranse gående. Jeg overhørte en samtale engang på London Pub – de så at jeg hørte hva de sa – men det brydde de seg ikke om «Og hvor mange land har du erobret,» sa den ene. «Thailand, Filippinene, Chile osv.,» svarte den andre. «Vel,» tenkte jeg: «Ecuador skal du i hvert fall ikke få av meg». Da jeg kom til Norge sa venninnen min. «Åhhh Carlos. Her kommer du til å få det så bra, her kommer du til å bli så lykkelig. For norske gutter er så mye snillere enn de latinamerikanske [latter] ... De sier alltid hva de mener, er ikke så glatte, sjarmerende og overflatiske» ... Ha, ha, ha [informanten ler oppgitt og ironisk] ...

Når mange av informantene i denne undersøkelsen har det man kan kalle ensidige sosiale nettverk, skyldes dette ikke nødvendigvis ene og alene den seksuelle legningen. Sviktende sosiale nettverk blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn må også forstås på bakgrunn av at de nettopp er innvandrere, at de ved innvandring til Norge har mistet kontakten med venner og familie i hjemlandet, og at de av ulike grunner har opplevd vanskeligheter med å konstruere tilsvarende sosiale nettverk her i Norge. En homofil mann som flyktet fra Pinochets Chile, fant i utgangspunktet støtte og sosial trygghet i at det av alle ting fantes et chilensk homofilt nettverk i Oslo da han som ung mann ankom Norge i 1980. Men 20 år etter ser han på det chilenske homofile miljøet som en stor hemsko i sitt liv. Det er som om det latinamerikanske nettverket har hindret ham fra å være det mennesket han er. Da han flyttet fra Chile var han en sosialt og intellektuelt nesten grenseløst nysgjerrig mann som elsket å pleie sosialt kontakt med alt og alle, nå består omgangskretsen hans av hovedsaklig chilenske homofile menn:

(*Chilensk mann, 35–49 år*): Som innvandrer må jeg innrømme at jeg har mistet noe av den sosiale dimensjonen i mitt liv. Kanskje er det jeg som ikke har vært flink nok ... [tenker seg om] ... Eller kanskje skyldes det kulturelle forskjeller, men jeg opplever den sosiale situasjonen min her i Norge som svært frustrerende. Jeg er et svært sosialt menneske, men har tapt mye av mitt sosiale liv etter at jeg kom hit til Norge, men dette er kanskje noe som er helt vanlig blant første generasjon innvandrere. Det vet jeg ikke ... [stopper opp] ... Skal jeg være ærlig så

har jeg har aldri hatt venner i Norge på samme måte som jeg hadde venner i Chile. Jeg omgås mange mennesker og har mange bekjente, men med ett unntak er det ingen mennesker her i Norge som har stått meg så nær at jeg kan si dette er min VENN ... Borte er disse nære vennskapene som jeg hadde Chile. Jeg har kontakt med norske menn, men det blir ikke det samme. [...] Livet mitt er overflatisk rent sosialt sett. Og jeg savner intellektuelle impulser. De latinamerikanske homofile vennene mine er snille og på mange måter flotte mennesker, men det eneste vi har til felles er egentlig at vi er homofile, snakker samme språk og kommer fra Latin-Amerika. Vi har svært forskjellig sosial bakgrunn og interesser. Mange av oss ville ikke ha vært venner hvis vi ikke hadde vært latinamerikanske innvandrere som bor i Norge. Etter nærmere tyve år i dette miljøet finner jeg det kjedelig hen i mot det uutholdelig: vi går ut sammen og fester sammen og går ut sammen og fester sammen, men vi kan ikke sitte på kafé og diskutere seriøse ting. Og det savner jeg som bare faen [med trykk] ... Blant mine latinamerikanske homosevenner er det mange som ikke leser norske aviser en gang. Etter tyve år i Norge kan de ikke navngi statsministeren i Norge! Vet du: Det går faktisk ikke an. Slikt irriterer meg. Det er nok delvis min egen feil. For jeg har ikke gjort nok for å komme meg ut av den latinske homosegettoen som henger på London pub og ... Det er som jeg har resignert og stoppet opp. Jeg har ikke vært flink nok til å kultivere andre typer mennesker ... Jeg har ingen venninner for eksempel. Og det er RART, for jeg er svært glad i kvinner. Og jeg går aldri andre steder enn de vanlige homostedene. Så hvis venner av meg fra Chile kommer til meg på besøk her i Norge ville jeg ha et kjempeproblem. Hvor skal jeg ta dem ut? Hva skal jeg vise dem?

Når lesbiske og homofile innvandrere kan tape viktige deler av sin sosiale livsvirkelighet så kan dette på den annen side også skyldes at de på bekostning av sine lesbiske/homofile innvandrervenner kapsler seg inn i en norsk lesbisk eller homofil livsverden. De fleste av de kvinnelige informantene i denne undersøkelsen forteller at de er godt integrert i et norsk lesbisk/homofilt miljø eller det Bech betegner som den alminnelige norske livsverden. Imidlertid har de liten eller ingen kontakt med innvandrer miljøet, og har få eller ingen lesbiske venner med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Med to unntak lever de kvinnelige informantene i denne undersøkelsen sammen med en norsk kjæreste, samboer eller partner. Rundt en tredjedel av mennene er i et forhold til en norsk mann, og har tilsvarende liten kontakt med andre homofile menn med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Én forklaring på denne situasjonen kan være at de foretrekker å være sammen med norske kvinner og menn. Informantene i denne undersøkelsen er i så måte klart polarisert. Hvor noen tilkjenner at de pga. store kulturelle forskjeller i synet på sammekjønnssesksualitet foretrekker å ha partnere med

samme etnisk bakgrunn som seg selv, viser andre til at de foretrekker å være i forhold til norske lesbiske kvinner eller norske homofile menn. Innenfor visse sammekjønnskulturer – asiatiske er et godt eksempel – anses det som mer attråverdig å ha forhold til vestlige lesbiske og homofile menn enn partnere med samme etniske identitet som en selv. At lesbiske og homofile innvandrere i hovedsak pleier sosialt samvær med, og har forhold til norske lesbiske og homofile kan imidlertid også sees på som et forsøk på å beskytte sitt samkjønnede kjærlighetsliv fra innvandrer miljøet. En nordafrikansk informant i denne undersøkelsen forteller eksempelvis at han har vært livende redd de gangene han tilfeldigvis har snublet over andre nordafrikanske homofile når han sammen med sin norske partner har vært ute på byen. Vil det tilflytte det nordafrikanske innvandrer miljøet i Oslo, og ikke minst familien hans hjemme i Marokko, informasjon om hva slags liv han egentlig lever? Også blant de informantene som står nærmere en norsk enn ulike ikke-vestlige modeller for samkjønnet kjærlighet og seksualitet, er det langt vanligere å ha norsk partner enn en partner med samme etniske bakgrunn som seg selv.

Blant informantene i denne undersøkelsen som av ulike grunner lever innkapslet i et norsk lesbisk/homofilt miljø – og dette gjelder spesielt de kvinnelige informantene – er det mange som gir uttrykk for at de savner det å ha en partner med samme kulturelle bakgrunn som dem selv. Mange av kvinnene forteller at det nærmest er et utslag av omstendigheter at de lever sammen med en norsk og ikke eksempelvis en etiopisk eller kenyansk kvinne: det finnes rett og slett ikke så mange av dem i Norge. En pakistansk informant – som har levd mer enn 15 år i Norge – svarer på spørsmålet om hvem som er drømmepartneren:

Vedkommende er i hvert fall ikke norsk. I den tiden jeg har levd i Norge har de forholdene jeg har vært i, vært med nordmenn. Du skjønner en pakistaner vil aldri være sammen med en pakistaner. De fleste asiater ønsker av en eller annen grunn å være sammen med nordmenn. Kanskje det føles litt mer trygt å være sammen med en som er norsk. Særlig når man er ung. Også kanskje faller de for den åpenheten og friheten som norske lesbiske og homofile utstråler.

Utformingen av nettverk innenfor den aktuelle kategorien lesbiske og homofile kan være en delvis forklaring på hvorfor denne grupperingen synes å være overrepresentert med hensyn til det å være plaget av dårlig psykisk helse og av selvmordsatferd. Psykisk helse blant lesbiske og homofile innvandrere vil være tema for neste, og det avsluttende kapittelet i denne rapporten.

6 Psykisk helse blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn

6.1 Konklusjon: funn og anbefalinger

Denne forundersøkelsen gir indikasjoner på at lesbiske og homofile innvandrere er overrepresentert med hensyn til å være plaget av psykiske vansker og selvmordsforsøk. En slik mulig overrepresentasjon gjør psykisk helse til et viktig tema i fremtidig forskning som skal omhandle lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon.

6.2 Forekomst av psykiske vansker og selvmordsatferd blant lesbiske og homofile innvandrere

Av livshistorieintervjuene i denne undersøkelsen fremgår det at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn – i kapasitet av å tilhøre to marginaliserte grupperinger – kan være utsatt for sterkere psykisk stress og flere negative livshendelser enn etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn. Betyr dette at lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn har dårligere psykisk helse sammenliknet med andre innvandrere, og med etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn? I dette kapitlet vil den psykiske helsen blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn bli beskrevet med utgangspunkt i et representativt datamateriale fra *UNG i Norge undersøkelsen 2002* som omhandler livssituasjonen til 12 000 ungdomsskole- og gymnaselever i Norge. Av disse har cirka 650 innvandrerbakgrunn. Innvandrerbakgrunn er her definert ut i fra at begge foreldrene er født i et ikke-europeisk eller ikke-nordamerikansk land.

I NOVAs undersøkelse om *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999) rapporterer norske lesbiske og homofile flest om en god psykisk helse og en god livskvalitet. Dette er i samsvar med internasjonal forskning som viser at lesbisk og homofil legning ikke er å regne som en mental lidelse, og at det å leve i et lesbisk eller homofilt samliv svært sjelden er forbundet med psykiske vansker (Freedmann 1971, Gonsiorek 1991, Hart et al. 1978, Reiss 1980). Det er blant kategorien lesbiske og homofile som rapporterer at de

skammer seg over sin seksuelle legning, og som ikke lever ut sitt kjærlighetsliv, at man finner en overhyppighet av psykiske helseplager. Samtidig er NOVAs undersøkelse en bekreftelse på at det faktisk er knyttet særskilte belastninger til det å leve som lesbisk eller homofil i Norge. Et mindretall lesbiske og homofile oppgir at de strever med å få livene sine til. Eksempelvis svarer rundt regnet tre prosent av deltakerne i NOVAs undersøkelse at de har vært plaget av tanken om å ta sitt eget liv de siste 14 dagene (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999 og Moseng 1998). Det vil si at hele 97 prosent av deltakerne svarte at de *ikke* har vært plaget av selvmordstanker. At lesbiske kvinner og homofile menn er overrepresentert med hensyn til selvmordstanker, kommer imidlertid tydelig frem når vi sammenlikner dem med befolkningen generelt: kun 0,5 prosent av disse svarer at de har vært plaget av selvmordstanker de siste 14 dagene. Det vil si at andelen blant lesbiske og homofile som er plaget av tanken om å ta sitt eget liv, er seks til syv ganger høyere. Disse funnene samsvarer med flere representative befolkningsbaserte undersøkelser som er utført i utlandet rett i for- og etterkant av NOVA-rapporten (Bagley og Tremblay 1997, Cochran and Mays 2000, DuRant og Knowchuck 1998, Faulkner og Cranston 1999, Ferguson et al. 1999, Gilman et al. 2001, Garofalo et al. 1998 og 1999, Herrel et al. 1999, Remafedi et al. 1998, 1999a og 1999b, Smith et al. 1999, Standtfort et al. 2001). Denne overrepresentasjonen av psykiske vansker blant lesbiske og homofile må forstås på bakgrunn av at lesbiske og homofile som minoritet blir utsatt for flere negative hendelser, konkrete krenkelser og psykisk stress enn heterofile kvinner og homofile menn. I tillegg kommer det at lesbiske og homofile er mer plaget av identitetsproblematikk under overgangen fra barn- og ungdommen til voksenlivet (se Hegna, Kristiansen og Moseng 1999, Moseng 2002).

Det er først og fremst avklaringsprosessen frem mot å oppfatte seg selv eller sine seksuelle handlinger som homofile eller lesbiske som fremstår som vanskelig. Problemer med selvaksept og selverkjennelse i ten- og tyveårene bør forstås på bakgrunn av allmennhetens holdninger, dels at lesbiske og homofile savner konkrete støttepunkter og rollemodeller. Det er rimelig å anta at slike problemer kan oppleves som spesielt vanskelige blant lesbiske og homofile som lever sine liv innenfor rammen av minoritetskulturer som tilkjenner restriktive holdninger til samkjønnet kjærlighet, samliv og seksualitet.

Livshistorieintervjuene i denne undersøkelsen gir indikasjoner på at mange lesbiske og homofile innvandrere strever mer i forhold til opphavsfamilien enn norske lesbiske kvinner og homofile menn. Mange av

informantene lever skjult eller selektivt skjult. Andre opplever svikt i sosiale nettverk. Etter deres mening har livet som lesbisk eller homofil innvandrer i Norge ført med seg at viktige deler av deres sosiale livsvirkelighet har gått tapt. Sett på bakgrunn av at svekket sosial tilhørighet, ved siden av det å leve skjult, og det å være utsatt for trusler og vold regnes blant de viktigste risikofaktorer ved selvmord og psykisk uhelse blant lesbiske og homofile, er det ikke overraskende at mange av informantene omtaler de psykiske belastningene som kan følge av å leve et samkjønnet liv som innvandrer her i Norge. En informant beskriver sin psykiske helse slik:

(Vietnamesisk mann, 25–34 år): Før var det vanskelig for meg å akseptere at jeg var homo, men nå har jeg det mye bedre. Fastlegen min har vært til stor hjelp. Han sa til meg: Hør nå her, du er den du er og det må du bare lære deg å akseptere. Han ville sende meg til psykolog, men det ville jeg ikke ... Jeg var syk ofte, og plutselig så raste 20 kilo av meg, men det kan jo være flere årsaker til det ... Legen min skrev ut masse tabletter, appetittvekkende og ... Siden jeg fylte tyve år har jeg ikke sovet skikkelig en eneste natt. Jeg sovner og våkner, sovner og våkner. Du skjønner jeg har alt dette som virrer rundt oppe i hodet mitt. Jeg tenker hele tiden, hvordan skal dette ende? Sovetabletter har jeg også fått, men de virker ikke på meg. Jeg sovner først skikkelig inn på morgenvaksten. Resultatet blir at jeg sitter og sover på jobben. Sånn kommer det til å være så lenge jeg er en del av det asiatiske samfunnet, men å bryte med det er vanskelig – for da må jeg jo ofre så mye

Med utgangspunkt i det representative datamaterialet fra *Ung i Norge 2002* er det mulig å gi en nærmere beskrivelse av omfanget av psykiske vansker og selvmordsatferd blant lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. *Ung i Norge undersøkelsen 2002* inkluderer spørsmål om foreldrenes opphavsland samt spørsmål om respondentenes kjærlighetsliv og seksuelle aktiviteter. Respondentene blir dessuten spurt om selvmordstanker og selvmordsforsøk, samt det å være plaget av andre følelsesmessige tilstander som angst og depresjoner. Spørreskjemaet inneholder blant annet spørsmål om man de siste 14 dagene har vært plaget av søvnproblemer, har følt seg ulykkelig-trist eller deprimert, følt håpløshet med tanke på fremtiden, følt seg stiv eller anspent osv. (målene er hentet fra Hopkins'symptom checklisten). Respondenten i *Ung i Norge 2002* blir ikke direkte spurt om seksuell legning. Derimot blir de spurt om de i løpet av ungdomstiden har vært forelsket i personer av samme eller motsatt kjønn som seg selv. Respondentene ble også spurt om de har hatt noen av følgende seksuelle opplevelser sammen med en gutt eller jente: Blitt kåt eller seksuelt tent på den du var sammen med, befølt hverandre på overkroppen, befølt hverandre på kjønnsorganene,

hatt munnsex eller ligget sammen/hatt samleie? Når man slår sammen disse fem indikatorene viser det seg at til sammen 45 jenter og gutter oppgir at de er ikke-vestlig innvandrere og at de noen gang har forsøkt en eller flere former for samkjønnet seksualitet. Flertallet av disse er jenter. Denne gruppen på 45 informanter utgjøre en svært heterogen gruppe. Noen av informantene vil kanskje identifisere seg som lesbiske og homofile – mens andre kan ha prøvd en eller annen form for sammekjønnsseksualitet kun én gang. Nyere seksualvaneundersøkelsene gir ingen klare indikasjoner på at seksuell eksperimentering er utbredt blant norsk, nordeuropeisk eller for den saks skyld ikke-vestlig innvandrerungdom. Som det fremgår av *Ung i Oslo 1996* (se s. 55) undersøkelsen har oslounddommen generelt sett negative holdninger til homofile som gruppe. Hvor unge lesbiske og homofile forespeiles av trendy lesbe- og homsemagasiner at de lever i et Europa hvor mange sex og samlivsformer uten særlige problemer kan leve side om side, viser seksualvaneundersøkelser at det er et godt stykke til at dagens unge skal gjennomleve det Henning Bech (1987 og 1989) betegner som «en virkelig dekonstruksjon av kjønnet og seksualiteten.» Andelen unge kvinner og menn som identifiserer seg som lesbiske og homofile er grovt regnet på mellom én og tre prosent. Inkluderer man personer som har sex med samme kjønn som seg selv kommer man i noen undersøkelser opp mot syv prosent. Andelen unge som identifiserer seg som heteroseksuelle eller har sex med personer av motsatt kjønn som seg selv, er med andre ord overveldende stor. Dette resultatet fremgår av norske, men også britiske, franske og amerikanske seksualvaneundersøkelser utført på 1990- og 2000-tallet (Folkehelse 1993, Laumann et al. 1994, Lewin et al. 1998, Træen 1997, Wellings et al. 1994).⁸ Dette tyder på at den poststrukturelle seksualiteten nok er et medieskapt fenomen. Selv om vi lever i et samfunn med en større aksept for seksuelt mangfold og flertydighet, har heteroseksualiteten fremdeles det man innenfor det konstruktivistiske paradigmet kaller et hegemonisk preg. Det er derfor liten grunn til å tro at man blant informantene i *Ung i Norge 1996* undersøkelsen vil finne en stor andel innvandrerungdom som eksperimenterer uforpliktende med sammekjønnsseksualitet. Resultatene burde således gi en indikasjon på den psykiske helsetilstanden blant unge innvandrere som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn som

⁸ Seksualvaneundersøkelser som proklamerer homoseksualitet som alminnelig i betydningen statistisk hyppig forekommende – et godt eksempel er Kinseys berømte og innflytelsesrike studie fra 1948 som blant annet lanserte påstanden om at én av ti kvinner og menn er lesbiske og homofile – holder ikke metodisk mål eksempelvis fordi utvalgene er for små eller sterkt selekterte.

seg selv. Siden gruppen unge med innvandrerbakgrunn som forelsker seg i eller har sex med personer av samme kjønn i denne undersøkelsen er liten, er ikke alle resultatene fra denne undersøkelsen signifikante. Resultatene vil derfor bare bli diskutert som tendenser. Tendensene er imidlertid svært tydelige. I det følgende vil den heterogene gruppen med ikke-vestlig innvandrerungdom som har prøvd ulike former for sammekjønnsseksualitet av enkelhetsgrunner konsekvent betegnes som lesbisk og homofil innvandrerungdom.

I spørreskjemaet til Ung i Norge 2002 inngår syv spørsmål fra Hopkins' symptom checklist. Med utgangspunkt i disse er det blitt konstruert et samlemål på psykiske vansker. Tabellen nedenfor viser andelen unge kvinner og menn som oppgir at de har vært ganske/veldig mye plaget av slike psykiske vansker de siste 14 dagene, samt de som ikke eller i liten grad oppgir dette (kvinnelige og mannlige informanter er slått sammen):

Andeler lesbiske kvinner og homofile menn som har vært plaget av psykiske vansker i løpet av de siste 14 dagene. Prosent

	Lesbiske/homofile Innvandrere	Heterofile innvandrere	Lesbiske/homofile norske	Heterofile norske
Ikke eller litt plaget psykiske vansker	62 (28)	78 (491)	71 (734)	88 (8484)
Ganske eller veldig mye plaget	38 (17)	22 (142)	29 (294)	12 (1133)
Total	100 (45)	100 (633)	100 (1028)	100 (9617)

Det å være plaget av angst- og depresjonsrelaterte symptomer synes å være vanligere blant unge lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn sammenliknet både med gruppen heterofile med innvandrerbakgrunn og med etnisk norske lesbiske kvinner og homofile menn. Unge norske kvinner og menn som oppgir at de kun har forelsket seg i og har hatt seksuelle aktiviteter med personer av motsatt kjønn som seg selv, oppgir å være minst plaget av psykiske vansker. Interessant er det å merke seg at unge innvandrere med utelukkende heterofile erfaringsbakgrunn oppgir å ha en bedre psykisk helse enn unge norske jenter og gutter som har hatt erfaringer med sammekjønnsseksualitet. Med andre ord: Det å bryte med den heterofile normen for kjærlighet og seksualitet kan synes på ulike måter å ha en sterkere negativ innvirkning på unge menneskers psykiske helse enn det å tilhøre en etnisk minoritet. Imidlertid skårer lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn dårligere enn etnisk norske lesbiske og homofile når det gjelder psykisk helse. Dette er en klar indikasjon på at gruppen lesbiske og

homofile med innvandrerbakgrunn sammenholdt med norske lesbiske og homofile, er utsatt for særskilte belastninger.

Å være plaget av psykiske vansker er ved siden av svake sosiale nettverk, misbruk av narkotika og alkohol å regne som en av de viktigste risikofaktorene ved selvmord og selvmordsforsøk. Det er således ikke overraskende at man i Ung i Norge 2002 undersøkelsen også finner at en betydelig andel lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn har forsøkt å ta sitt eget liv:

Andel lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn som noen gang har forsøkt å ta sitt eget liv. Prosent

	Lesbiske/homofile Innvandrere	Lesbiske/homofile norske	Heterofile innvandrere	Heterofile norske
Forsøkt å ta sitt eget liv	36 (16)	21 (220)	15 (94)	9 (835)
Total	100 (45)	100 (1028)	100 (642)	100 (9758)

Av denne tabellen fremgår det at nærmere fire av ti innvandrere med sammekjønnsseksuelle erfaringer har forsøkt å ta sitt eget liv. Dette er oppsiktsvekkende høye tall. Videre synes det å ha sammekjønnsseksuelle erfaringer å ha større virkning på selvmordsatferd blant innvandrerungdom enn blant norsk ungdom: forskjellen mellom gruppene lesbiske/homofile og heterofile blant innvandrere når det gjelder selvmordsforsøk er på 21 prosentpoeng, mens forskjellen mellom tilsvarende grupperinger blant unge norske kun er på 12 prosentpoeng. Også det å være ikke-vestlig innvandrer synes å ha negativ innvirkning med hensyn til selvmordsatferd. Disse to enkle kjøringene gir klare indikasjoner på at lesbiske og homofile innvandrere kan være overrepresentert med hensyn til å være plaget av psykiske vansker og selvmordsforsøk. En slik mulig overrepresentasjon gjør psykisk helse til et viktig tema i fremtidig forskning som skal omhandle lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon. Et mulig fremtidig forskningsprosjekt bør innbefatte langt mer avanserte og omfattende kvantitative analyser enn de som det har vært kapasitet til å gjennomføre i dette pilotprosjektet.

7 Avslutning

Tema for denne undersøkelsen har vært livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Prosjektet er gjennom Kommunal- og regionaldepartementets utlysning av midler definert som et pilotprosjekt. En hovedmålsetting har således vært å tilrettelegge for videre forskning gjennom å identifisere funn og problemstillinger som bør stå i fokus ved fremtidige studier av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon. Undersøkelsen er ikke ment å gi en helhetlig beskrivelse, og utgjør ingeniende en fyllestgjørende analyse av lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon. Det er således mange sider ved lesbisk og homofile innvandreres levkår og livskvalitet som ikke har vært tematisert i denne rapporten. Innlysende eksempler på dette er barndom og ungdomstid i hjemlandet, seksualitet og samliv, forholdet mellom seksuell og etnisk identitet, rusmidler og rusmiddelproblemer, somatisk helse, åpenhet og diskriminering på arbeidsplass og skole/studiested, trakassering og voldsproblematikk.

Innledningsvis i rapporten ble det antydning av spørsmål som avslutningsvis vil bli besvart på et mer generelt nivå: Har lesbiske og homofile innvandrere en vanskelig livssituasjon her i Norge? Skiller deres livssituasjon seg på vesentlige punkter fra livssituasjonen til etnisk norske lesbiske og homofile? Det vil også avslutningsvis bli antydning av spesielle utfordringer som det norske samfunnet står overfor når det gjelder å bedre livssituasjonen til lesbiske og homofile menn med innvandrerbakgrunn.

Med utgangspunkt i de kvalitative livshistorieintervjuene og de kvantitative dataene fra Ung i Norge 2002 må en hovedkonklusjon i denne forundersøkelsen være at lesbiske og homofile innvandrere synes å ha en vanskelig livssituasjon. Som første generasjons innvandrere møter de spesielle utfordringer som lesbiske og homofile i Norge. Et hovedproblem er at de må skape og velge sine liv på bakgrunn av til dels motstridende forbilder og institusjonelle føringer når det gjelder familie, samliv og seksualitet. Et slikt mangfold, særlig i det kulturelle synet på sammekjønnsseksualitet, kan være en kilde til frihet og kreativitet – så vel i den enkeltes liv som for de norske lesbiske/homofile miljøene. På den annen side kan et slikt flerkulturelt inntak til sammekjønnsseksualiteten gi opphav til usikkerhet og angst, samt legge grunnlag for til dels betydelige konflikter både i forhold til minoritetssamfunnet, og i forhold til lesbisk/homofile miljøer og det norske stor-samfunnet. Innvandremiljøer kan ha problemer med å forstå og akseptere en

sammekjønnsseksualitet som vestlig homoseksualitet og samlivsform. Norske lesbiske og homofile kan på sin side ha problemer med å se de særegne vanskene som ikke-vestlige innvandrere (og deres familier) kan bale med. Deres livssituasjon leses ut i fra den norske modellen for hvilke samfunnsmessige forhold som strukturerer og legger betingelsene for et samkjønnet liv. Hvis de ser forskjeller er det gjerne i form av eksotisk annerledeshet.

Denne pilotundersøkelsen antyder at lesbiske og homofile innvandrere i Norge har en vanskelig livssituasjon, men gir ikke noe grunnlag for å skille ut spesielt vanskeligstilte grupperinger, som for eksempel muslimske homofile menn, lesbiske kvinner som er i ferd med å tvangsgiftes osv. Den kategorien som oppgir å ha den *beste* livssituasjonen, er informanter innvandret til Norge som svar på hva de betegner som utholdelig livssituasjon i hjemlandet. I mange ikke-vestlige land er det fremdeles slik at enkeltindividet det meste av livet ikke bare er avhengig av familien sosialt, men også rent økonomisk. Vanskelige familierelasjoner eller brudd med familien kan således få vidtgående sosiale konsekvenser. Ved siden av å være plaget av sosial og økonomisk nød, forteller informanter i denne undersøkelsen om sterke psykiske vansker fordi man i hjemlandet tilhører en sosial gruppe som utsettes for privat forfølgelse i form av tvangsgifte eller vold og trussel-episoder i hjemmet og nabolaget. Flere informanter forteller at de reiste til Norge etter at de mistet et hvert fundament for å leve videre i hjemlandet. Lesbiske og homofile innvandrere kan imidlertid være i en særdeles vanskelig livssituasjon uten av den grunn å tilfredsstillende lovens strenge krav til å få politisk asyl eller oppholdstillatelse på humanitært grunnlag i Norge. Det er per i dag ytterst få saker der UDI (Utlendingsdirektoratet) og UNE (Utlendingsnemda) har gitt asyl til lesbiske og homofile fra ikke-vestlige land på bakgrunn av at de tilhører en seksuell minoritet som lider overlast i hjemlandet.

Det har vært gjentatt flere ganger i denne rapporten at innvandrerfamilien som institusjon er sentral m.h.t. livssituasjonen til lesbiske og homofile med innvandrerbakgrunn. Familien er en styrke og ressurs som bør brukes aktivt i forsøkene på å utbedre denne gruppens levekår og livskvalitet. Det er viktig at det ikke jobbes mot en antatt «homofiendlig» innvandrerfamilie, men *med* innvandrerfamilien i den enkelte lesbiske eller homofile innvandrers liv. Lesbiske og homofile innvandrere i denne undersøkelsen vil leve et lesbisk/homofilt liv, og dette livet vil de leve som en del av de innvandrerfamiljene som de tilhører her i Norge. Flere ganger i denne rapporten er det blitt vist til at en hovedutfordring for lesbisk og

homofile innvandrere og deres familier, er å etablere et samhandlingsrom hvor motsetninger mellom en vestlig homoseksuell livsform og forventninger og krav fra minoritetsmiljøet kan håndteres. Hvorvidt slike forhandlinger skal lykkes er ikke ene og alene avhengig av foreldregenerasjonens evne eller vilje til å håndtere slike motsetninger omkring det sammekjønns- seksuelle som livsform. Av overordnet betydning er forholdet mellom den norske majoritetsbefolkningen og ulike minoritetsgrupperinger, samt hvilke rammebetingelser innvandrerfamilien som familieinstitusjon har her i Norge. Det er liten grunn til å tro at en marginalisert innvandrerfamilie vil være i stand til å takle ulike intergenerasjons og interkulturelle konflikter med hensyn til hvordan kjærlighet, samliv og seksualitet blant innvandrerungdom bør organiseres. Åpenhet og dialog innad i opphavsfamilien forutsetter at denne som institusjon har tilgang til det norske samfunnslivet. Det er således rimelig å anta at lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon betinges av innvandrerfamiliens generelle økonomiske situasjon, dens integrering på boligmarkedet og i det norske arbeidslivet. Jo mer velintegrert ulike innvandremiljøer er i det norske storsamfunnet, jo mer åpne og tolerante vil de antakeligvis stille seg til alternative vestlige samlivsformer – eksempelvis i form av homoseksualitet som kultur- og livsform.

Lesbiske og homofile innvandreres livssituasjon må også forstås som en utfordring for de norske lesbiske/homofile miljøene. Mange informanter i denne undersøkelsen – dette gjelder særlig de mannlige – lever sine samkjønnede liv på god avstand av norske lesbiske kvinner og homofile menn og deres livsverden. Dette funnet kan selvsagt skyldes egenskaper ved utvalget. For å unngå en overrepresentasjon av velintegrerte ikke-vestlige innvandrere med «norske» livsformer ble informantene i hovedsak rekruttert utenfor de norske lesbiske/homofile miljøene. At lesbiske og homofile innvandrere lever sine samkjønnede liv på avstand fra norske miljøer og utesteder for lesbiske og homofile kan videre skyldes at mange ønsker å leve skjult. En slik distanse må imidlertid også forstås på bakgrunn av kulturforskjeller mellom norske lesbiske/homofile og ikke-vestlige innvandrere i synet på sammekjønnsseksualitet. Flere av informantene i denne undersøkelsen føler seg rett og slett ikke helt hjemme i de norske utemiljøene. Hovedproblemet synes å være – i følge informantene – at norske lesbiske og homofile ikke alltid evner å forstå og respektere de særegne sidene ved ikke-vestlige innvandreres livssituasjon. Informantene i denne undersøkelsen indikerer således at norske lesbiske og homofile på lik linje med innvandremiljøer – dog på en annen måte – har problemer med å forholde seg til seksuell og sosiokulturell annerledeshet.

Summary

Gay women and men with an immigrant background, a pilot project that has been carried out at NOVA – Norwegian Social Research, a research institute, was conducted at the request of the Ministry of Local Government and Regional Development. As of today, very little research-based knowledge has been available on what it is like to belong to a minority group in Norway while at the same time being gay. In a Nordic context only two minor surveys have previously been conducted – one Swedish and one Norwegian – describing the situation of gay women and men with an immigrant background. There is nevertheless reason to believe that the situation of gay immigrants differs from that of immigrants in general, and also in relation to gay Norwegian women and men. NOVA's pilot survey has made a closer study of various particular aspects of gay immigrants' living conditions and quality of life. As a pilot survey, a primary goal of this project has been to prepare the way for further research by identifying findings and issues that should be given attention in future studies of the situation and living conditions of gay immigrants. The analysis is based on the life stories of fifteen women and men with immigrant backgrounds who have fallen in love with or have sex with people of their own gender. Immigrant background is defined as having both parents born in a non-European or non-North American country. Another source has been representative data from the NOVA survey *Ung i Norge 2002 (Young in Norway 2002)*.

It is important to emphasise that the selection in this qualitative survey is small. Aside from this, there is today little research-based knowledge on this subject. The biographies in this pilot survey should therefore not be used to draw definite conclusions about the situation of gay immigrants in general. The fifteen women and men included in the survey nonetheless represent more than themselves. As is evident from the composition of the selection, the subjects encompass a wide range of identities, life choices and experience. There is thus reason to believe that the themes and issues that have arisen in almost 120 hours of conversations with the informants will also be relevant for those who have not taken part in the survey, i.e. the population of gay immigrants in general.

An initial important conclusion and recommendation is that in future studies of gay immigrants' living conditions and quality of life, religion must not be assigned too much importance as an explanatory factor. It has been usual – especially in the press and media – to focus on different religious

communities' condemnation of same-gender love and sexuality when explaining the presumably difficult situation of gay women and men with immigrant backgrounds. Gay women and men who are Muslim are portrayed as an especially vulnerable group. This pilot survey indicates that there is no basis upon which to distinguish special risk groups among gay immigrants according to religious affiliation. Certainly there are several subjects in this survey who say they were bothered by conflicts of identity while growing up due to their religious faith. There are also indications that non-western immigrants often have a more negative attitude to homosexuality than women and men from Europe and North America. But such negative attitudes are not necessarily motivated by religion.

Another and related finding is that the situation of gay immigrants must not be understood on the basis of culture and religion as major abstract dimensions. If culture and religion are to be used as explanatory factors, the focus must be on conceptions of same-gender sexuality as these are expressed in specific social situations. What is decisive for the quality of life for gay immigrants is not attitudes per se, but how concepts of same-gender sexuality are actually used in meetings between the individual gay immigrant and different representatives of the minority group. As of today there are no scientific studies on the view of same-gender love and sexuality of different Norwegian immigrant environments – Arabic, Asian, African or South American.

When using cultural differences as an explanatory factory, it is also important not to portray same-gender sexuality in a non-western context as a monolithic phenomenon. According to Michel Foucault's *History of Sexuality*, it has been usual to understand lesbian/gay male identities as a distinctive and homogenous form for homosexuality that is characteristic for Western modernity – that is for modern Europe and North America roughly speaking after 1650. Same-gender sexuality as a practice is as such connected to epochs in European history such as Antiquity, the Middle Ages or the Renaissance, as well as to non-Western societies in parts of the world such as Asia, Africa, the Middle East and South America. More recent historical and anthropological research advises against operating with such simplified dichotomous portrayals of the lesbian/gay male as identity and the same-gender sexuality as practice. Research literature suggests that there are large variations in how same-gender sexuality is organised in different parts of the non-Western world. Large variations have also been shown within one and the same social system with regard to society's guidelines and practice. This reasoning is also valid for modern Europe.

A distinctive challenge for gay women and men who are first generation immigrants in Norway is that they must still understand and build their love life in light of several contradictory models for same-gender sexuality. As first generation immigrants, they will have grown up in countries with gender and sexual cultures that may be different from European and North American traditions and forms of understanding. Such non-Western understandings of same-gender love and sexuality are undoubtedly also active in different immigrant environments in Norway. But gay women and men with immigrant backgrounds will as most immigrants also be affected by different Western models for homosexuality. The informants have a difficult, but not impossible, task. One main challenge for gay immigrants is to establish space for interaction where the contradictions between a Western gay lifestyle and expectations and requirements from the minority environment can be handled and negotiated. These complicated discussions occur in a situation in which the ethnic Norwegian gay environment is not considered to be an alternative to the original family for the immigrant in the same way that is the case for many gay Norwegian women and men. That negotiations about same-gender sexuality are seen to be difficult is illustrated by the fact that the majority of the subjects in this study have chosen to live «in the closet» and that many live their love lives a good distance from both gay environments and the minority environment to which they belong.

A third finding and recommendation is that future studies should place special focus on the immigrant family as a social institution – good family relations and a well-functioning family life are of great significance to gay immigrants and their living conditions and quality of life. This is a perspective that is clearly understated in previous research. Of course it is usual to focus on the immigrant family as exercising social control when explaining gay immigrant women and men's presumably difficult situation. In line with previous studies, this survey also shows that gay immigrant women and men who are not able to comply with requirements for marriage and reproduction due to same-gender sexuality are in danger of being cast out of the family and the Norwegian immigrant environment. An important finding is that when gay immigrant women and men have problems with their closest family, these difficulties appear more oppositional, seem to take on other forms, and have other individual and social consequences than they do among Norwegian gay women and men. The life circumstances of the subjects in this survey have in many ways remarkably many common features with the heterosexual, non-Western women and men who attempt to avoid an arranged marriage. Many of the difficulties that occur between gay immigrant women and men and their families can in a productive way be

viewed together with the problem of forced marriage. Examples of this would be the fear of loss of the family network etc. if one does not comply with the wishes of the family. This is a theme that should be examined more closely in future research.

Not all the subjects in this study have a difficult relationship to the family. What are the factors that could explain that gay immigrant women and men do not necessarily experience structural coercion and problems in relation to their families and immigrant environment? One conclusion in this preliminary survey is that future research should study the family in a perspective of it being an important resource for gay women and men with an immigrant background. One characteristic of the development of Norwegian society seems to be that the family as a social network has lost some of its social significance, and not least its function as the foremost opinion-bearing element in the individual's life. This is particularly the case for gay women and men who to a large degree must create and choose their same-gender life without role models and institutional guidance in Norwegian society. But where gay Norwegian women and men are to a large degree, for better or worse, left to themselves, the family still seems to constitute the main reference point when gay women and men with an immigrant background make their life choices and build the reality of their lives. That gay immigrant women and men place a high value on the family must be understood in an immigration perspective. For many of the subjects of this study, the family as an institution is possibly more important than in the home country because by moving to Norway they have lost social networks and parts of their ethnic reality. Possible conflicts or breaks with the family can thus have wide-ranging negative consequences for the individual gay immigrant woman and man, and for their living conditions and quality of life. This can be one explanation for why gay immigrant women and men find it harder to live with a problematic relationship to the family than gay Norwegian women and men.

This study gives clear indications that the solution to many of the difficulties and conflicts that gay immigrant women and men experience in relation to the family is to be found in the family itself and not the Norwegian society as a compulsory corrective and model. A main finding is that gay women and men with an immigrant background must not be understood as passive victims – for example for the original family's lack of judgement or the immigrant environment's negative attitudes to same-gender sexuality. When gay immigrant women and men are understood in a perspective of qualitative deep interviews, the experiential aspect is clarified – insight is gained into how gay immigrant women and men and their

families *themselves* understand and think about same-gender sexuality and homosexuality as a western lifestyle and cultural form. It is especially interesting that the deep interviews accentuate the dynamic sides of the lives of gay immigrant women and men in difficulties, and especially in their relations to their closest family. Many of the biographies in this survey appear to be problematic and difficult. Nonetheless there is something in the way the fifteen subjects and their families relate to same-gender sexuality. Among the informants in this report, a good quarter of them are living openly. Subjects who have actually been cast out or have chosen to break with their original family will of course tell another story, but none of those who participated in this study and who live openly have experienced conflicts of such dimensions that they have resulted in a real break. It is important to realise that non-Western immigrants do not necessarily cultivate fundamentally negative attitudes towards same-gender sexuality. Many are – compared to Norwegian women and men – remarkably liberal with regard to attitudes towards same-gender sexuality as a phase of life – or for sexual acts conditioned by the situation. It is the same-gender sexuality in Western form – as a lifestyle removed from marriage and reproduction – that parents with a non-Western background have difficulty tolerating. This pilot survey however provides examples of families who can handle such intergenerational conflicts on their view of same-gender love and sexuality in different ways. Future research projects concerning gay women and men's living situation and quality of life should focus on the immigrant family in this sort of mastering-theoretical perspective.

A fourth finding and conclusion is that possible future research should study gay women and men's situation in light of failure of the social network. The biographical interviews in this survey indicate that gay women and men with an immigrant background can have a complex and very varied social network. However, there are many subjects who complain of loneliness. According to them, living as a gay immigrant woman or man in Norway has meant that important parts of their social reality have been lost. Not unexpectedly – and in line with previous research – this survey shows that gay immigrant women and men's difficult situation must be understood in light of the fact that same-gender love and sexuality is marginalised in immigrant environments and that gay immigrant women and men are therefore not fully integrated into the different social communities that they wish to belong to. However, the interviews show that social isolation among gay immigrant women and men must also be understood in light of the fact that women and men with an immigrant background *themselves* wish to distance themselves from different immigrant environments such as social

communities and identity-creating projects. An effective measure if one wishes to hide one's sexual preference or avoid harassment as a gay woman or man, is to distance oneself from the immigrant environment one belongs to – for example by wholly or partly breaking the connection with intimate friends or the closest family. Many of the subjects in this survey have what can be called one-sided and enclosed social networks that consist mainly of other gay women and men, and they do little to cultivate social interaction with heterosexual Norwegians or women and men with the same immigrant background as themselves. Several of the subjects in this survey however have a gay lifestyle that must be called enclosed in a twofold sense: the subjects have little or no contact with the immigrant environment or with other Norwegian gay women and men. Their social circle of friends consists for some mainly of gay women and men with the same immigrant background as themselves. Failure in gay immigrant women and men's networks can also be due to the fact that they take shelter in a Norwegian gay subculture at the cost of their gay immigrant women/men friends.

A final finding and conclusion is that this preliminary survey gives indications that gay immigrants can be over-represented with regard to being plagued by mental difficulties and suicide attempts. The subjects in this survey talked a lot during the interviews about possibilities, and about the creative and positive aspects of being gay and an immigrant in Norway. However the biographical interviews show that gay women and men with immigrant backgrounds – in their capacity of belonging to two marginalised groups – seem to be subject to greater mental stress and more negative life events than ethnic gay Norwegian women and men. The biographical interviews give for instance indications that many gay immigrants have more problems in relation to their family of origin than gay Norwegian women and men. Many of the subjects in this survey also have one-sided and enclosed social networks. Seen in light of the fact that weakened social affiliations combined with living in the closet and being exposed to threats and violence are reckoned to be among the most important risk factors for suicidal behaviour and mental illness among gay women and men, it is not surprising that many of the subjects speak of the various types of mental strain caused by living a same-gender life as an immigrant here in Norway. The quantitative data from *Ung i Norge 2002* (*Young in Norway 2002*) also indicates a possible over-representation of mental difficulties and suicide attempts among gay immigrants. This makes mental health an important theme in future research on gay immigrants' situation.

Litteratur

Ahlberg, Nora (1990): *New Challenges, Old Strategies: Themes of Variation and Conflict among Pakistani Muslims in Norway*. Helsinki: Finnish Anthropological Society

Andersson, Mette (2000): «All five fingers are not the same»: *identity work among ethnic minority youth in an urban Norwegian context*. Bergen: Centre for Social Science Research

Anthias, F. (1992): *Ethnicity, Class, Gender and Migration*. Aldershot: Avebury

Anthias, F. & N. Yuval-Davis (1992b): *Racialised Boundaries: Race, Nation, Gender, Class and the Anti-Racist Struggle*. London: Routledge

Arenas, Reinaldo (1994): *Before Night Falls*, Penguin USA, New York

Arguelles, Lourdes and Rich, B. Ruby (1989): Homosexuality, homophobia, and revolution: notes towards an understanding of the Cuban lesbian and gay male experience. In Duberman et al. (ed): *Hidden from History*. Meridan Books, New York

Bagley, Cristopher & Tremblay, Pierre (1997): Suicidal Behaviours in Homosexual and Bisexual males. *Crisis*, 18:24–34

Bart, F. (1969): «Introduction», i Fredrik Barth (red): *Ethnic Groups and Boundaries: the social organization of cultural difference*. Bergen: Universitetsforlaget

Bart, F. (1996): «Nye og evige temaer i studiet av etnisitet», i Fredrik Barth: *Manifestasjon og prosess*. Det Blå Bibliotek, Oslo: Universitetsforlaget

Bauman, Zygmunt (1989): *Modernity and Holocaust*. Polity Press, Cambridge

Bauman, Zygmunt (1991): *Modernity and ambivalence*. Cambridge University Press, Cambridge

Bauman, Zygmunt (1992): *Intimations of postmodernity*. Routledge, London

Bauman, Zygmunt (1993): *Postmodern ethics*. Blackwell press, Oxford

Bauman, Zygmunt (2000): *Liquid modernity*. Cambridge University Press, Cambridge

Bech, Henning og Lützen, Karin (1986): *Lyst eller nød. Kvinners og Mænds homoseksualitet. Redegørelse for nogle synspunkter og resultater i videnskabelig litteratur*. Redegørelse fra kommissionen til belysning af homoseksuelles situasjon i samfundet. Kvininfo, København

Bech, Henning (1987): *Når mænd møtes. Homoseksualiteten og de homoseksuelle*. Tiderne Skifter, København

Bech, Henning (1989): *Mellom mænd*. Tiderne Skifter, København

- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society. Towards a new modernity*. Sage Publication, London
- Bergh, Steinar; Bjerck, Birgit & Lund, Elin (1978): *Homofile – myter og virkelighet. En undersøkelse blant homofile kvinner og menn i Norge*. Pax Forlag, Oslo
- Cady, Joseph (1996): The 'Masculine Love' of the 'Princes of Sodom' 'Practicing the Art of Ganymede' at Henry III's Court: The Homosexuality of Henry III and His Mignons in Pierre de L'Estoile's Mémoires-Journaux. I Murray & Eisenbichler (eds.): *Desire and Discipline. Sex and Sexuality in the Premodern West*. University of Toronto Press
- Carrier, Joseph (1995): *De Los Oytros: Intimacy and Homosexuality among Mexican Men*, Colombia University Press, New York
- Carro, Jorge (1992): From constitutional psychopathic inferiority to AIDS: What is the future for homosexual aliens. In Dynes, Wayne R. and Donaldson, Stephen (eds.): *Homosexuality: Discrimination, criminology, and the law. Studies in homosexuality*. Garland Pub, New York
- Cochran, Susan D. & Mays, Vickie M. (2000): Lifetime Prevalence of Suicide Symptoms and Affective Disorders Among Men Reporting Same-Sex Sexual Partners: Results from NHANES III. *American Journal of Public Health*, 90:573–578
- DuRant, R.H. & Krowchuck D.P. (1998): Victimization, Use of Violence and Drug Use at School among Male Adolescents who Engage in Same-Sex Sexual Behaviour. *Journal of Pediatrics*, 132:113–118.
- Dynes, Wayne R. (1992): Wrestling with the Social Boa Constructor. I Stein, Edward (ed.): *Forms of desire: sexual orientation and the social constructionist controversy*. Routledge, New York & London
- Espin, O.M. (1996): Leaving the Nation and Joining the Tribe: Lesbian Immigrants Crossing Geographical and Identity Borders. *Women & Therapy*. Vol 19 (4): 99–107
- Faulkner, A.H & Cranston, K. (1998): Correlates of Same-Sex Behaviour in an Random Sample of Massachusetts High School Students. *American Journal of Public Health*, 88: 262–266
- Fergusson, David M.; Harwood John L. & Beautrais, Annette L. (1999): Is Sexual Orientation Related to Mental Health Problems and Suicidality in Young People? *Archives of General Psychiatry*, 56:876–880
- Folkehelsa (1993): *Rapport fra seksualvaneundersøkelsene i 1987 og 1992*. Statens institutt for folkehelse, Oslo
- Foucault, Michel (1978): *The History of Sexuality. vol. 1. An introduction*. Penguin Books, London
- Freedmann, M (1971): *Homosexuality and Psychological Functioning*. CA: Brooks/Cole, Belmont
- Fretheim, Tor (1990): *Om bare sola ville danse*. Gyldendal, Oslo

- Fuglerud, Ø. 2001: *Migrasjonsforståelse: Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Garofalo, R; Wolf, C.; Kessel, S.; Palfrey J. & DuRant (1998): The Association between Health Risk Behavior and Risk of Suicide among a Schoolbased Sample of Adolescents. *Pediatrics*, 101:895–902
- Garofalo R.; Wolf C.; Wissow, L.S.; Woods, E.R. & Goodman E. (1999): Sexual Orientation and Risk of Suicide Attempts among a Representative Sample of Youth. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 153:487–493
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and self-identity : self and society in the late modern age*. Stanford University Press, Stanford
- Gilman, Stephen E.; Cochran, Susan D.; Mays, Vickie M.; Hughes, Michael; Ostrow, David & Kessler, Ronald C. (2001): Risk of Psychiatric Disorders Among Individuals Reporting Same-Sex Sexual Partners in the National Comorbidity Survey. *American Journal of Public Health*, 91:933–939
- Goldenberg, Victor and Saxe, Leonard (1996): Social Attitudes of Russian Immigrants to the United States. *Journal of Social Psychology*, vol. 136 (4) 421–434
- Gonsiorek, J.C. (1991): The Empirical Basis for the Demise of the Illness Model of Homosexuality. In Bozett, F.W. & Sussman, M.B. (eds.): *Homosexuality: Research Implications for Public Policy*. Sage Publications, London
- Haansbæk, Thomas (2002) ... *som en kamel med två puclar – om homosexuella innvandrare i Sverige*. Statens Folkhälsoinstitut
- Hart, M; Roback, H; Tittler, B; Weitz, L; Walston, B & McKee, E (1978): Psychological Adjustment of Nonpatient Homosexuals: Critical Review of the Research Literature. *Journal of Clinical Psychiatry*, 39:604–608
- Heckhausen og Schultz (1995): A Life-Span Theory of Control. *Psychological Review*, 102 (2):284–304
- Hegna, Kristinn; Kristiansen, Hans W. og Moseng, Bera Ulstein (1999): *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. NOVA-rapport 1/99. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo
- Herdt, Gilbert H. (1987a): *Guardians of the Flutes: Idioms of Masculinity*. Columbia University Press, New York
- Herdt, Gilbert H. (1987b): *The Sambia: Ritual and Gender in New Guinea*. Holt, Rinehart and Winston, New York
- Herrell, Richard; Goldberg, Jack; True, William R.; Ramakrishnan, Visvanathan; Lyons, Michael; Eisen, Seth & Tsuang. Ming T. (1999): Sexual Orientation and Suicidality. A Co-Twin Control Study in Adult Men. *Archives of General Psychiatry*, 56:867–874
- Hojat, M; Shapurian, R; Nayerahmadi, H. Farzaneh, M, Foroughi, D; Parsi, M and Azizi, M (1999): Premarital sexual, child rearing, and family attitudes of Iranian men and women in the United States and in Iran. *Journal of Psychology* 133 (1): 19–31

- Kibsgaard, Gry (1998): *Maskuline mysterier: kubanske homoseksuelles forvaltninger av mannlig kjønnsidentitet*. Hovedoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Bergen
- Kleiberg, Sten Georg et al. (2000): *Homofili & islam*. Prosjektoppgave for SOS II. Høgskolen i Oslo
- Knutsen, Per (1994): *Svømmersken*. Cappelen, Oslo
- Kristiansen, Hans W. (1998): *Sexo Completo: sexuell praktik praktik, samlevnadsformer och attityder til HIV blant latinamerikanske menn i Stockholm som har sex med menn*. LAFA 4: 98 (FOU), Stockholm
- Kulick, Don (1996): Queer Theory: vad är det och vad är det bra för? *lambda nordica*. volym 2, nummer 3–4: 5–22
- Kulick, Don (1998): *Travesti. Sex, Gender, and Culture among Brazilian Transgendered Prostitutes*. The University of Chicago Press, Chicago and London
- Laumann, Edward O.; Gagnon, John H.; Michael, Robert T. & Michaels, Stuart (1994): *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*. University of Chicago Press, Chicago
- Leiner, Marvin (1994): *Sexual Politics in Cuba: Machismo, Homosexuality, and AIDS*. Westview Press, Boulder
- Lewin, Bo; Fugl-Meyer, Kerstin; Helmius, Gisela; Lalos, Ann & Månsson, Sven-Axel (1998): *Sex i Sverige. Om Sexuallivet i Sverige 1996*. Folkhälsoinstitutet 1998:11
- Lie, Benedicte (2002); *Innvandring og innvandrere 2002*. Statistisk sentralbyrå, Oslo
- Lumsden, Ian (1997): *Machos, Maricones and Gays: Cuba and Homosexuality*. Latin American Bureau
- Lützen, Karin (1988): *At prøve lykken. 25 lesbiske livshistorier*. Tiderne skifter, København
- Merighi, J.R and Grimes, M (2000): Coming out to families in a multicultural context. *Families in Society-The Journal of Contemporary Human Services*. 81 (1): 32–41
- Moseng, Bera Ulstein (1998): *Lesbiske kvinners helse – et særegent problem?* Oslo. Rapport til Helsetilsynet
- Moseng, Bera Ulstein (2002): *Lesbiskes psykiske helse*. NOVA-rapport 4/02. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo
- Murray, Stephen O. (ed.) (1995): *Latin American Male Homosexualities*. University of New Mexico Press, Albuquerque
- Murray, Stephen O. and Roscoe, Will (1997): *Islamic Homosexualities: Culture, History, and Literature*. New York University Press, New York

- Murray, Stephen O. and Roscoe, Will (ed.) (1998): *Boy-wives and female husbands: Studies in African homosexualities..* St. Martins Press, New York
- Murray, Stephen O. (2000): *Homosexualities.* Chicago Press, London
- Murray, Stephen O. (2002): *Pacific homosexualities.* Writers Club Press, San Jose, New York
- Paradis, Bruce A. (1997): Multicultural Identity and Gay Men in the Era of AIDS. *American Journal of Orthopsychiatry.* Vol. 67(2): 300–307
- Prieur, Annick (1994): *Isenesettelser av kjønn. Transvestitter og Machomenn i Mexico* by. Pax, Oslo
- Prieur, Annick (1998): *Mema's House, Mexico City: On transvestites, queens, and machos.* Univeristy of Chicago Press, Chicago
- Prieur, Annick (1999): Respekt og samhold. Unge innvandrer menn, kriminalitet og maskulinitet. I An-Margritt Jensen et al. (red.): *Oppvekst i barnets århundre: historier om tvetydighet.* Notam Gyldendal, Oslo
- Prieur, Annick og Moseng, Bera Ulstein (2000): Sorry We don't speak Queer. *Kvinneforskning* 3-4/2000:140–155
- Ramos, Juanita (ed.) (1994): *Compañeras: Latina Lesbians.* Routledge, London and New York
- Reiss, B.F (1980): Psychological Tests in Homosexuality. In Marmor, J (ed): *Homosexual behavior: A Modern Reappraisal.* Basic Books, New York
- Remafedi, Gary; French, Simone; Story, Mary; Resnick, Michael & Blum, Robert (1998): The Relationship Between Suicide Risk and Sexual Orientation: Results of a Population-Based Study. *American Journal of Public Health,* 88:57–60
- Remafedi, Gary (1999): Sexual Orientation and Youth Suicide. *Journal of the American Medical Association,* 282:1291–1292
- Remafedi, Gary (1999b): Suicide and Sexual Orientation. Nearing the End of Controversy? *Journal of the American Medical Association,* 282:885–886
- SanMartin, Elizabeth (2002): *Transa, bi, bög, flat och dessuten svartskalla,* C-uppsats, Mälardalens Högskola
- Schmitt, Arno and Sofer, Jehoeda (ed.) (1992): *Sexuality and Eroticism among Males in Moslem Societies.* Binghampton, New York
- Skivik, Hans Morten; Eide, Maren Arna og Nikolaisen, Karin Dammen (2003): Homofil ungdom med innvandrerbakgrunn. En forstudie til dokumentarfilm. E-dit?, Oslo
- Skogseth, Geir (2001): Minoritet i annen potens. Homo i innvandrer miljøer – innvandrere i homomiljøer. I Brandsæter, Marianne C; Eikvam, Turid; Kjær, Reidar og Åmås, Knut Olav (red.): *Norsk Homoforskning.* Universitetsforlaget, Oslo

- Smith, Anthony M.A.; Lindsay, Jo; Rosenthal & Doreen A. (1999): Same-Sex Attraction, Drug Injection and Binge Drinking among Australian Adolescents. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 23(6):643–646
- Sohng, Sue and Icard, Larry (1997): A Korean Gay Man in the United States: toward a Cultural Context for Social Service Practise. In Longres, John (ed): *Men of Color: A Context for Service to Homosexually Active Men*. Haworth Press, New York.
- Sommerschild, Hilchen (1998): Mestring som styrende begrep. I Bente Gjørum, Berit Grøholt og Hilchen Sommerschild (red): *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Tano Aschehoug, Oslo
- SOU 1984:63 *Det ukända och det förbudna*. Almänna Förlaget, Stockholm
- Standfort, T.G.; Graaf, R.; Bijl R.V; & Schnabel, P. (2001): Same-sexual Behavior and Psychiatric disorders. *Archives of General Psychiatry*, 58: 85-91
- St.meld. nr. 25 (2000-2001): *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Noreg*. Det Kongelige Barne- og Familiedepartement.
- Sullivan, Gerard and Leong, Larence Wai Teng (eds.) (1996): *Gays and Lesbians in Asia and the Pacific: Social and Human Services*. Haworth Press, New York
- Taylor, Clark L. (1991): Mexican gaylife in historical perspective. In Winston Weyland (ed.): *Gay Roots*. Gay Sunshine Press, San Fransisco
- Taylor, S.E. (1995): *Health Psychology*. McGraw-Hill, New York.
- Torgersen, Leila (2001): Sammenhengen mellom depressivt stemningsleie og relasjoner til foreldrene. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. Juni.
- Trevisan, Joao (1986): *Perverts in Paradise*. GMP Publishers, London
- Træen, Bente (1997): *Seksuallivet i Oslo 1997. Neon resultater fra Folkehelsas undersøkelse av livsstil, seksualitet og helse i Oslo*. Statens institutt for folkehelse, Oslo
- Wellings, Kaye; Field, Julia; Johnson, Anne M. & Wadsworth, Jane (1994): *Sexual Behaviour in Britain*. Penguin Books, London.
- Weston, Kath (1991): *Families We Choose. Lesbians, Gays, Kinship*. Colombia University Press. New York.
- Whitam, Frederick and Maty, Robin (1986): *Male Homosexuality in Four Societies: Brazil, Guatemala, the Phiilipines, and the Unated States*. Praeger Scienific, New York.
- Wikan, Unni (1977): Man becomes Woman: Transexualism in Oman as a Key to Gender Roles. *Man* nr. 12
- Yoshioka, Marianne (2001): Disclosure of HIV staus: Cultural issues of Asian patients. *AIDS Patient Care and STD*, vol.15(2): 77-82
- Øia, Tormod (2003): *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Dr.philos.-avhandling